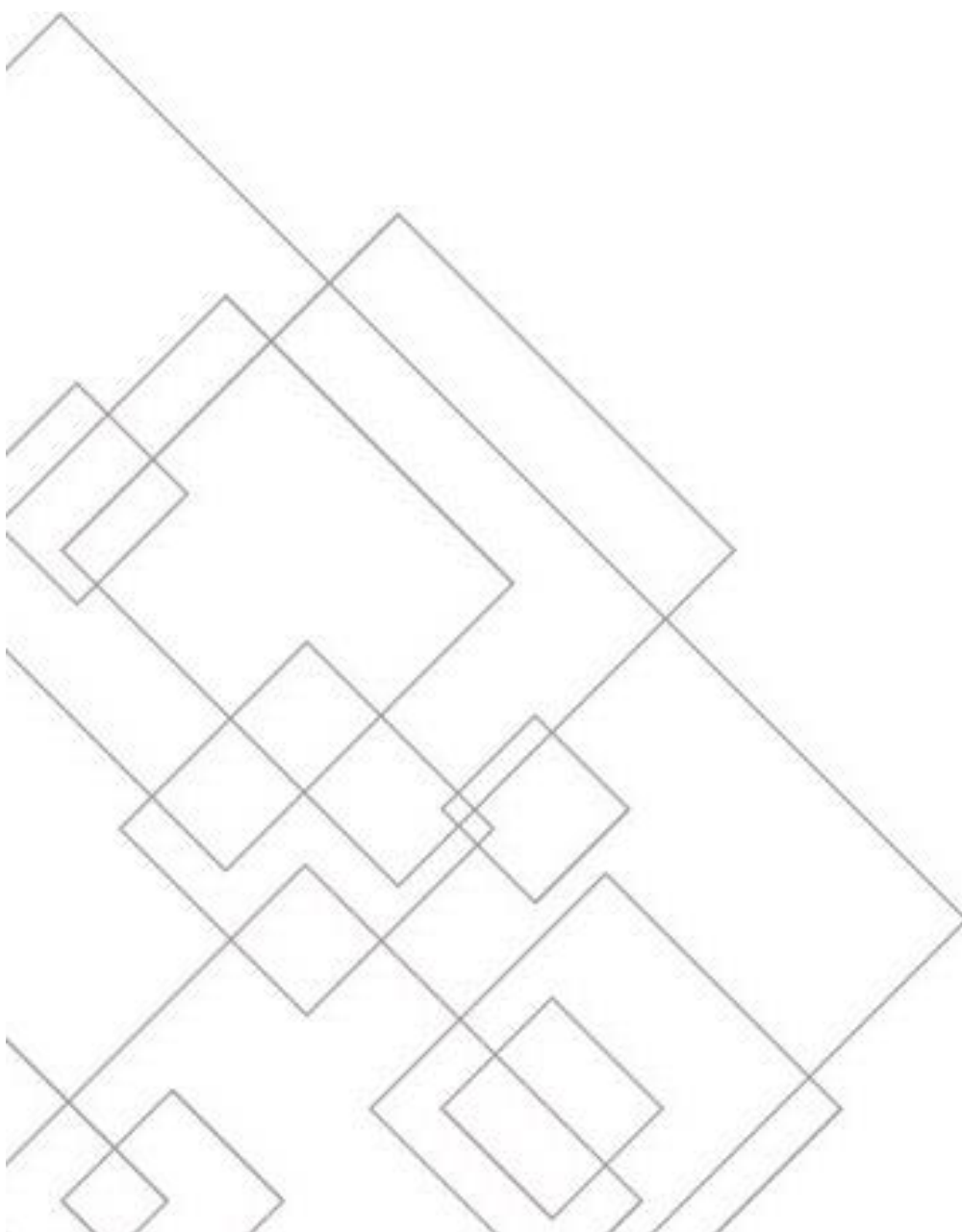

Årsrapport 2016

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

IMDi
Integrerings- og
mangfoldsdirektoratet

Innhold

1 Leders beretning	2
2 Introduksjon til virksomheten og hovedtall	5
Hovedtall	7
Organisasjonskart	9
Integrering i Norge 2016	10
3 Årets aktiviteter og resultater	38
Resultatkrav i tildelingsbrevet 2016	39
Bosetting av flyktninger	46
Kvalifisering	56
Deltakelse og fellesskap	80
4 Styring og kontroll i virksomheten	96
5 Vurdering av framtidsutsikter	107
6 Årsregnskap	110

Vedleggsoversikt

1 Leders beretning

For IMDi var 2016 et spesielt år. Det hadde kommet mer enn 31 000 asylsøkere til Norge i 2015, og de fleste kom i løpet av noen få måneder på høsten. Det innebar at kommunene og IMDi måtte forberede seg på å skulle bosette mange flyktninger i løpet av 2016, etterhvert som søknadene ble behandlet. Vi så en storstilt mobilisering, både på kommunalt og statlig nivå, og ikke minst i befolkningen.

Det var mange uavklarte forhold ved inngangen til året, både når det gjaldt hvor mange som ville få innvilget opphold og når søknadene ville være behandlet. Sent på året 2015, ble det lagt frem en tilleggsproposisjon for å justere budsjettene, slik at UDI og IMDi skulle være i stand til å håndtere det økte volumet asylsøkere og flyktninger. Samtidig var det varslet endringer i politikken med betydning for innvandrings- og integreringsarbeidet. Regjeringen hadde sendt på høring et innstrammingsforslag i utlendingsforvaltningen og satt i gang arbeidet med en ny integreringsmelding. Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* ble behandlet i juni 2016. Da ble det vedtatt flere nye tiltak, som IMDi har fått en rolle i å utvikle, koordinere og implementere.

Historisk høy bosetting

I 2016 ble det bosatt ca. 15 300 flyktninger i 411 kommuner. Det er både et høyere bosettingstall og et større antall kommuner enn noen gang tidligere.

Kommunene hadde allerede ved inngangen til året sagt ja til å bosette et rekordhøyt antall flyktninger. Tidligere har flyktninger måttet vente på at kommunene skulle ta imot dem, men på begynnelsen av året var vi i en situasjon hvor IMDi og kommunene ventet på bosettingsklare flyktninger. Dette bidro til at vi tidlig på året fikk bosatt mange som kom før den store tilstrømmingen og som hadde ventet lenge i mottak. I løpet av 2016 gikk gjennomsnittlig ventetid ned fra 8,4 måneder til 4,8 måneder, samtidig som vi bosatte 35 prosent flere enn i 2015.

En særskilt utfordring i 2016 gjaldt enslige mindreårige asylsøkere. Prognoser ved inngangen til 2016 tilsa at det ville være behov for å bosette et langt større antall enslige mindreårige enn det som viste seg å bli det reelle behovet. Nedgangen skyldtes både at det kom færre til Norge enn tidligere forventet og at det i større grad ble gitt begrenset oppholdstillatelse til de over 16 år. Kommunene stilte med de nødvendige bosettingsplassene, men på grunn av mangel på enslige mindreårige som skulle bosettes fikk vi ikke benyttet alle plassene.

Styrking av kommunenes kompetanse

Bosetting er kun et første steg i flyktningenes nye liv i Norge. Med en rekke nye bosettingskommuner og en betydelig økning i antallet nyankomne innvandrere har IMDi prioritert tett oppfølging av kommunene i deres planlegging for et godt lokalt integreringsarbeid. Det er gjennomført kompetanseløft for nye og uerfarne kommuner og for kommuner som bosetter enslige mindreårige.

Selv om innvandrere og flyktninger i Norge har høy sysselsetting sammenliknet med andre land, er sysselsettingen for noen grupper fortsatt for lav. Norskopplæring og introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger skal bidra til at flere deltar i arbeid og utdanning. Ambisjonen er at 70 prosent skal være i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet program. Resultatene har over tid ligget relativt stabilt rundt 60 prosent, til tross for endringer i arbeidsmarkedet og et større antall som avslutter programmet. For å bedre resultatene har IMDi utviklet et omfattende kompetansehevingsprogram for programrådgivere. Dette har i 2016 vært et svært viktig tiltak når kommunene skal bygge opp sin kapasitet i kvalifiseringsapparatet og oppnå gode resultater for overgang til arbeid og utdanning.

Nye tiltak ble utviklet og implementert

Den store økningen i antallet asylsøkere ga et behov for rask gjennomgang av eksisterende integreringstiltak og forslag til nye tiltak som skulle bidra til mer effektive integreringsløp. I meldingen til Stortinget fremmet regjeringen 69 tiltak som skulle sikre bedre integrering. Første halvåret bidro IMDi inn i arbeidet med meldingen og i løpet av siste halvåret startet IMDi arbeidet med å iverksette ny vedtatt politikk.

Et viktig tiltak var utvikling av integreringsmottak, der IMDi har ansvaret for å koordinere arbeidet. Gjennom 2016 ble det etablert fem integreringsmottak i ulike deler av landet. Beboere skal utvikle grunnleggende ferdigheter i norsk, og få innsikt i norsk samfunnsliv og arbeidsliv, slik at de raskt kan gå over i arbeid eller utdanning. Arbeidet med integreringstiltak har i likhet med en rekke andre tiltak, som kompetansekartlegging, karriereveiledning og utvikling av hurtigspor krevd omfattende samarbeid med UDI, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kompetanse Norge (tidligere VOX).

I 2016 startet IMDi også forarbeidet for en omlegging av Jobbsjansen der ordningen ble delt i fire ordninger. Dette vil styrke kvalifiseringsarbeidet overfor de som trenger lengre opplæringsløp, og for å gjøre unge innvandrere bedre i stand til å gjennomføre videregående skole.

Høsten 2016 fikk IMDi oppdraget med å utrede en mulig satsing på Grønland i Oslo i samarbeid med Oslo kommune, Politidirektoratet og Oslo politidistrikt, med formål om å bedre levekår og forebygge kriminalitet for beboere i området. Som en første del av

oppdraget leverte vi i november en situasjonsbeskrivelse med vurdering av relevante strakstiltak for området.

Digitalisering og effektivisering

Parallelt med store oppgaver knyttet til bosetting og iverksetting av nye integreringstiltak har IMDi arbeidet videre med digitalisering av prosessene i bosettings- og integreringsarbeidet. IMDi har prioritert arbeidet med utbedringer av Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) som et godt fungerende saksbehandlerværktøy for både IMDi og kommunene. I 2016 lanserte vi også nye nettsider med en statistikk-løsning, som skal hjelpe kommunene med å få et mer faktabasert integreringsarbeid. Første halvår 2017 lanserer vi både et nytt digitalt bosettingssystem og et internt samhandlingsverktøy. Verktøyene skal bidra til mer effektive prosesser i integreringsarbeidet, for IMDi, kommunene og for flyktingene.

Det har vært et spennende år, særlig for meg som ny direktør i IMDi. Jeg vil takke alle ansatte og samarbeidspartnere for innsatsen i 2016, og ser frem til videre samarbeid.

Libe Rieber-Mohn
direktør
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

2 Introduksjon til virksomheten og hovedtall

IMDi's samfunnsoppdrag er å fremme like muligheter og levekår i et mangfoldig samfunn. Gjennom dette styrker IMDi innvandreres og deres barns muligheter til å delta og bidra i det norske samfunnet.

IMDi er et statlig forvaltningsorgan og kompetansesenter, som skal iverksette og bidra til å utvikle regjeringens integreringspolitikk. IMDi ble i 2016 overført fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet til underlagt Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Direktoratet ble opprettet 1. januar 2006 og har 261 ansatte fordelt på kontor i Oslo, Gjøvik, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Narvik.

Våre viktigste oppgaver er å:

- ◆ samarbeide med kommuner om bosetting, norskopplæring og grunnleggende kvalifisering av flyktninger og deres familiegjenforente
- ◆ følge opp introduksjonsloven
- ◆ forvalte viktige økonomiske virkemidler innenfor integrerings- og mangfoldsarbeidet
- ◆ være nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor
- ◆ følge opp tiltak i regjeringens handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og ekstrem kontroll
- ◆ være en pådriver for offentlige tjenester som er tilpasset mangfoldet i befolkningen
- ◆ framskaffe kunnskap om integrering og gi innspill til politikikutvikling

IMDi samarbeider med kommunene

Integrering skjer lokalt på skoler, arbeidsplasser, i foreningslivet og nærmiljøet. Derfor er kommunene IMDi's viktigste samarbeidspartnere.

Innvandringen gir kommunene et verdifullt tilfang av menneskelige ressurser, men byr også på utfordringer. IMDi jobber for å styrke kommunenes samfunnsplanlegging og utvikling av tjenester og forvaltning for en mer mangfoldig befolkning.

IMDi ber kommunene om å bosette flyktninger, og arbeider for at kommunene skal ha langsiktige planer for integrering og bosetting av flyktninger.

Noen av integreringstiltakene, som introduksjonsordningen, er rettet mot nyankomne innvandrere. Andre tiltak har en bredere målgruppe. Vi gir økonomiske tilskudd til

kommunene og frivillige organisasjoner, samt råd og veiledning om hvordan tilskuddene kan ha størst mulig effekt.

IMDi samarbeider med sektormyndigheter

Alle statlige sektormyndigheter har ansvar for hele befolkningen, inkludert innvandrere og deres barn. IMDi's oppgave er å sikre sammenhengen mellom integreringspolitikken og andre politikkområder, for eksempel sysselsetting, utdanning og helse. IMDi skal være pådriver overfor sektormyndighetene, peke på problemstillinger og bidra med relevant kunnskap og kompetanse om integrering og mangfold. Ved å utvikle, dele og formidle kunnskap og kompetanse bidrar IMDi til at sektormyndighetene enkeltvis og samlet tilbyr tjenester som bidrar til integrering.

På regionalt nivå har IMDi samme oppgave – å bidra til at de ulike sektorene sammen kan jobbe for god integrering. Fylkesmannsembetene er i denne sammenhengen en viktig samarbeidspartner for IMDi.

IMDi er et kompetansesenter

IMDi er regjeringens fagorgan på integrering og har en viktig funksjon i produksjon og formidling av kunnskap.

Ved å finansiere forskningsprosjekter, samle statistikk og foreta egne evalueringer og analyser, bidrar vi med forskningsbasert kunnskap om integrering og mangfold. Vi samler og utvikler praksisbasert kunnskap ved å dokumentere gode metoder og ordninger fra kommuner og relevante sektormyndigheter. I tillegg drifter IMDi Mangfolds- og migrasjonsbiblioteket, et spesialbibliotek for innvandring og integrering.

IMDi bidrar til kunnskapsdeling ved å tilrettelegge for læringsarenaer, møteplasser, nettverk og referansegrupper. IMDi har også utviklet nettsider tilrettelagt for bruk av kommuner i deres integreringsarbeid, med oppdatert statistikk på kommunenivå og eksempler og gode lokale løsninger for integrering. Også i 2016 har integrering vært et aktuelt tema i nyhetsbildet og IMDi har bidratt med informasjon til media for å sikre at allmennheten får tilgang til de nødvendige fakta om bosetting og integrering i Norge.

Hovedtall

		2013	2014	2015	2016
Bosetting av flyktninger					
Bosatte flyktninger (totalt)	Antall	6 551	7 784	11 342	15 291
Overføringsflyktninger	Antall	958	1 264	2 365	3 275
Enslige mindreårige	Antall	421	536	691	1 599
	<i>Over 15 år</i>	<i>Antall</i>	<i>345</i>	<i>453</i>	<i>571</i>
	<i>Under 15 år</i>	<i>Antall</i>	<i>76</i>	<i>83</i>	<i>120</i>
Barn i familier	Antall	1 743	1 981	2 683	3 930
Flyktninger med oppholdstillatelse som venter i mottak (per 31.12)	Antall	5 443	4 939	3 479	4 174

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap					
Deltakere med rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap registrert i NIR i løpet av året (per 31.12)	Antall	*	33 431	35 039	39 858
Deltakere (med rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnsfag) som var i opplæring påfølgende halvår etter at de fikk vedtak om opphold (kohortene 2012-2013)	Antall	11 412	10 713	**	**

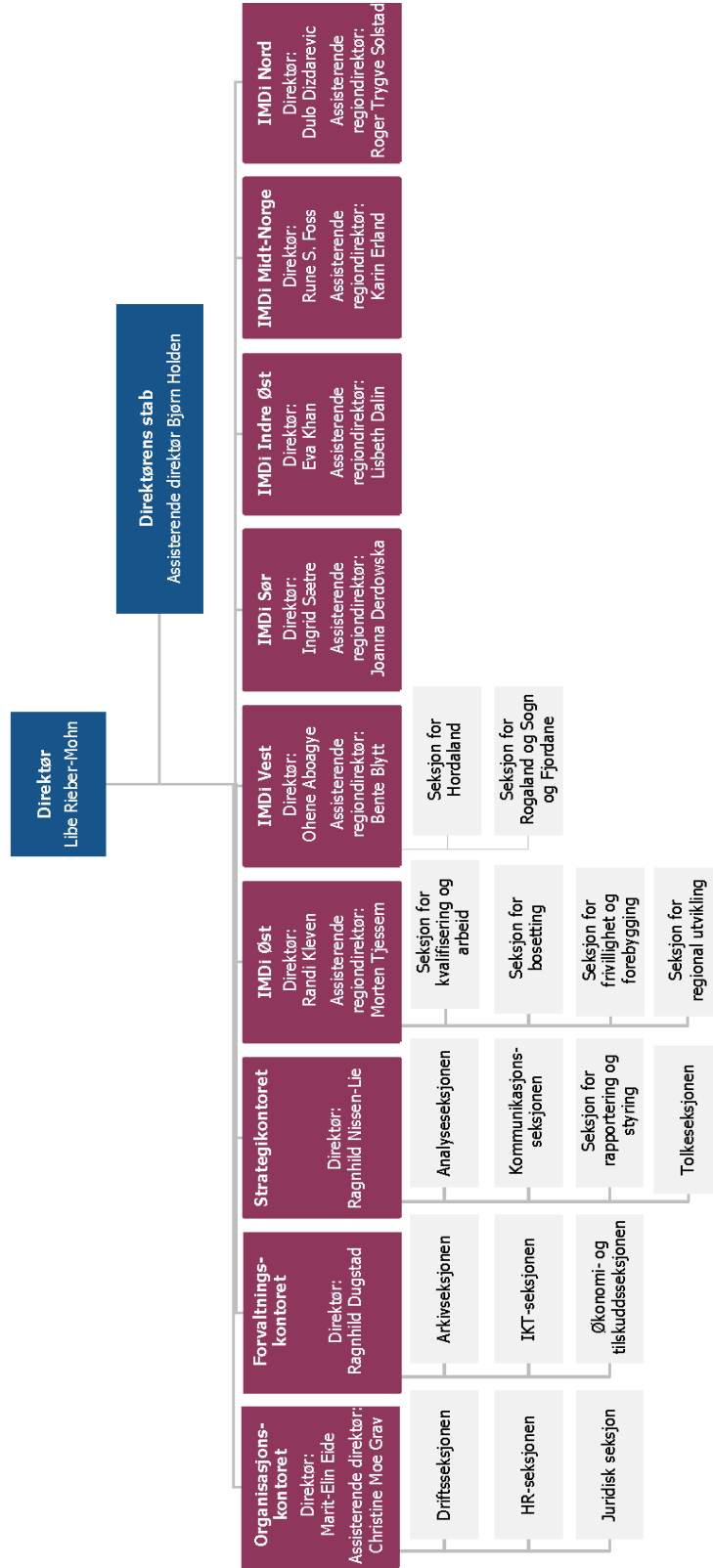
Introduksjonsprogrammet					
Personer som har rett og plikt til introduksjonsprogram	Antall	9 661	12 253	**	23 892
Deltakere i introduksjonsprogram (NIR)	Antall	10 907	10 841	**	18 148
Personer som avsluttet introduksjonsprogram (NIR)	Antall	3 132	3 189	**	3 966

* Ikke målt i 2013

** Tall fra NIR er ikke tilgjengelig.

Nøkkeltall fra årsregnskapet		2013	2014	2015	2016
Årsverk	Antall	204	219	223	234
Samlet tildeling post 01-99	Kroner	7 467 605 909	8 275 162 400	9 916 330 000	13 055 394 258
Utnyttelsesgrad post 01-99	Prosent	97	95	99	95
Driftsutgifter	Kroner	193 627 388	204 904 645	205 193 486	236 216 422
Lønnsandel av driftsutgifter	Prosent	62	65	72	67
Lønnskostnader per årsverk	Kroner	592 156	608 553	662 181	673 083

Organisasjonskart

Integrering i Norge 2016

Dette kapitlet gir en overordnet beskrivelse av integrering i Norge i 2016. I tildelingsbrevet 2016 står det at «Årsrapporten skal synliggjøre resultatene som er oppnådd og effekten av gjennomførte tiltak, samt inneholde en overordnet analyse på integreringsfeltet» (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2016). Oppdraget med overordnet analyse er forstått slik at IMDi skal gi en beskrivelse av situasjonen på integreringsfeltet i bredt, heller enn inngående drøfting av enkeltområder eller enkelttiltak. I årsrapportens del 3 synliggjør vi resultater og effekter av IMDis arbeid.

I norske myndigheters politikk er integrering operasjonalisert som at «innvandrere og deres barn skal få bruke ressursene sine ved å delta i arbeids- og samfunnsliv» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016a; Justis- og beredskapsdepartementet, 2016b). For å svare på hvordan det går med integreringen starter denne teksten med en rask presentasjon av innvandrerbefolkningen i Norge, før den ser nærmere på områdene levekår, arbeidsliv, utdanning og samfunnsliv¹. Har relativt sammenliknbare grupper av innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen for øvrig tilnærmet like høye inntekter², like høy sysselsetting, like høy deltakelse i utdanningssystemet og like høy deltakelse i politikk og samfunnsliv?

Vi ønsker på denne måten å se på utvikling over tid, for å se hvordan integreringsarbeidet har gått i 2016. Vi ønsker også så langt det er mulig å skille mellom ulike grupper av innvandrere etter relevante egenskaper. Det er ofte forskjeller mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, som gjør det problematisk å slå disse kategoriene sammen i en slik analyse. Utdanningsbakgrunn, innvandringsgrunn, alder og botid i Norge spiller en stor rolle for integreringen i arbeids- og samfunnsliv.

Høsten 2015 skjedde det en dramatisk økning i antall asylkomster til Norge, og i 2016 ble et rekordhøyt antall asylsøknader innvilget. Samtidig har arbeidsinnvandringen avtatt noe, mens utvandringen fra Norge har økt, slik at nettoinnvandringen faktisk har vært den laveste på ti år. Ved inngangen til 2017 er det et høyere antall innvandrere i Norge med botid under fem år enn i tidligere år. Vi ser at forskjellene mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen for øvrig blir mindre på noen områder, som i norskfødtes fullføring av videregående skole og innvandrerelevers grunnskoleresultater. Forskjellene i inntekt mellom innvandrere³ og øvrig befolkning har

¹ Dette utgjør i hovedsak det Barstad kaller objektive levekårsindikatorer (Barstad, 2014).

² Når kan vi si at innvandrere og barna deres får bruke ressursene sine i arbeids- og samfunnslivet? Hva er god nok integrering? SSB definerer integrering som vellykket dersom «urimelige og ikke selvvalgte forskjeller mellom minoritet og majoritet minker, over tid og mellom generasjoner. [...] Integrasjonen er mislykket om forskjellene på viktige områder øker [...]» (Østby, 2016b). Vi legger denne forståelsen til grunn, men bruker ikke plass på å diskutere om de identifiserte forskjellene er selvvalgte.

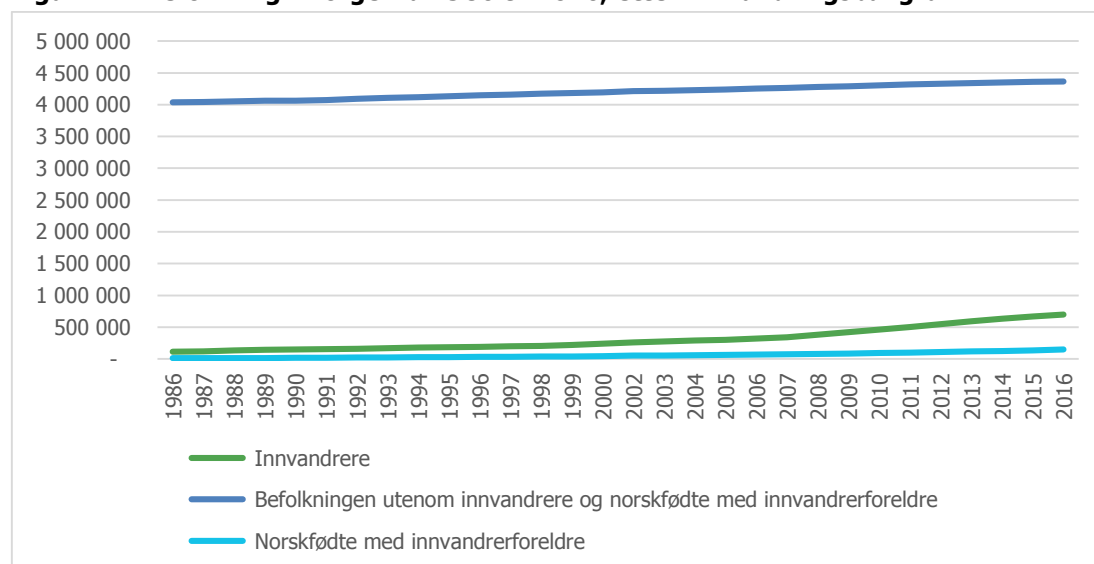
³ Innvandrer defineres som en utenlandsfødt person med to utenlandsfødte foreldre.

imidlertid blitt større. Når det gjelder sysselsetting har situasjonen vært stabil de seneste årene. De fleste forskjellene blir mindre med økt botid, også for flyktninger, som generelt stiller svakere enn arbeidsinnvandrere. Det er imidlertid grunn til å se nærmere på utfall etter 7–10 års botid.

Befolkning

Norge har hatt stor befolkningsvekst på 2000-tallet, og folketallet har økt fra 4,5 millioner i år 2000 til 5,2 millioner i 2016. Mesteparten av veksten skyldes en økning i nettoinnvandringen. Ved inngangen til 2016 bodde det 698 550 innvandrere i Norge, noe som utgjorde 13 prosent av befolkningen. Antallet innvandrere hadde dermed nesten tredoblet seg fra 238 000 i år 2000. Det var også 150 000 norskfødte med innvandrerforeldre, 3 prosent av hele befolkningen (SSB og IMDi, 2016h).

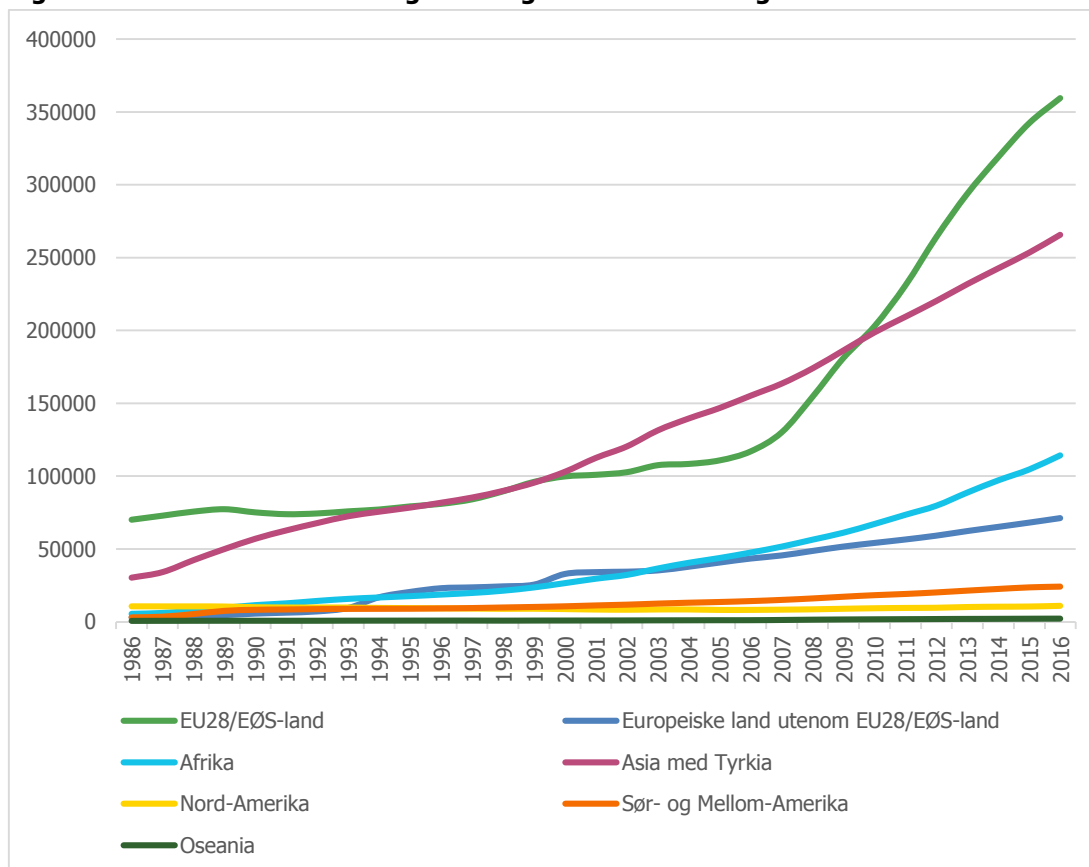
Figur 2-1: Befolkning i Norge fra 1986 til 2016, etter innvandringsbakgrunn.⁴

Det er først og fremst innvandring fra Europa som har økt, særlig fra Øst-Europa etter utvidelsen av EU i 2004 og 2007. Norge har på 2000-tallet vært et attraktivt land å søke arbeid i, først og fremst på grunn av en stor etterspørsel etter arbeidskraft. Innvandringen fra resten av verden har økt noe, men mindre enn innvandringen fra EU. Over halvparten av innvandrerne som bor i Norge i dag – i underkant av 360 000 – har bakgrunn fra Europa. De største gruppene som bodde i landet ved inngangen til 2016 kom fra Polen, Litauen og Sverige (SSB og IMDi, 2016h).

⁴ SSB og IMDi, 2016h.

Figur 2-2: Innvandrerbefolkningen i Norge etter verdensregion. 1986–2016. Antall⁵.

Det kan se ut til at den høye nettoinnvandringen er i ferd med å avta. 2015 og 2016 har hatt lavere nettoinnvandring enn de foregående 10 årene, på grunn av høyere utvandring og lavere arbeidsinnvandring. SSB antar i sin befolkningsframskriving at den vil falle ytterligere på kort sikt⁶. Dette bygger på en antakelse om at Norge er på vei ut av en periode med spesielt gode økonomiske muligheter, og over i en tid hvor norsk økonomi ligger nærmere økonomien i andre sammenliknbare land. Dette antas å gjøre Norge mindre attraktivt for arbeidsinnvandrere (Cappelen, Skjerpen, & Tønnesen, 2016).

Mens arbeidsinnvandringen går ned, antas flukttinnvandringen å forbli høy fram til 2020 på grunn av situasjonen i Midt-Østen (Cappelen, Skjerpen, & Tønnesen, 2016).

⁵ SSB, 2016b.

⁶ Her refererer vi i hovedsak til SSBs hovedalternativ – mellomalternativet. Siden befolkningsframskrivninger er svært følsomme for hvilke forutsetninger som velges, lager SSB flere alternativer med ulike varianter av forutsetninger. Hovedalternativet er det såkalte mellomalternativet, som antar middels fruktbarhet, levealder, innenlandsk flytting og innvandring. Det bør legges til at SSB påpeker at anslag om innvandring er en av de mest usikre faktorene i en befolkningsframskriving. Framskrivningene levert i 2016 skiller seg fra tidligere framskrivninger ved at den gjennomsnittlige effekten av år med stor asyltilstrømning er estimert og lagt inn i modellen (Cappelen, Skjerpen, & Tønnesen, 2016; Tønnesen, Leknes, & Syse, 2016).

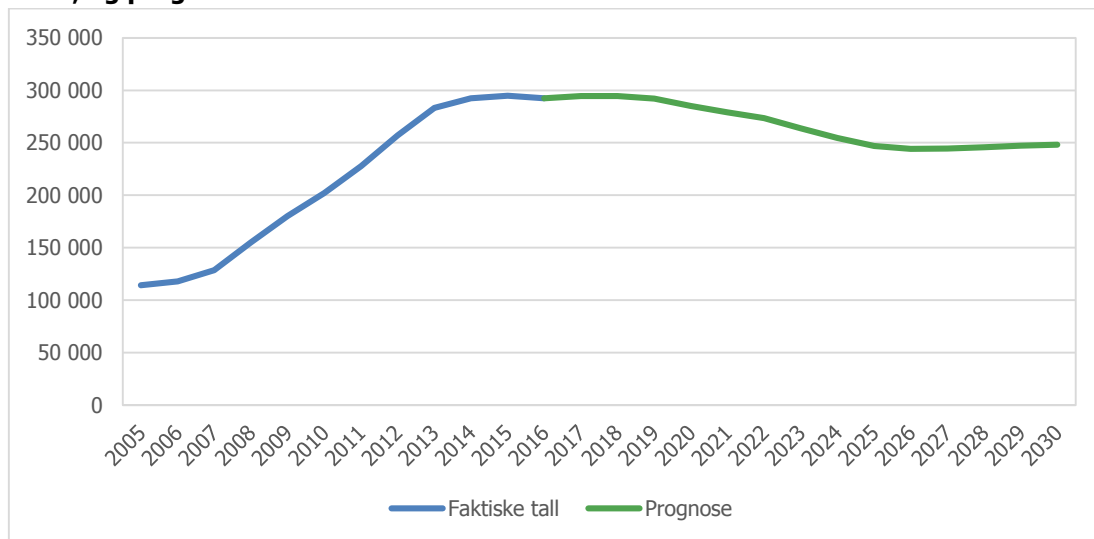
Antakelsene er usikre. I 2015 og 2016 så vi hvordan dette kan se ut, med høye asylsøkertall i 2015 og lave søkertall i 2016: Et historisk høyt antall personer – 31 145 – søkte asyl i Norge i 2015. Dette var nesten det dobbelte av forrige topp på 17 480 i 2002 (Østby, 2016a). UDI og UNE har i 2016 som forventet gitt oppholdstillatelse til et høyt antall av personene som søkte asyl (UDI, 2016; UDI, 2017b). Flyktninger, særlig fra Syria, utgjorde en stor andel av innvandrerne i 2016 (Dybendal, Lystad, & Hoel, 2016). Tilsvarende antall ankomster i 2016 som høsten 2015 ville ha gitt 100 000–120 000 asylsøkere i 2016. I stedet kom det historisk få asylsøkere til Norge i 2016: 3 460 søkere (UDI, 2017a).

Det er ingen grunn til å tro at migrasjon i verdensmålestokk vil avta, så lenge krig, uro og andre utfordringer vil fortsette å bidra til å drive mennesker på flukt. Norge er forpliktet av internasjonale konvensjoner til å ta imot flyktninger, og behandle søknader om asyl (UNHCR, 2016). Det er dermed grensekontrollene innad i Europa som kan sies å være avgjørende for det lave antallet asylsøkere. Innvandringsreguleringen i mange europeiske land har også blitt strengere (OECD, 2016b). Stortinget vedtok både i 2015 og 2016 flere endringer av politikken for å gi strengere regler på asyl- og innvandringsfeltet, og integrering av de som har fått opphold⁷.

Et viktig poeng til slutt for diskusjonen om integrering er at den høye nettoinnvandringen har gitt et høyere antall innvandrere med kort botid de siste årene: 250 500 hadde 1. januar 2016 bodd i Norge i fire år eller mindre, 170 000 hadde en botid på mellom fire og 10 år, mens 278 000 hadde en botid på 10 år eller mer. SSB anslår at antallet personer med fem eller færre års botid i Norge de neste 10 årene vil nå en topp på 295 000 i 2018, og så falle til 244 000 personer i 2026 (SSB, 2016g; SSB, 2016h). Det krever at integreringstiltak og offentlige tjenester er dimensjonert og tilrettelagt for å stadig ta imot nye personer.

⁷ En kort oppsummering kan være at det ble enighet mellom partiene på Stortinget (med unntak av Miljøpartiet De Grønne og Sosialistisk Venstreparti), med resulterende stortingsproposisjoner kjent som Innstramninger I (Prop. 16 L (2015-2016)) og Innstramninger II (Prop. 90 L (2015-2016)). Ny stortingsmelding er også helt sentral Meld. St. 30 (2015-2016).

Figur 2-3: Antallet innvandrere med 0-5 års botid i Norge – faktiske tall for 2005-2016, og prognoser for 2017-2030.

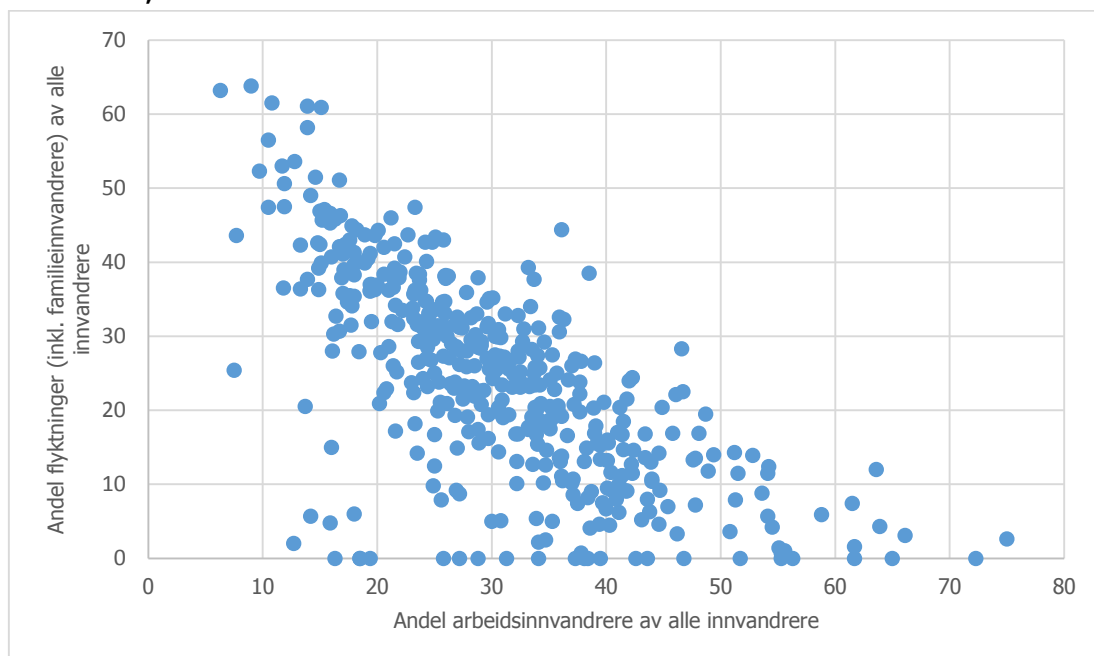
Bosettingsmønster

Det bor innvandrere i alle landets kommuner, men i likhet med befolkningen for øvrig bor de fleste i større kommuner. 50 prosent av alle innvandrere bor i 12 store kommuner. Generelt er det slik at kommuner som har mange arbeidsinnvandrere, også har mange flyktninger.

Norge har en (i hovedsak) styrt bosetting av flyktninger, som er basert på at det er frivillig for en kommune å ta imot flyktninger⁸. For innvandrere med andre oppholdsgrunnlag er det arbeidsplassen, familiens bosted eller studiestedet som er avgjørende for bosted. Det er store variasjoner, men vi kan se en trend til at kommuner med en høy andel arbeidsinnvandrere (av alle innvandrere) har en lavere andel flyktninger, og motsatt (SSB og IMDi, 2016d).

⁸ For en diskusjon om de skandinaviske landenes forskjellige bosettingsmodeller, se f.eks. side 34 i Meld. St. 30 (2015-2016) (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016b).

Figur 2-4: Andel flyktninger og andel arbeidsinnvandrere av alle innvandrere i norske kommuner, 2016⁹

Inntekt, helse og boforhold

Innvandrere har for nesten alle innvandringsgrunner og botider lavere medianinntekt enn ikke-innvandrere. For alle grupper av flyktninger er medianinntekten lavere enn i befolkningen forøvrig. Særlig kvinnelige flyktninger har lave inntekter, og dermed også høyere risiko for fattigdom og lavere evne til selvforsørgelse (Kornstad, Skjerpen, & Telle, 2016)¹⁰.

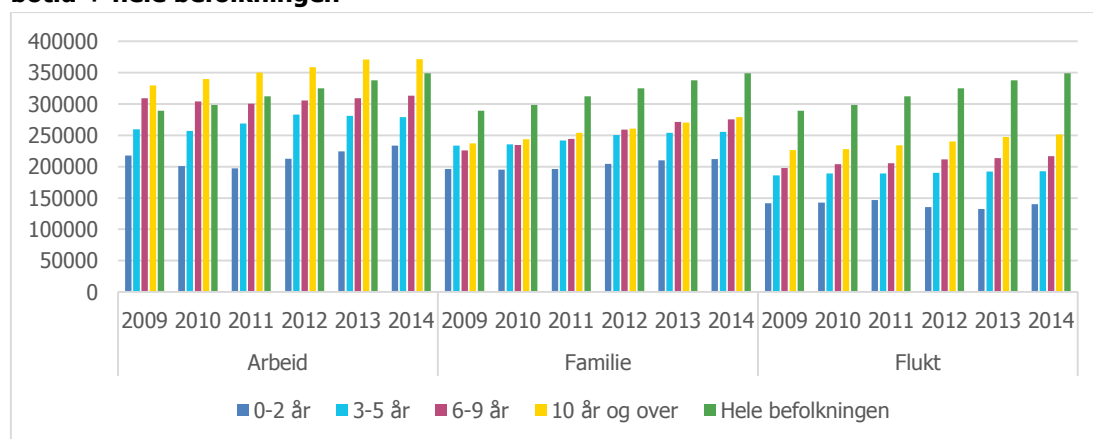
Det er også slik at medianinntekten øker med botid uansett oppholdsgrunn. For arbeidsinnvandrere med botid på 10 år eller mer går inntekten også over medianinntekten i befolkningen totalt. Det er i hovedsak arbeidsinnvandrere fra gamle EU-land som tjener best (Epland & Kirkeberg, 2014).

Forskjellene i medianinntekt mellom innvandrere og befolkningen for øvrig ble større fra 2006 til 2012. Som nevnt har Norge hatt høy innvandring fra EU-land, og arbeidsinnvandrere har en tendens til å ha lave inntekter de første årene i Norge. Samtidig har inntekten i hele befolkningen steget (Omholt & Strøm, 2014; Omholt, 2016).

⁹ SSB og IMDi, 2016d.

¹⁰ Selvforsørgelse er her definert lik lovens underholdkrav.

Figur 2-5: Medianinntekt for innvandrere i 2009-2014, etter innvandringsgrunn og botid + hele befolkningen¹¹

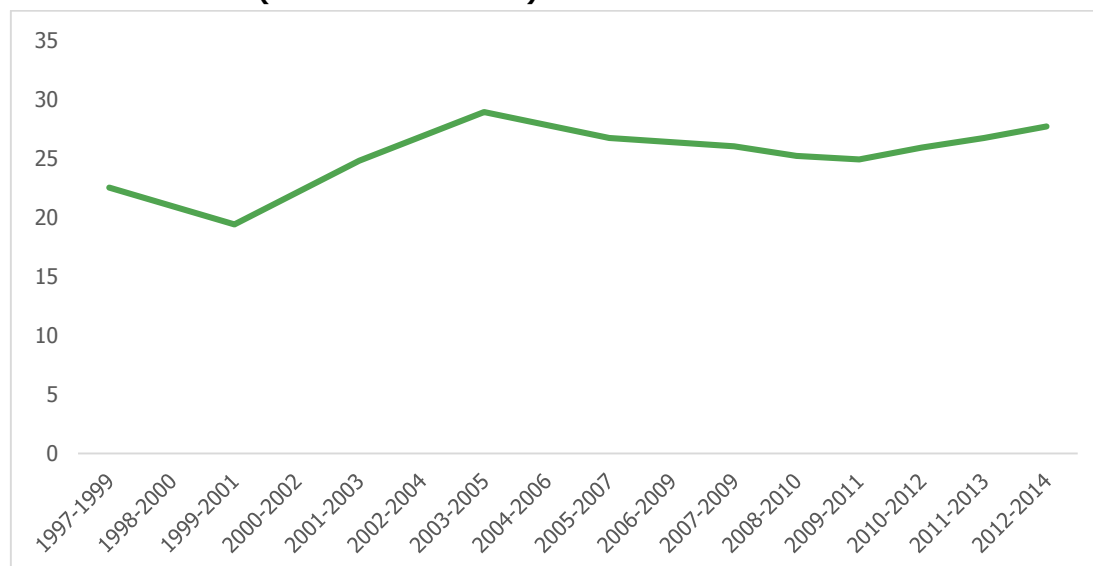
Dette gjør at innvandrere har en betydelig høyere risiko for fattigdom¹² enn befolkningen for øvrig. Særlig alvorlig er det at barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av alle barn som vokser opp i fattige familier (Epland & Kirkeberg, 2015). De siste tre årene vi har data for – 2012–2014 – viser at 1 av 4 innvandrere har hatt en vedvarende fattigdom¹³. Denne andelen har svingt noe siden starten av 2000-tallet, og var i 2012–2014 på et høyt nivå sett mot de tidligere årene (SSB og IMDi, 2016f; Omholt, 2016).

¹¹ SSB, 2016f.

¹² Fattigdom er her definert som lavinntekt, dvs. en gjennomsnittsinntekt under 60 prosent av medianinntekten.

¹³ Gjennomsnittsinntekt de siste tre årene under 60 prosent av medianinntekten. Gjennomsnittsinntekten til befolkningen totalt var i 2014 nesten 350 000 kroner.

Figur 2-6: Andel med vedvarende lavinntekt blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (1997–99 – 2012–14)¹⁴

Norskfødte med innvandrerforeldre (i aldersgruppen 25–39 år¹⁵) ser ut til å klare seg bedre økonomisk enn de som selv er innvandrere, og utviklingen har vært positiv de siste årene. Andelen med vedvarende lavinntekt har gått ned rundt 8 prosentpoeng fra 2002–2004 til 2012–2014, til tross for at det har blitt flere norskfødte med innvandrerforeldre. Andelen med vedvarende lavinntekt er likevel klart større blant de norskfødte med innvandrerforeldre enn i befolkningen forøvrig (Omholt, 2016).

Hva skyldes disse forskjellene i inntekt? For voksne i yrkesaktiv alder (25 til 65 år) er det en nær sammenheng mellom å stå utenfor eller ha ustabil tilknytning til arbeidslivet i flere år, og å ha vedvarende lavinntekt. Å ha lav utdanning øker også risikoen for vedvarende lavinntekt. Det er også verdt å merke seg at mange av personene i denne gruppa mottar ulike former for stønad. 2 av 3 mottakere av introduksjonsstønad (første år) var definert som vedvarende fattige i perioden 2012–2014. Dette er en høyere andel enn i 2009–2011, hvor det gjaldt 1 av 2 (Omholt, 2016).

Helsetilstand

Innvandrere har høyere risiko for enkelte sykdommer og negative utfall – som spedbarnsdødelighet, infeksjoner og dårligere tannhelse. Flyktninger har i større grad psykiske plager (Helse- og omsorgsdepartementet, 2007).

Forskning tyder på at mange av forskjellene lar seg forklare av sosioøkonomiske forhold, heller enn innvandringen som sådan. Det vil si at lav sysselsetting, lavere

¹⁴ Omholt, 2016.

¹⁵ Norskfødte med innvandrerforeldre er en yngre gruppe enn innvandrere og befolkningen for øvrig, og det er derfor viktig å sammenlikne gruppene innenfor samme aldersgruppe.

inntekt og lavere utdanning gir helseutfordringer, og blant innvandrere som gruppe finner vi flere i denne gruppa enn resten av befolkningen. Ser en på effekten av innvandring som sådan, ser en at innvandrere har en lavere sannsynlighet for to eller flere kroniske sykdommer¹⁶ (Diaz, m.fl., 2015).

Hvis en sammenlikner to personers sannsynlighet for å dø innenfor et kalenderår, viser det seg også at innvandrere har lavere sannsynlighet for å dø (dødelighet) enn personer født i Norge, når alt annet er likt¹⁷. Mulige forklaringer på det kan være at det er de friskeste i en befolkning som utvandrer til Norge, eller at migrasjonen i seg selv gir en beskyttelse. Innvandrere som har bodd lenge i landet har derimot en dødelighet mer lik personer uten innvandrerbakgrunn. En mulig forklaring på dette er at innvandrere etter hvert tilvennes norske vaner. En annen mulig årsak er at det å være innvandrer påfører deg en helsemessig belastning (Syse, 2016).

Boforhold og trangboddhet

60 prosent av innvandrerne fra Asia, Afrika etc. og 58 prosent av innvandrere fra EU/EØS bodde i 2015 i en bolig som husholdningen eier. Dette er betydelig lavere enn for befolkningen for øvrig, hvor 86 prosent eier boligen selv. Tre av ti personer som har innvandret fra Asia, Afrika etc., bor trangt. Blant innvandrere fra EU/EØS etc. er andelen to av ti. Husholdninger med innvandrere fra Asia, Afrika etc. er i gjennomsnitt noe større enn andre husholdninger, og er overrepresentert i Oslo-regionen og andre større byer (Revolld & Normann, 2016).

Arbeidsliv

Deltakelse i arbeidslivet står helt sentralt i norsk integreringspolitikk. Arbeid gir den enkelte økonomisk selvstendighet, motvirker fattigdom, og utjevner sosiale forskjeller. Arbeidslivet er også viktig for sosial integrering, gjennom å gi tilhørighet og nettverk. Høy sysselsetting er en av forutsetningene for den norske velferdsmodellen (NOU, 2011).

Norge har høy sysselsetting både blant innvandrere¹⁸ og øvrig befolkning, sammenliknet med andre OECD-land. Særlig innvandrerkvinner er i høyere grad sysselsatt i Norge enn i andre land. Også innvandrere med lav utdanning har høy sysselsetting i et internasjonalt perspektiv (OECD Data, 2016).

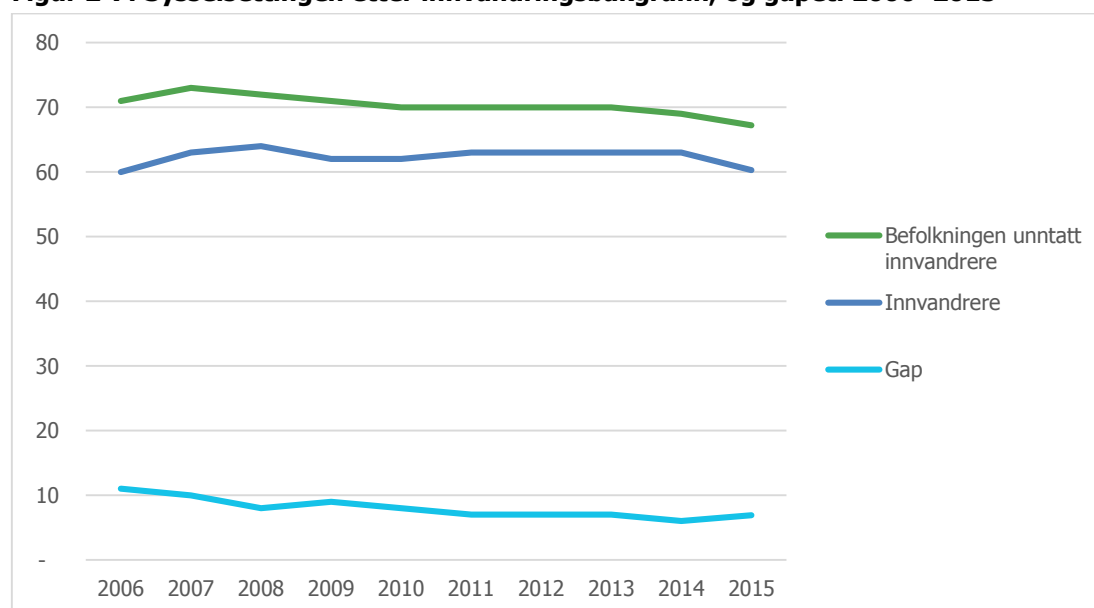
¹⁶ Såkalt multimorbiditet.

¹⁷ Det er flere mulige forklaringer på dette. En teori er at innvandrere er «positivt selektert» - at det er de sunneste som reiser og kommer fram til målet. En annen teori er at migrasjonen i seg selv gir innvandrerne en beskyttelse.

¹⁸ Merk at internasjonale sammenlikninger gjerne definerer en innvandrer som en utenlandsfødt person, i motsetning til slik innvandrer er definert i norsk sammenheng og i denne teksten.

Imidlertid er Norge ett av de landene med størst gap (i prosentpoeng) mellom sysselsatte innvandrere og sysselsatte i øvrig befolkning (OECD, 2016a; Tronstad, 2016). Gapet mellom andelen sysselsatte innvandrere og befolkningen ellers er på 7 prosentpoeng. Forskjellen har vært stabil siden 2011. Gapet var på 11 prosentpoeng i 2006, men har vært 6–7 prosentpoeng siden da (SSB og IMDi, 2016k)¹⁹.

Figur 2-7: Sysselsettingen etter innvandringsbakgrunn, og gapet. 2006–2015²⁰

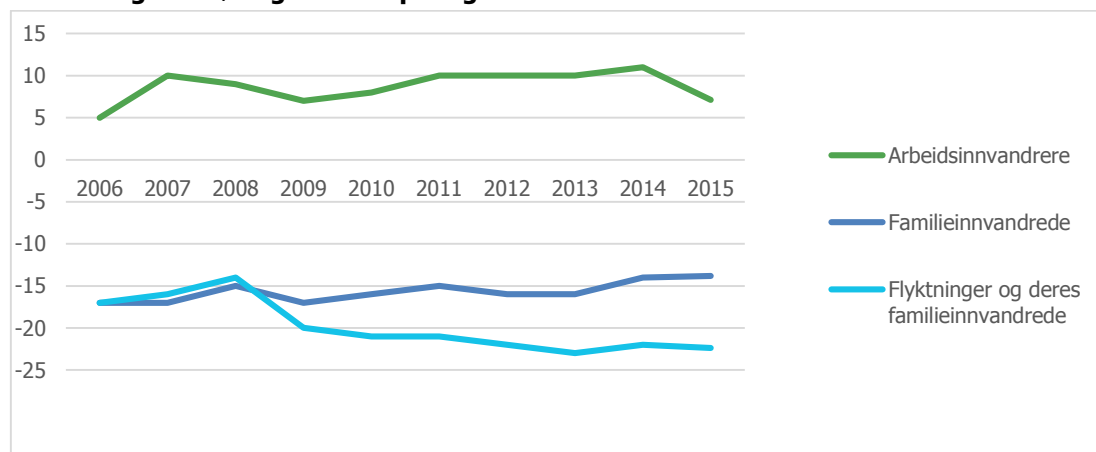

Sysselsettingen varierer stort etter innvandringsgrunn. Blant arbeidsinnvandrerne er det flere sysselsatte enn i befolkningen forøvrig. Blant personer med opphold som flyktninger og familiegjenforente til disse er sysselsettingsandelen imidlertid lavere. Forskjellen mellom andelen sysselsatte flyktninger og andelen sysselsatte i befolkningen for øvrig var på 22 prosentpoeng i 2015. Den var 14 prosentpoeng i 2008, men falt til 20 prosentpoeng i 2009, og har vært over 20 prosentpoeng siden da (SSB og IMDi, 2016).

¹⁹ SSB presiserer at «Ved overgangen til nytt datagrunnlag, fra 2014 til 2015, får vi mer presise tall for antall sysselsatte som er 60 000 lavere i det nye datagrunnlaget enn ved det gamle opplegget som tok utgangspunkt i landstallet for sysselsatte i Arbeidskraftundersøkelsene (AKU). I forhold til totalt antall sysselsatte er forskjellen beskjeden, 2,4 prosent, men det gjør at registertall for antall sysselsatte i 4. kvartal 2014 sammenlignet med 4. kvartal 2015 ikke uttrykker en faktisk endring» (Olsen & Ekeland, Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert, 2015, 4. kvartal, 2016).

²⁰ SSB og IMDi, 2016k.

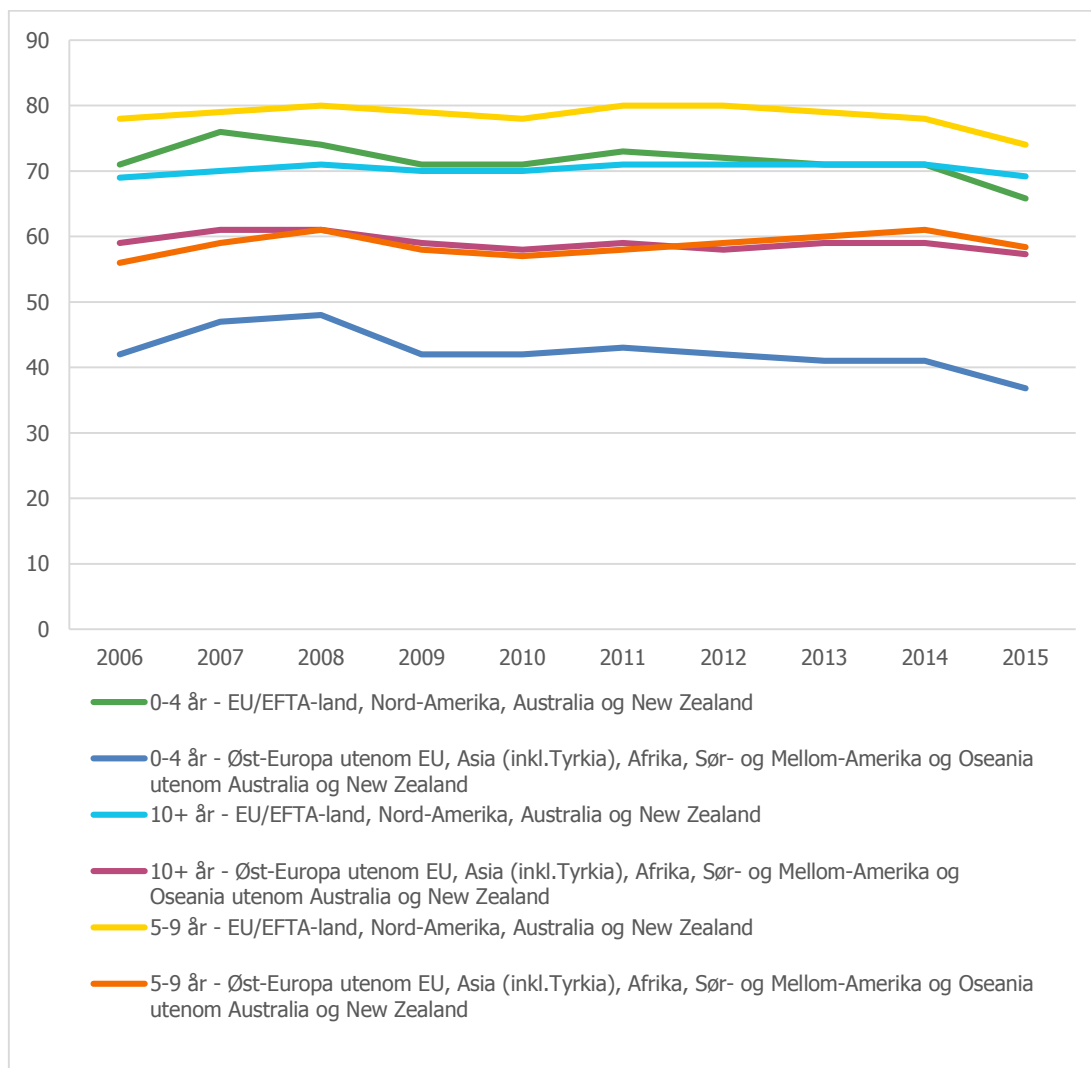
Figur 2-8: Forskjell i sysselsetting mellom innvandrere etter innvandringsgrunn og befolkningen forøvrig. Prosentpoeng. 2006–2015²¹.

Botid er helt sentralt når en ser på andelen som er sysselsatt (Næsheim, 2016). For flyktninger stiger sysselsettingsandelen raskt etter bosetting, men veksten stopper opp etter noen år. Etter 7 til 10 års botid ser det ut til at sysselsettingsandelene faller, særlig for menn. En mulig forklaring på dette er at finanskrisen gjorde det vanskeligere for disse kohortene med innvandrere å finne seg jobb. Andre mulige forklaringer, som er mer aktuelle hvis dette er et generelt fenomen, kan være egenskaper ved innvandrere (alder, helse, kompetanse, holdninger) og/eller arbeidsmarkedet (Bratsberg, Raaum, & Røed, 2016; Kornstad, Skjerpen, & Telle, 2016).

²¹ SSB og IMDi, 2016j.

Figur 2-9: Sysselsetting etter botid og landbakgrunn (todelt) + befolkningen ellers, 2006–2015.²²

Omtrent halvparten av de norskfødte er mellom 15 og 22 år, og mange av disse er naturlig nok fortsatt under utdanning. Ser vi derimot på de mest yrkesaktive aldersgruppene, 25–29 år og 30–39 år, ligger andelen sysselsatte på henholdsvis 72 og 75 prosent. Dette er henholdsvis 11 og 6 prosentpoeng over nivået for innvandrere i samme aldersgrupper, men respektive 7 og 10 prosentpoeng under nivået for sysselsatte i befolkningen ellers i tilsvarende aldersgrupper (Olsen, 2016; Olsen & Ekeland, 2016).

²² SSB og IMDi, 2016i.

Blant innvandrere i Norge som er i arbeid, er det 31 prosent som har en jobb de er overkvalifisert for²³. I befolkningen for øvrig er andelen 10 prosent, så forskjellen mellom gruppene er stor. I en annen undersøkelse utført av SSB framkommer det at om lag en fjerdedel av innvandrere som mente de var overkvalifiserte, selv forklarte det med manglende norskkunnskaper (OECD/EU, 2015; Tronstad, 2016; Wold & Håland, 2016).

Utdanning

Å kunne norsk er for de fleste en forutsetning for deltakelse både i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Sammenlignet med andre land er det i det norske arbeidsmarkedet på nåværende tidspunkt høye krav til språkkunnskaper og formelle kvalifikasjoner, og få jobber med lave kvalifikasjonskrav (OECD, 2009). Kunnskapsdepartementet peker på at flere analyser viser at det også framover blir et vanskeligere arbeidsmarked for de som ikke har fullført videregående skole. Barnehagedeltakelse, grunnskole og videregående er alle sammen viktige for tilknytning til arbeidsmarkedet, og dermed også for levekår. Dette gjelder for hele befolkningen. I tillegg har enkelte innvandrere rettigheter til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, og introduksjonsprogram, og kan tilbys mer tilpassede program og prosjekter som Jobbsjansen (Kunnskapsdepartementet, 2016; Dapi, Gjefsen, Sparrman, & Stølen, 2016; Gjefsen, Gunnes, & Stølen, 2014).

Formelle kvalifikasjoner og ferdigheter

Innvandrere er overrepresentert blant dem som har grunnskole eller lavere som høyeste fullførte utdanning. Statistikk over utdanningsnivå viser at i 2015 hadde om lag 8 500 innvandrere i Norge (mellom 30 og 66 år gamle) ingen fullført utdanning, mot 1 255 personer i øvrig befolkning. 111 119 innvandrere hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning, mot 372 670 personer i øvrig befolkning. Dette utgjør 27 prosent av innvandrerne, og 18 prosent av befolkningen for øvrig²⁴. Avstanden ser ut til å ha økt svakt fra 2014 til 2015 (SSB og IMDi, 2016c)²⁵. Blant innvandrere fra 16 år og oppover er det flyktninger som har høyest andel med kun fullført grunnskole. Arbeidsinnvandrere har i gjennomsnitt høyere utdanning enn befolkningen totalt (Holøien & Holseter, 2016).

En utvalgsundersøkelse²⁶ av leseferdighet, tallforståelse og problemløsning med IKT gjennomført i 2011 og 2012 viste at norske voksne (16 til 65 år) har høye ferdigheter, sammenliknet med andre OECD-land. Imidlertid er personer med innvandrerbakgrunn

²³ Med overkvalifisering mener vi her sysselsatte med høy utdanning (tilsvarende ISCED 5 eller 6) som er ansatt i et yrke med lave (ISCO 9) eller medium krav til kvalifikasjoner (ISCO 4-8).

²⁴ En stor andel innvandrere har ukjent utdanningsnivå i statistikken. Dette gjelder særlig arbeidsinnvandrere. Fra og med 2014 har SSB begynt å anslå utdanningsnivået til personene med ukjent utdanning. Anslagene ser informative ut når de aggregeres, ifølge SSB (Jentoft, 2014).

²⁵ Det store hoppet i statistikken fra 2013 til 2014 skyldes først og fremst at SSB fra og med 2014 har begynt å anslå utdanningen til personer med ukjent utdanning. Det har allikevel vært en svak økning fra 2014 til 2015.

²⁶ Siden dette er en utvalgsundersøkelse, hviler følgende avsnitt på at undersøkelsen er representativ for populasjonen.

kraftig overrepresentert blant dem med svake ferdigheter i Norge²⁷. Blant innvandrerne er de med mindre enn fem års botid overrepresentert (Bjørkeng & Lagerstrøm, 2014; Gravem & Lagerstrøm, 2013; Bjørkeng, 2013).

- ◆ Mellom 359 000 og 446 000 personer anslås å ha svake leseferdigheter, altså mellom 11 og 14 prosent av hele befolkningen. Mellom 27 og 43 prosent²⁸ av innvandrerbefolkningen antas å ha svake leseferdigheter.
- ◆ Mellom 430 000 og 526 000 personer, eller 13–16 prosent av hele befolkningen, har svak tallforståelse. Undersøkelsen tydet på at det samme gjelder 32–48 prosent av innvandrerbefolkningen²⁹.
- ◆ Det høyeste antallet personer med svake ferdigheter finner vi på IKT-problemløsning, hvor mellom 1 347 000 og 1 493 000 personer³⁰, eller mellom 41 og 46 prosent av hele befolkningen mellom 16 og 65 år skårer svakt. Blant innvandrerne gjelder dette mellom 37 og 55 prosent av innvandrerbefolkningen³¹.

Den gjennomsnittlige leseferdigheten blant innvandrere har falt fra 1998 til 2013, og tallforståelse har falt fra 2003 til 2013³². Blant befolkningen for øvrig har også leseferdighetene falt. Fallet er en trend som undersøkelsen finner også i andre OECD-land.

Innvandrere er altså overrepresentert blant personer med svake ferdigheter, og ferdighetene ser ut til å ha blitt svakere. Undersøkelsen peker på at utdanningsbakgrunn forklarer mye av variasjonen i ferdigheter, men ingen av rapportene ser på sammenhengen mellom innvandringsbakgrunn, utdanningsbakgrunn, botid eller norskfødte med innvandrerforeldre (Bjørkeng & Lagerstrøm, 2014).

Barnehage

Barnehagedeltakelsen har økt: En større andel av barn fra 1 til 5 år går i barnehage i 2015 enn på starten av 2000-tallet. Dette gjelder for befolkningen totalt og for

²⁷ Svake ferdigheter er definert som resultater på nivå 1 eller lavere. Testen ble gjennomført på norsk, og dette kan ha gitt enkelte av respondentene med innvandrerbakgrunn en ulempe. 95 prosent-konfidensintervaller beregnet på bakgrunn av vedlegg C til SSB-rapporten. Tallene avrundet til nærmeste tusen (Bjørkeng & Lagerstrøm, Voksnes basisferdigheter - resultater fra PIAAC, 2014).

²⁸ 124 000 og 180 000 personer

²⁹ Mellom 141 000 personer og 202 000 innvandrere.

³⁰ Noe av grunnen til at dette tallet er så høyt, er at personer som ikke tok testen er telt med som personer med svake ferdigheter. Dette kan være personer som ikke har PC, ikke har brukt PC før, strøket på en innledende test, eller andre (Bjørkeng & Lagerstrøm, Voksnes basisferdigheter - resultater fra PIAAC, 2014).

³¹ 163 000 til 237 000 personer.

³² International Adult Literacy Survey ble gjennomført i 1998, og gir informasjon om leseferdigheter. Adult Literacy and Life Skills ble gjennomført i 2003, og målte leseferdigheter og tallforståelse. IKT-ferdigheter var nytt i PIAAC. Rådataene fra disse undersøkelsene ble bearbejdet i forbindelse med PIAAC, slik at de skal være sammenliknbare (Bjørkeng & Lagerstrøm, Voksnes basisferdigheter - resultater fra PIAAC, 2014).

minoritetsspråklige barn³³. Deltakelsen sank med 1 prosentpoeng fra 2014 til 2015 (Bjørkli & Tuhus, 2016; SSB, 2016a).

Om lag 16 prosentpoeng færre minoritetsspråklige barn (ekskl. utvalgte land) mellom 1 og 5 år gikk i 2015 i barnehage, enn ikke-minoritetsspråklige (inkl. utvalgte land). Dette er en større forskjell enn i 2014, men samme som i 2013 (SSB og IMDi, 2016a).

Grunnskole og videregående

Fra 2009 til 2016 har avgangskarakterene fra grunnskolen, målt med gjennomsnittlige grunnskolepoeng, blitt bedre for alle elever – og mest for elever med innvandrerbakgrunn. Elever med innvandrerbakgrunn går ut av grunnskolen med i gjennomsnitt 5 poeng mindre enn øvrig befolkning, mens forskjellen mellom norskfødte med innvandrerforeldre og øvrig befolkning er 2 poeng. Forskjellen mellom innvandrerelever og øvrige elever har altså blitt mindre (SSB, 2016d)³⁴.

Innvandrere som var mellom 0 og 6 år da de innvandret til Norge, har i 2014–2016 oppnådd et antall grunnskolepoeng rett under de norskfødte med innvandrerforeldre. For innvandrere er det en fordel å komme i ung alder og få med seg mer av det norske skoleløpet, for å lettere få innpass på arbeidsmarkedet seinere i livet (Skogstrøm, 2017; SSB og IMDi, 2016b).

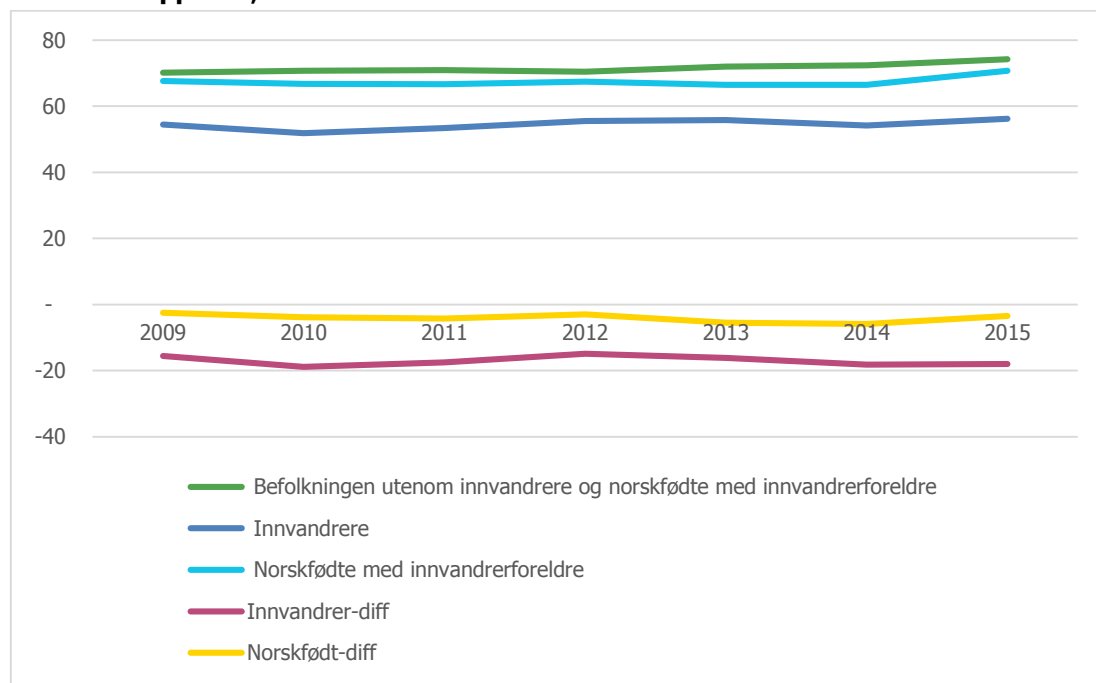
De samme forskjellene ser vi igjen i andelen elever som fullfører videregående skole innen fem år etter at de har begynt. Blant innvandrere som begynte på videregående skole i 2010, hadde 56 prosent fullført innen 2015, noe som er 18 prosentpoeng lavere enn blant dem uten innvandrerbakgrunn. Forskjellen mellom norskfødte med innvandrerforeldre og øvrig befolkning er betraktelig lavere, på 2–3 prosentpoeng³⁵. Disse andelene har ikke endret seg stort fra 2009 til 2015. Andre faktorer som har betydning for gjennomføring i videregående skole er særlig avgangskarakter fra grunnskolen, og foreldres utdanningsnivå (SSB og IMDi, 2016g; Granseth, 2016).

³³ Minoritetsspråklige barn i barnehage er antall barn med annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk og engelsk. Dekningsgraden er beregnet ved å dele antallet minoritetsspråklige barn på antallet barn med innvandrerbakgrunn (ekskl. de utvalgte landene) (Bjørkli & Tuhus, 2016).

³⁴ Jenter gjør det om lag 4-5 prosentpoeng bedre enn gutter, og forskjellen er om lag like store mellom alle disse gruppene.

³⁵ Merk at her er det forskjeller mellom SSB-tallene IMDi publiserer og tallene SSB-publiserer.

Figur 2-10: Personer mellom 16 og 24 år som fullførte videregående opplæring innen fem år fra oppstart, 2009–2015³⁶

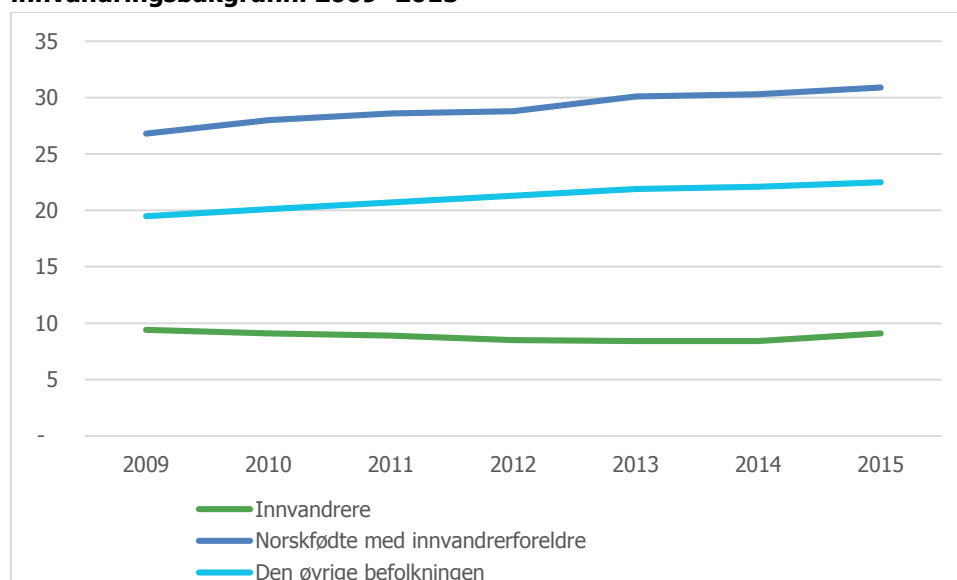

Høyere utdanning

Om lag 23 prosent av befolkninga uten innvandrerbakgrunn fra og med 19 år til og med 34 år gikk per 1. oktober 2015 i høyere utdanning. Dette er opp 4 prosentpoeng fra 2009. Det fantes 21 517 personer med innvandrerbakgrunn i samme aldersgruppe i 2015 – av disse gikk 9 prosent i høyere utdanning, om lag samme andel som i 2009. Blant norskfødte med innvandrerforeldre er imidlertid andelen langt høyere: 31 prosent av totalt 8 250 personer var i 2015 i høyere utdanning, en økning fra 27 prosent i 2009. I samme tidsperiode mer enn doblet denne gruppa seg i størrelse. Det er særlig farmasi som er populært (SSB, 2016e; Bekkengen, Østli, & Nygård, 2016).

³⁶ SSB og IMDi, 2016g.

Figur 2-11: Andel av personer 19–34 år i høyere utdanning, etter innvandringsbakgrunn. 2009–2015³⁷

Felleskap og deltakelse

Det er et mål for integreringspolitikken at innvandrere skal delta i samfunnslivet. Dette kan være gjennom å stemme ved valg, ha politiske verv, og være aktive i ulike frivillige foreninger og lag. En mulig barriere for integrering er diskriminering, som både kan ha negative konsekvenser for den enkelte og i sum gi dårligere integrering på arbeidsmarkedet, boligmarkedet, utdanningssystemet og i samfunnslivet forøvrig enn en ellers ville hatt (Midtbøen & Liden, 2015).

Politisk deltakelse og representasjon

Valgstatistikk fra de fire siste kommunevalgene viser at innvandrere³⁸ har lavere valgdeltakelse enn befolkningen totalt. Valgdeltakelsen er nokså stabil, og forskjellen mellom innvandrere og befolkningen totalt ser også ut til å holde seg på 16-17 prosentpoeng. Selv om valgdeltakelsen er høyere, ser en samme trend i de fire siste stortingsvalgene (Kleven & Aalandslid, 2016a; Kleven & Aalandslid, 2016b; SSB, 2012; Bergseteren, 2014).

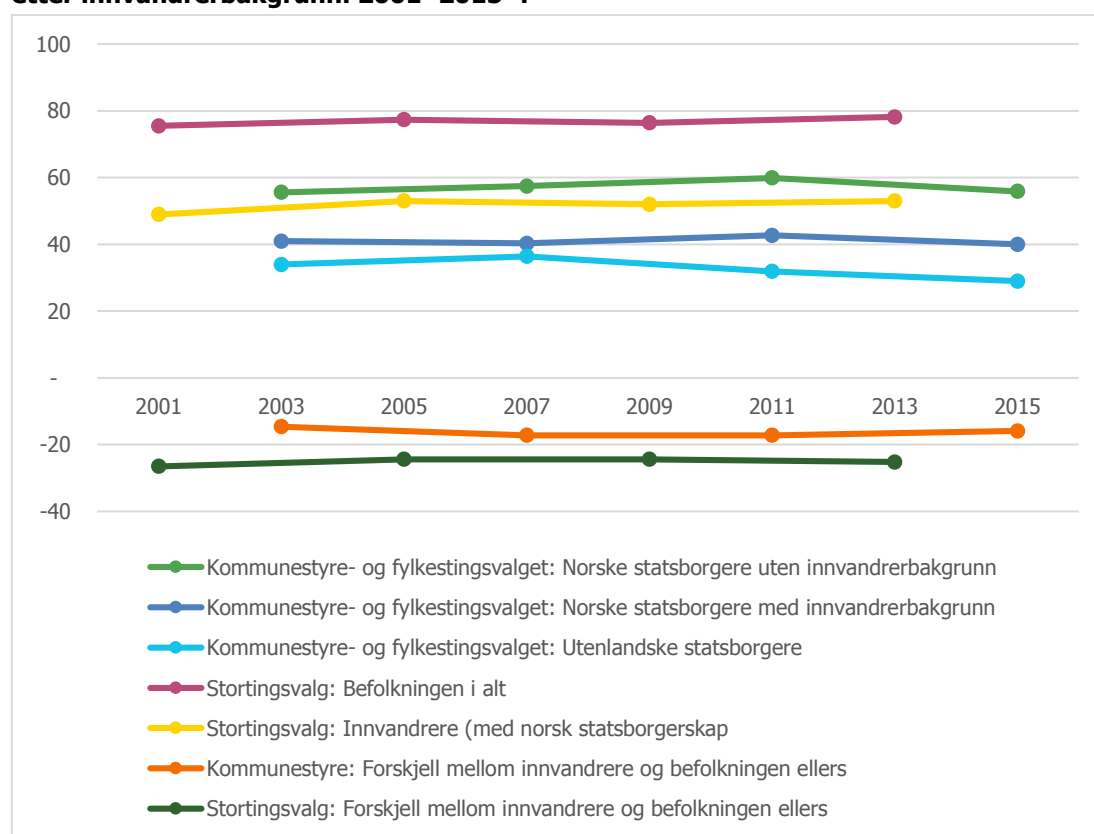
En studie av deltakelsen i kommune- og fylkestingsvalget 2015 viser at botid har betydning: jo lengre botid, jo større andel stemmer. Valgdeltakelsen når imidlertid ikke

³⁷ SSB, 2016e.

³⁸ Alle utenlandske statsborgere med tre års lovlig opphold i Norge fikk stemmerett ved lokalvalget i 1983. Dette ble gjort for å bidra til integrering av innvandrere i de politiske prosessene og institusjonene i vårt demokrati. Har man stemmerett ved lokalvalg, kan man også stille som kandidat på en valgliste og bli valgt inn i kommunestyre eller fylkesting (Kleven & Aalandslid, 2016b).

opp til totalnivået i befolkningen for øvrig for noen botidsgruppe. Samme studie viser også at en omtrent like stor andel flyktninger stemmer som innvandrere ellers, men at flyktnings valgdeltakelse starter på et relativt høyt nivå. En mulig forklaring kan være introduksjonsprogrammet og andre tiltak ment for å gi flyktninger en innføring i det norske politiske systemet. En annen mulig forklaring er at personer med flyktningebakgrunn er mer politisk interesserte enn andre grupper. Valgdeltakelsen blant flyktninger øker mindre med botid enn for andre innvandrere (Kleven & Aalandslid, 2016).

Figur 2-12: Valgdeltakelse i kommunestyre- og fylkestingsvalg, samt stortingsvalg, etter innvandrerbakgrunn. 2001–2015³⁹.

Til kommunestyrevalget i 2015 stilte 2 300 innvandrere på ulike lister til valget, 4 prosent av alle som stilte. 260 innvandrere ble valgt inn, noe som utgjør to-tre prosent av alle representanter i norske kommunestyre. Blant disse har tre av ti flyktningebakgrunn. Selv om dette er en økning på et halvt prosentpoeng fra valget i 2011, er altså innvandrere fortsatt underrepresentert i norske kommunestyre (Kleven & Aalandslid, 2016a; Kleven, 2016).

³⁹ Kleven & Aalandslid, 2016a; Kleven & Aalandslid, 2016b; SSB, 2012; SSB, 2013; SSB, 2014.

Frivillig deltakelse

Det er utfordrende å få gode data på frivillig deltakelse. En rapport fra 2016 tyder på at innvandrere med mer enn fem års botid, ung alder og høy utdanning deltar i frivillige organisasjoner omtrent på linje med øvrig befolkning. Dette er også i tråd med tidligere undersøkelser gjennomført på samme gruppe. Tidligere undersøkelser, som lettere lar seg generalisere, viser lavere deltakelse i frivillighet blant innvandrere generelt – særlig når det gjelder formalisert medlemskap og organisasjonsverv. Men en har også funnet at innvandrere deltar mer i religiøse organisasjoner og innvandrerorganisasjoner (Frivillighet Norge, udatert; Eimhjellen, 2016)⁴⁰.

Diskriminering og holdninger til innvandrere

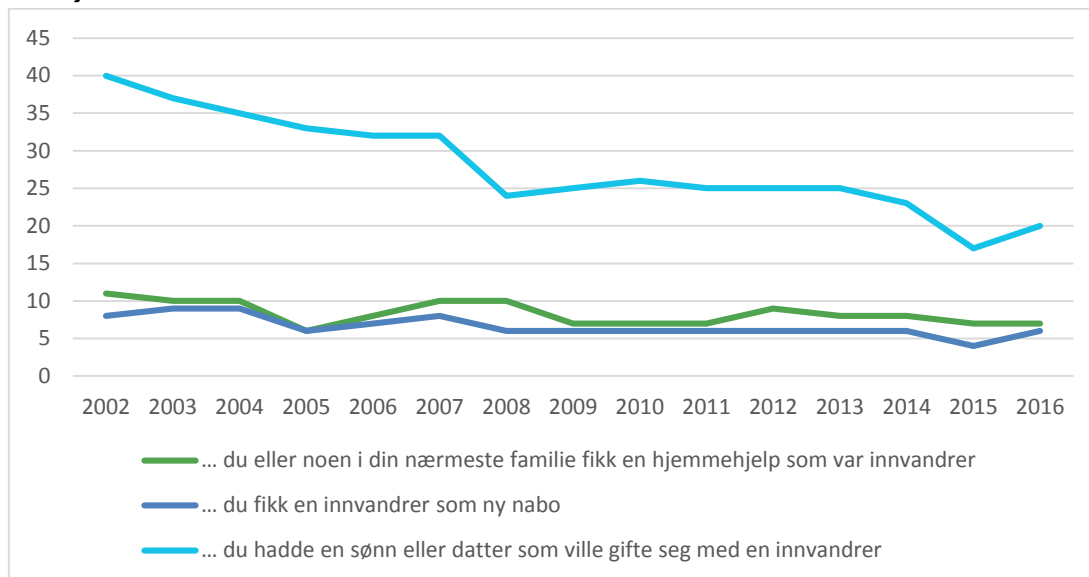
Innvandrere opplever diskriminering på de fleste samfunnsområder. Studier av selvpoplevd diskriminering antyder at menn opplever mer diskriminering enn kvinner; yngre mer enn eldre; og enkelte innvandrergrupper mer enn andre. Norskfødte med innvandrerforeldre rapporterer å oppleve like mye diskriminering som innvandrere på samme alder i utdanningssystemet (Midtbøen & Liden, 2015).

Her er det også relevant å se på synet på innvandrere i befolkningen som helhet / majoritetsbefolkningen. SSB gjennomfører årlig en holdningsundersøkelse hvor holdningen til innvandring, innvandringspolitikk og integreringspolitikk måles. Undersøkelsen har vært gjennomført siden 2002. Undersøkelsen har fram til 2016 stort sett funnet enten stabile holdninger, eller svak økning i mer positive holdninger. I 2016 ble det registrert en økning i mer negative holdninger (Blom, 2016)⁴¹.

⁴⁰ Svarprosenten i innvandrerundersøkelsen var 10 prosent.

⁴¹ Dataene er basert på utvalgsundersøkelser, og må tolkes innenfor feilmarginer. Endringene fra 2015 til 2016 er statistisk signifikante.

Figur 2-13: Ville du synes det var ubehagelig dersom... (andel som svarte ja, 2002–2016)⁴²

Avslutning – oppsummering og framover

Norge har de to siste årene hatt den laveste nettoinnvandringen på ti år, til tross for det høye antallet asylsøkere høsten og vinteren 2015 og det rekordhøye antallet innvilgede søknader i 2016. Ved inngangen til 2017 er det likevel et høyere antall innvandrere i Norge med botid under fem år enn i tidligere år.

Innvandrere har en betydelig høyere risiko for fattigdom enn befolkningen forøvrig. For de fleste øker imidlertid inntekt med botid. Over halvparten av alle barn som vokser opp i lavinntekt har innvandrerbakgrunn. Inntektsforskjellen mellom innvandrere og øvrig befolkning øker, mens andelen fattige blant voksne norskfødte med innvandrerforeldre har derimot blitt lavere de siste ti årene.

Sysselsettingen falt noe i 2015, men Norge har fortsatt en høy andel sysselsatte innvandrere, sammenliknet mot andre OECD-land. Flyktninger med kort botid har særlig lav sysselsetting, men den øker med botiden de første 7–10 år. Norskfødte med innvandrerforeldre er sysselsatt mer enn innvandrere i samme alder, men mindre enn befolkningen for øvrig i samme alder. Forskjellen mellom andelen sysselsatte innvandrere, andelen sysselsatte norskfødte og befolkningen for øvrig har vært stabil de siste årene.

⁴² SSB, 2016c.

Barnehagedeltakelse blant minoritetsspråklige har økt, men er fortsatt lavere enn blant barn uten innvandrerbakgrunn. Elever med innvandrerbakgrunn som selv har innvandret har fortsatt lavere gjennomsnittskarakterer ved avslutta grunnskole enn norskfødte med innvandrerforeldre, som også har lavere karakterer enn befolkningen for øvrig. Forskjellen mellom innvandrerelever og øvrige elever har blitt mindre de siste årene.

Det er fortsatt store forskjeller mellom andelen innvandrere og befolkningen for øvrig som fullfører videregående, og denne forskjellen har ikke endret seg mye siden 2009. Norskfødte med innvandrerforeldre fullfører i nesten like stor grad som befolkningen for øvrig.

Utdanningsnivået i innvandrerbefolkningen generelt er lavere enn i befolkningen for øvrig. Innvandrere er overrepresentert i gruppen voksne med svake ferdigheter, og har i gjennomsnitt (i likhet med befolkningen for øvrig) fått svakere ferdigheter fra 1998 til 2013.

Innvandrere stemmer i mindre grad ved valg, og forskjellen til øvrig befolkning har holdt seg konstant både i kommune- og fylkestingsvalg og stortingsvalg. Valgdeltakelse øker med botid for de fleste grupper, unntatt flyktninger som har høy valgdeltakelse fra første mulighet. Det er svært få kommunestyrerepresentanter som har innvandrerbakgrunn.

I dette kapittelet er det gitt det statistikk og beskrivelser på overordnet nivå. Sammenliknet med andre land klarer innvandrere i Norge seg generelt sett bra når det gjelder inntekter, sysselsetting, deltakelse i utdanningssystemet og deltakelse i politikk og samfunnsliv. Likevel er det uønskede forskjeller, og forskjellene er større for noen grupper enn andre. Forskjellene gjelder flyktninger i størst grad, men også her er det store forskjeller med hensyn til utdanningsbakgrunn, alder og botid. Integreringsinnsats rettet mot å redusere gapene når det gjelder inntekt, sysselsetting, utdanning og deltakelse i samfunnsliv, er viktig for å hindre at det oppstår enda større og systematiske forskjeller mellom ulike grupper.

Litteraturliste

Agenda Kaupang og IMDi. (2016). *Lokale utviklingsverksteder. Samarbeid mellom kommune, frivilligheten og arbeidsgivere i møte med økt antall flyktninger*. Oslo: IMDi.

Arbeids- og sosialdepartementet. (2016). *Høring om forslag til endringer i trygderegelverket i lys av asylsøkersituasjonen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-om-forslag-til-endringer-i-trygderegelverket-i-lys-av-asylsokersituasjonen/id2506964/>

- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2016). *Tildelingsbrev til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 2016*. Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barstad, A. (2014). *Levekår og livskvalitet. Vitenskapen om hvordan vi har det*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bekkengen, J., Østli, G. K., & Nygård, G. (2016). *Studenter ved universiteter og høyskoler, 1. oktober 2015. Solid økning i antall studenter*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh/aar/2016-04-14>
- Bergh, J., Christensen, D. A., & Matland, R. E. (2016). *Getting out the Vote. Experiments in voter mobilization among immigrants and natives in Norway*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bergseteren, T. (2014). *Stortingsvalget, valgundersøkelsen blant innvandrere, 2013. Fortsatt lav valgdeltakelse blant personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/valg/statistikker/vundinnv>
- Bjørkeng, B. (2013). *Ferdigheter i voksenbefolkningen. Resultater fra den internasjonale undersøkelsen om lese- og tallforståelse (PIAAC)*. Oslo: SSB.
- Bjørkeng, B., & Lagerstrøm, B. O. (2014). *Voksnes basisferdigheter - resultater fra PIAAC*. Oslo: SSB.
- Bjørkli, E. S., & Tuhus, P. T. (2016). *Barnehager 2015, endelige tall. 9 prosent av ansatte i barnehager er menn*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige/2016-04-20#content>
- Blom, S. (2016). *Holdninger til innvandrere og innvandring, 2016. Økt skepsis til innvandrere og innvandring*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innehold/aar>
- Bratsberg, B., Raaum, O., & Røed, K. (2016). Flyktninger på det norske arbeidsmarkedet. *Søkelys på arbeidslivet*, ss. 185-207.
- Cappelen, Å., Skjerpen, T., & Tønnesen, M. (2016). Befolkningsframskrivninger 2016-2100: Inn- og utvandring. *Økonomiske analyser*, ss. 45-62.
- Dapi, B., Gjefsen, H. M., Sparrman, V., & Stølen, N. M. (2016). *Education-specific labour force and demand in Norway in times of transition*. Oslo: SSB.
- Diaz, E., & m.fl. (2015). Multimorbidity and Its Patterns according to Immigrant Origin. A Nationwide Register-Based Study in Norway. *PLOS ONE*, ss. 1-18.
- Dybendal, K., Lystad, L. H., & Hoel, E. (2016). *Folkemengde og befolkningsendringer, 3. kvartal 2016*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/kvartal/2016-11-17>

- Eimhjellen, I. (2016). *Innvandrere si deltaking i norsk frivilligliv - nye tal og metodiske utfordringer*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2014). *Store forskjeller mellom innvandrere fra gamle og nye EU-land*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/arbeidsinnvandrernes-inntekter>
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2015). *Utvikling i vedvarende lavinntekt: Flere økonomisk utsatte barn*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn>
- Frivillighet Norge. (udatert). *Innvandrerens deltagelse*. Hentet fra http://www.frivillighetnorge.no/no/om_oss/fakta_om_frivillighet/grunnleggende_fakta/Innvandrerens+deltakelse.b7C_wlr15y.ips
- Gjefsen, H. M., Gunnes, T., & Stølen, N. M. (2014). *Framskrivninger av befolkning og arbeidsstyrke etter utdanning med alternative forutsetninger for innvandring*. Oslo: SSB.
- Granseth, T. (2016). *Gjennomstrømming i videregående opplæring, 2010-2015. Flere fullfører videregående*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/vgogjen>
- Gravem, D. F., & Lagerstrøm, B. O. (2013). *Den internasjonale undersøkelsen om lese- og tallforståelse - PIAAC. Dokumentasjonsrapport*. Oslo: SSB.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2007). *St. meld. nr. 20 (2006-2007): Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Holøien, A. M., & Holseter, A. M. (2016). *Befolkningens utdanningsnivå 1. oktober 2015. Hver femte flykting har høyere utdanning*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>
- IMDi. (2016). *Høringssvar om forslag til endringer i trygderegelverket i lys av asylsøkersituasjonen*.
- Jentoft, S. (2014). *Imputation of missing data among immigrants in the Register of the Population's Level of Education (BU)*. Oslo: SSB.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2016a). *Prop. 1 S (2016-2017) Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2017 - Utgiftskapitler 61, 400-497, Inntektskapitler 3400-3497*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2016b). *St. meld. 30 (2015-2016) Fra mottak til arbeidsliv - en effektiv integreringspolitikk*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Kleven, Ø. (2016). *Kommunestyre- og fylkestingsvalget, kandidater og representanter, 1. oktober 2015. Kvinnelig ordfører i tre av ti kommuner*. Hentet fra SSB.no:

<https://www.ssb.no/valg/statistikker/kommvalgform/hvert-4-aar-representanter/2016-01-28>

- Kleven, Ø., & Aalandslid, V. (2016). Flyktninger og politisk deltakelse - kommunestyrevalget 2015. Deltar flyktninger i lokalpolitikken? *Samfunnsspeilet* 4/2016.
- Kleven, Ø., & Aalandslid, V. (2016). Innvandrere og kommunestyrevalget 2015. Ap står støtt blant innvandrere fra Sør. *Samfunnsspeilet* 3/2016.
- Kornstad, T., Skjerpen, T., & Telle, K. (2016). Selvforsørging etter bottdi blant ikke-nordiske innvandrere. *Økonomiske analyser* 4/2016, ss. 37-47.
- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Utdanning og arbeidsmarkedet - Del II. Kilder til kunnskap*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Midtbøen, A., & Liden, H. (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. En kunnskaps gjennomgang*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- NOU. (2011). *NOU 2011:7. Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid*. Oslo: DSS.
- Næsheim, H. N. (2016). Flyktninger på arbeidsmarkedet. Arbeid - mål og arena for integrering. *Samfunnsspeilet* 4/2016.
- OECD. (2009). *Jobs for Immigrants. Labour market integration in Norway*.
- OECD. (2016a). *Compare your country: Integration of immigrants*. Hentet fra Compareyourcountry.org: <http://www.compareyourcountry.org/indicators-of-immigrant-integration>
- OECD. (2016b). *International Migration Outlook 2016*. OECD.
- OECD Data. (2016). *Foreign-born employment*. Hentet fra data.oecd.org: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-employment.htm>
- OECD/EU. (2015). *Indicators of immigrant integration 2015: Settling in*. Paris: OECD Publishing.
- Olsen, B. (2016). *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2014. Eksklusive EØS/EU-innvandrere*. SSB.
- Olsen, B., & Ekeland, A. (2016). *Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert, 2015, 4. kvartal*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys>
- Omholt, E. L. (2016). *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016*. Kongsvinger: SSB.

- Omholt, E. L., & Strøm, F. (2014). *Inntektsstatistikk over innvandrere, 2012: Lavere inntekt blant innvandrere*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/lavere-inntekt-blant-innvandrere>
- Revol, M. K., & Normann, T. M. (2016). *Boforhold, registerbasert 2015: 4,2 millioner bor i eid bolig*. Hentet fra SSB.no: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold/aar/2016-09-29#content>
- Skogstrøm, L. (2017). *Tenåringsinnvandrere klarer seg dårligere i livet enn sine småsøsken*. Hentet fra Aftenposten.no: <http://www.aftenposten.no/norge/Tenaringsinnvandrere-klarere-seg-darligere-i-livet-enn-sine-smasosken-613175b.html>
- SSB. (2012). *Tabell: 08566: Kommunestyre- og fylkestingsvalget. Valgdeltakelse i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter kjønn (F)*. Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=2016121413945739771222KF7ValgStedKj&PLanguage=0&MainTable=KF7ValgStedKj&potsize=3>,
- SSB. (2013). *Tabell: 08243: Stortingsvalget. Valgdeltagelse i prosent (K)*. Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20161214133749569771222StortValgDeltPro&PLanguage=0&MainTable=StortValgDeltPro&potsize=4>
- SSB. (2014). *Tabell: 05968: Stortingsvalget. Valgdeltagelse i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter kjønn og alder (prosent)*. Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20161214133522949771222StortV2&PLanguage=0&MainTable=StortV2&potsize=4>
- SSB. (2016a). *Tabell 04903: C. Barnehager - nøkkeltall (K)*. Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=2017151219123410203299Kostr2KCCBarneha&PLanguage=0&MainTable=Kostr2KCCBarneha&potsize=85>
- SSB. (2016b). *Tabell: 05183: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn*, . Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=2016127125837239653622InnvBefolkn2&PLanguage=0&MainTable=InnvBefolkn2>
- SSB. (2016c). *Tabell: 05916: Svar på tre spørsmål om eget forhold til innvandrere*. Hentet fra SSBs statistikkbank: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&>

Queryfile=2017199149610268697HoldningInnv4&PLanguage=0&MainTable=HoldningInnv4&potsize=45

- SSB. (2016d). *Tabell: 07497: Grunnskolepoeng, etter innvandringskategori og kjønn.* Hentet fra SSBs statistikkbank:
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20171513138810203299KarGrs03&PLanguage=0&MainTable=KarGrs03&potsize=32>
- SSB. (2016e). *Tabell: 08091: Bosatte studenter i høyere utdanning i Norge og i utlandet, i prosent av registrert årskull. Innvandringskategori, kjønn og alder.* Hentet fra SSBs statistikkbank:
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=2017123114452210602796St>
- SSB. (2016f). *Tabell: 10515: Innvandreres inntekt etter skatt per forbruksenhet, etter innvandringsgrunn og botid.* Hentet fra SSBs statistikkbank:
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=201612810268319666882InnvInntGr&PLanguage=0&MainTable=InnvInntGr&pots>
- SSB. (2016g). *Tabell: 10598: Innvandrere, etter landbakgrunn og botid (F).* Hentet fra SSBs statistikkbank:
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=2017124134371010683979InnvLandBotid&PLanguage=0&MainTable=InnvLandBotid&potsize=492>
- SSB. (2016h). *Tabell: 11169: Framskrevet antall innvandrere 1. januar, etter landbakgrunn og botid, i 5 alternativer.* Hentet fra SSBs statistikkbank:
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20161271493649654969Framskr2016T3&PLanguage=0&MainTable=Framskr20>
- SSB og IMDi. (2016a). *Barnehagedeltakelse etter alder.* Hentet fra IMDi.no:
[http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/barnehage-alder-minoriteter/historikk/@\\$u=prosent;\\$y=%24all;spraak=minoritet%2Cikke_minoritet;bhgalder=1_5](http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/barnehage-alder-minoriteter/historikk/@$u=prosent;$y=%24all;spraak=minoritet%2Cikke_minoritet;bhgalder=1_5)
- SSB og IMDi. (2016b). *Gjennomsnittlige grunnskolepoeng etter alder ved innvandring.* Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/gjennomsnittlige-grunnskolepoeng-alder-innvandring>
- SSB og IMDi. (2016c). *Høyeste utdanningsnivå fra 30 til 66 år.* Hentet fra IMDi.no:
http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/utdanningsniva_samlet/historikk

- SSB og IMDi. (2016d). *Innvandringsgrunn og kjønn*. Hentet fra IMDi.no: http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_innvandringsgrunn
- SSB og IMDi. (2016e). *Opprinnelse - land*. Hentet fra www.imdi.no: http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_opprinnelsesland
- SSB og IMDi. (2016f). *Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter landbakgrunn*. Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/arbeid/vedvarende-lavinntekt>
- SSB og IMDi. (2016g). *Personer mellom 16 og 24 år som fullførte videregående innen fem år fra oppstart, etter kjønn*. Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/utdanning/ferdig-med-videregaeende>
- SSB og IMDi. (2016h). *Sammensetning av befolkning*. Hentet fra Imdi.no: http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/befolkning/befolkning_hovedgruppe
- SSB og IMDi. (2016i). *Sysselsatte innvandrere etter botid og landbakgrunn*. Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/arbeid/sysselsatte-innvandrere-botid-landbakgrunn>
- SSB og IMDi. (2016j). *Sysselsetting*. Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/arbeid/sysselsatte-innvkat/historikk>
- SSB og IMDi. (2016k). *Sysselsetting etter innvandringsgrunn*. Hentet fra IMDi.no: <http://www.imdi.no/tall-og-statistikk/steder/F00/arbeid/sysselsetting-etter-innvandringsgrunn/historikk>
- Syse, A. (2016). Innvandreres dødelighet øker med botid i Norge: Er det de friskeste innvandrerne som kommer til Norge? *Samfunnsspeilet 3/2016*, ss. 31-37.
- Tronstad, K. (2016). Integrering i Skandinavia. IMDi-rapport 2016. *IMDis Årsrapport 2015*, s. Vedlegg 7.
- Tønnesen, M., Leknes, S., & Syse, A. (2016). Befolkningsframskrivninger 2016-2100: Hovedresultater. *Økonomiske analyser*, ss. 4-13.
- UDI. (2016). *Vedtak om beskyttelse (asyl) 2006–2015*. Hentet fra UDI.no: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/vedtak-om-beskyttelse-asyll-20062015/>
- UDI. (2017a). *Asylsøknader etter statsborgerskap og måned (2016)* . Hentet fra UDI.no: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asyllsoknader-etter-statsborgerskap-og-maned-2016/>
- UDI. (2017b). *Asylvedtak etter statsborgerskap og utfall (2016)* . Hentet fra UDI.no: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asyllvedtak-etter-statsborgerskap-og-utfall-2016/>

- UNHCR. (2016). *Better Protecting Refugees in the EU and Globally: UNHCR's proposals to rebuild trust through better management, partnership and solidarit.* UNHCR.
- Wold, M. G., & Håland, I. (2016). Arbeidskraftundersøkelsen - tilleggsundersøkelse om innvandrere. Hver fjerde innvandrер overkvalifisert i jobben? *Samfunnsspeilet* 2/2016.
- Østby, L. (2016a). Fra asylsøker til flyktning - før og etter kriseåret 2015. *Samfunnsspeilet* 4/2016.
- Østby, L. (2016b). Innvandrernes levekår: Bedre integrert enn mor og far. *Samfunnsspeilet*.

3 Årets aktiviteter og resultater

IMDis viktigste virkemidler for å gjennomføre våre oppdrag er kunnskap og kunnskapsutvikling, dokumentasjon, erfaringsdeling, informasjon og holdningsskapende arbeid. I tillegg forvalter vi økonomiske virkemidler som tilskuddsordninger, prosjektmidler og utviklings- og forskningsmidler.

Kommunene er den viktigste målgruppen og samarbeidspartneren til IMDi. Andre målgrupper er bl.a. næringsliv og arbeidsgivere, statlige organ på både direktornivå og lokalt nivå, ulike organisasjoner, media, nyankomne innvandrere og mer etablerte innvandrergupper, innbyggerne generelt og personer i utlandet som skal bosette seg i Norge.

I dette kapitlet gjør vi rede for hvilke resultater arbeidet vårt har gitt i 2016. Utgangspunktet for redegjørelsen er de målene og resultatkravene som Justis- og beredskapsdepartementet ga IMDi i tildelingsbrevet for 2016.

Vi har organisert kapitlet etter tre hovedtemaer for IMDis arbeid:

- ◆ bosetting av flyktninger til kommunene
- ◆ kvalifisering og bruk av innvandreres kompetanse
- ◆ deltakelse og fellesskap

RESULTATKRAV I TILDELINGSBREVET 2016

Resultatkrav	Resultat 2014	Resultat 2015	Krav 2016	Resultat 2016	Kommentarer 2016
Delmål 1: Rask bosetting av flyktninger til kommunene					
R 1.1 Andel flyktninger som bosettes innen 6 måneder etter at vedtak om opphold i Norge eller innreisetilattelse er gitt	49 %	51 %	55 %	81 %	
Andel flyktninger som bosettes innen 12 måneder etter at vedtak om opphold i Norge eller innreisetilattelse er gitt	77 %	78 %	100 %	95 %	791 av de bosatte i 2016 hadde ventet i mer enn ett år etter at de fikk opphold
R 1.2 Alle enslige mindreårige skal bosettes i tråd med gjeldende prognoser			1 510	1 599	Enslige mindreårige ble bosatt raskere i 2016 enn årene før og det ble i 2016 bosatt mer enn dobbelt så mange som i 2015. Se mer under <i>Bosetting</i>
R 1.3 Antall kommuner som fatter vedtak i tråd med IMDis anmodning	141 (33 %)	264 (62 %)	-	213 (50 %)	Andel beregnet ut fra antall kommuner som ble anmodet
Delmål 2: Rask overgang til arbeid eller utdanning for nyankomne innvandrere					
R 2.1 Andel personer med rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap som starter i opplæring innen seks måneder	83 % ⁴³	*	90 %	*	* Tall fra NIR er ikke tilgjengelig
R 2.2 Andel personer med rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap som oppfyller sin plikt innen fristen på tre år	88 % ⁴⁴	*	90 %	*	* Tall fra NIR er ikke tilgjengelig

⁴³ Personer som fikk rett og plikt til opplæring i 2013 og som startet opplæring innen utgangen av påfølgende halvår

⁴⁴ Personer som fikk rett og plikt til opplæring i 2011

Resultatkrav	Resultat 2014	Resultat 2015	Krav 2016	Resultat 2016	Kommentarer 2016
R 2.3 Andel deltakere i introduksjonsprogram som er i arbeid eller utdanning året etter avsluttet program	62 % ⁴⁵	62 % ⁴⁶	70 %	58 % ⁴⁷ -	Tall for deltakere som avsluttet i 2015 publiseres av SSB 20.12.2017
R 2.4 Antall kommuner der introduksjonsprogram gis i sammenheng med ordinær utdanning			Skal øke	135 kommuner	33 prosent av kommunene ga tilbud om videregående opplæring til deltakere i introduksjonsprogram i 2016. IMDi har ikke tall fra tidligere år
R 2.5 Antall kommuner som har mål for resultatene i introduksjonsprogrammet	90 kommuner	147 kommuner	Skal øke	158 kommuner	Se mer under <i>Kvalifisering</i>
Delmål 3: God bruk av kompetansen til innvandrere i arbeidslivet					
R 3.1 Andel deltakere i Jobbsjansen som går over til arbeid eller utdanning etter avsluttet program	55 %	64 %	60 %	-	Resultater for 2016 vil foreligge i april 2017. Se <i>Kvalifisering</i> for omtale av resultater for 2015
R 3.2 Antall kommuner og fylkeskommuner, i tillegg til de som mottar særskilt tilskudd, som styrker tilbudet om veiledning av etablerere med innvandrerbakgrunn			Skal øke	Nytt resultatkrav fra 2016. Dette kan ikke måles.	Se mer under <i>Kvalifisering</i> om spørsmål stilt i Kommuneundersøkelsen 2016.
Delmål 4: Innvandrere deltar i demokrati og samfunnsliv					
R 4.1 Antall samarbeidstiltak og arenaer hvor frivillige organisasjoner og kommuner deltar	583 tiltak, 92 % i samarbeid mellom to eller flere aktører	399 tiltak	Skal øke	-	Rapport for tilskuddsordningene til innvandrersamfunnsorganisasjoner og annen frivillig virksomhet i 2016 oversendes JD i juni 2017.

⁴⁵ Personer som avsluttet introduksjonsprogram i 2012 og deres status på arbeidsmarkedet i 2013 (publisert av SSB i 2014)

⁴⁶ Personer som avsluttet introduksjonsprogram i 2013 og deres status på arbeidsmarkedet i 2014 (publisert av SSB 2015)

⁴⁷ Personer som avsluttet introduksjonsprogram i 2014 og deres status på arbeidsmarkedet i 2015 (publisert av SSB 2016)

Resultatkrav	Resultat 2014	Resultat 2015	Krav 2016	Resultat 2016	Kommentarer 2016
R 4.2 Antall tiltak i regi av frivilligheten rettet mot innvandrere (i lokalsamfunn)			Skal øke	Nytt resultatkrav fra 2016	Se mer under Deltakelse og fellesskap
R 4.3 Antall tolker i Nasjonalt tolkeregister	1 300 tolker, hvorav 64 % i de høyeste kvalifikasjons-kategoriene	1 450 tolker, hvorav 64 % i de høyeste kvalifikasjons-kategoriene	1 550 tolker, hvorav 63 % i de høyeste kvalifikasjons-kategoriene	1 671 tolker, hvorav 60 % i de høyeste kvalifikasjons-kategoriene	Se mer under Deltakelse og fellesskap
R 4.4 Antall kommuner og statlige etater som har retningslinjer for bestilling og bruk av kvalifiserte tolker, og som benytter tolker oppført i Nasjonalt tolkeregister	24	78	Skal øke	80	Resultatet viser antall kommuner som har retningslinjer for bestilling og bruk av tolker hvor Nasjonalt tolkeregister inngår. For statlige etaters retningslinjer, se Deltakelse og fellesskap
4.5 Alle tolker oppført i nasjonalt tolkeregister skal ha egne ID-kort	-	-		-	Se O 4.5 under

SÆRLIGE OPPDRAG

Oppdrag i 2016	Kommentar
O 2.1 Oppfølging av tiltak for at flere vertskommuner tilbyr opplæring i norsk og samfunnskunnskap til beboere som har fått oppholdstillatelse og at flere beboere deltar i opplæringen som tilbys	Se mer under <i>Kvalifisering</i>
O 2.2 Gjennomføring av kompetansehevende tiltak for programrådgivere med flere i tråd med «Svar på oppdrag 1 – kompetanseheving av programrådgivere i introduksjonsordningen» datert 20.11.15 (15-02704-3)	Se mer under <i>Kvalifisering</i>
O 4.1 IMDi skal drifte nettstedet som gir en samlet oversikt over hvordan sivilsamfunnet kan bidra i arbeidet med asylsøkere og flyktninger	Nettsiden ble opprettet i 2015 og vedlikeholdes, se http://imdi.no/hjelpflyktninger
O 4.2 Departementet skal arrangere regjeringens nasjonale konferanse med innvandrer miljøer i 2016. IMDi skal bidra i dette arbeidet, blant annet ved å ha ansvar for å arrangere regionale innspillmøter med lokale innvanderorganisasjoner med flere, og lage rapporten fra konferansen. Oppdraget vil konkretiseres i samråd med IMDi	Rapport fra de regionale innspillmøtene ble oversendt JD 21.06.2016 Rapport fra regjeringens nasjonale konferanse ble oversendt JD 07.12.2016
O 4.3 IMDI skal bidra til å styrke kompetansen til minoritetsrådgivere i skolen i å snakke med ungdom om vold og seksuelle overgrep, jf. tiltak 39 i tiltaksplanen <i>En god barndom varer livet ut</i>	I samarbeid med RVTS Øst ble det gjennomført et fagseminar for minoritetsrådgivere om hvordan samtale med barn og unge om vold og seksuelle overgrep 27. april 2016. Fagseminaret var basert på problemstillinger fra minoritetsrådgivernes arbeidshverdag. Det ble gitt grundig undervisning om samtaleteknikker og tilnærminger til barn og unge utsatt for vold og overgrep
O 4.4 IMDi skal bistå kommuner og statlige etater med informasjon og veiledning når det gjelder kvalitetssikring, bestilling, bruk og oppfølging av tolker. Tolkebehov i ulike språk, og antall kommuner og statlige etater som har innført retningslinjer for bestilling og bruk av tolker, skal kartlegges	Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i>
O 4.5 IMDi skal utarbeide retningslinjer for, og iverksettelse av, ID-kort til tolker oppført i Nasjonalt tolkeregister	IMDi har inngått samarbeid med IDeALT-programmet i Politidirektoratet om produksjon av kort gjennom det nye saksbehandlingssystemet for pass- og ID-kort som innføres i 2018
O 4.6 IMDi skal, i samarbeid med tolkeutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og eventuell ny tolkeutdanning i Bergen, vurdere felles rammer for utdanningene, forholdet mellom bachelorgrad i tolking og statsautorisasjonsordningen samt mellom ny Tospråktest	Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i>

og opptaksprøven til tolkeutdanningen. I tillegg skal kapasitet og utviklingsmuligheter i kvalifiseringsordningene kartlegges	
Oppdrag fra tillegg til tildelingsbrev for 2016:	
Gjennomføre kompetansehevende tiltak for programrådgivere m. fl. (følge opp anbefalinger i «svar på oppdrag 2» datert 18.12.15, jf. tillegg nr. 1 til tildelingsbrev 2016 (04.05.2016))	Se mer under <i>Kvalifisering</i>
Gjennomgang av tilskudd til nasjonale ressursmiljø på integreringsfeltet (kap. 496, post 71) innen 9. juni, jf. tillegg nr. 2 til tildelingsbrev 2016 (24.04.2016)	Rapport ble oversendt JD 09.06.2016
Etablere integreringsmottak og utvikle ulike modeller for slike tiltak i tett samarbeid med UDI og andre relevante aktører, jf. tillegg nr. 3 til tildelingsbrev 2016 (27.06.2016)	Rapporteres månedlig til JD. Se mer under <i>Kvalifisering</i>
Koordinere utprøving av kompetansekartlegging og karriereveiledning i mottak, jf. tillegg nr. 3 til tildelingsbrev 2016 (27.06.2016)	Rapporteres månedlig til JDSe mer under <i>Kvalifisering</i>
Oppdrag til Beregningsutvalget om kartlegging av kommunenes utgifter som vertskommuner for asylmottak i 2015, inkludert utgifter til opplæring av barn og unge som søker opphold i Norge, jf. tillegg nr. 4 til tildelingsbrev 2016 (01.07.2016)	Rapporten ble oversendt JD 01.12.2016
IMDi skal være et bindeledd mellom kommuner og aktører i næringslivet som ønsker å bidra med praksisplasser eller andre tilbud i forbindelse med kvalifisering av innvandrere. IMDi skal samarbeide med Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. jf. tillegg nr. 5 til tildelingsbrev 2016 (19.09.2016)	Se mer om gjennomføringen av oppdraget under <i>Kvalifisering</i>
Det skal etableres et hurtigspor i introduksjonsprogrammet for flyktninger som har med seg en kompetanse som er etterspurt i arbeidsmarkedet. IMDi skal samarbeide med Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. tillegg nr. 5 til tildelingsbrev 2016 (19.09.2016)	Se mer om samarbeidet under <i>Kvalifisering</i>
IMDi skal bidra i utarbeidelsen av den nye handlingsplanen mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, jf. tillegg nr. 5 til tildelingsbrev 2016 (19.09.2016): 1. Avgi en personalressurs i 50 prosent til departementet 2. Foreslå nye tiltak og innspill til handlingsplanen innen 10. oktober.	Leveranser 2-3 ble oversendt JD 5.10. 2016

<p>3. Innhente innspill fra frivillige organisasjoner, herunder innvandrersorganisasjoner, ressurspersoner og trossamfunn innen 10. oktober</p>	
<p>Områdesatsing på Grønland i bydel Gamle Oslo (for å forebygge kriminalitet samt fremme bedre levekår for beboerne i området), jf. tillegg nr. 6 til tildelingsbrev 2016 (25.10.2016)</p> <p>Leveranser i 2016:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Utkast til en kort og konkret situasjonsbeskrivelse innen 18. november 2. Utkast til en strakstiltakspakke innen 18. november 3. Tilbakemelding på når et utkast til samarbeidsavtale mellom Oslo kommune og staten kan leveres 4. Utvikle en langsiktig programplan for området 	<p>Leveranser 1-3 ble oversendt til JD 15.11.2016</p> <p>Se mer om Grønlandssatsingen under <i>Kvalifisering</i></p>
<p>Oppdrag fra 2015</p>	
<p>Samarbeid om bedre koordinerte tjenester for utsatte barn og unge under 24 år (<i>0-24 samarbeidet</i>). Felles oppdrag til Udir, AVdir, Bufdir, Hdir og IMDi, jf. tillegg nr. 4 til tildelingsbrevet for 2015</p>	<p>Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i></p>
<p>Tiltaksplanen <i>En god barndom varer livet ut</i>. IMDi skal samarbeide med og rapportere til Bufdir i arbeidet med oppfølging av tiltak, jf. tillegg nr. 4 til tildelingsbrevet for 2015</p> <p>Tiltak 4: Utarbeide veileder for kommunene for bruk av foreldreveiledningsprogrammer</p> <p>Tiltak 7: Videreføre støtten til kurset mødre som veiledere</p> <p>Tiltak 8: Styrking av forsøk med gratis kjernetid i barnehage</p> <p>Tiltak 39: Styrke kompetansen til minoritetsrådgivere i skolene i å samtale med ungdom om vold og seksuelle overgrep</p>	<p>Status på arbeidet med enkelttiltakene i planen publiseres på www.bufdir.no/vold/Status_vold</p> <p>Avholdt ICDP veilederopplæring for ansatte i kommuner (i region Øst) som arbeider som ansatte med helsefaglig- og/eller pedagogisk kompetanse, flerspråklige veiledere, mfl. Det foreligger en opptrappingsplan for tiltaket i 2017</p> <p>IMDi har gitt støtte til MiRA-senteret som har arrangert kurs og andre aktiviteter. Per 1. 9.2016 var det arrangert 9 kurs, 11 workshops og 13 veilederforum om styrking og videreutvikling av veilederrollen</p> <p>Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i></p> <p>Tiltaket ble ferdigstilt i 2016. Fagseminar/opplæring om hvordan samtale med barn og unge om vold og seksuelle overgrep avholdt den 27.april 2016. Foredragsholder var fra RVTS Øst, med mange års erfaring fra arbeid med barn og unge utsatt for vold, også i et migrasjons- og kulturperspektiv</p>
<p>Koordinere og videreutvikle samarbeidet med NHO om introduksjonsprogrammet, jf. tillegg nr. 7 til tildelingsbrevet for 2015</p>	<p>Se mer under <i>Kvalifisering</i></p>

Utviklingsprogram for videre områderettet innsats i Groruddalen 2017-2016, jf. tillegg nr. 9 til tildelingsbrevet for 2015. IMDi skal bidra inn i arbeidet med programbeskrivelsen.	Gjennomført. Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i>
Oppdrag gitt tidligere år:	
<i>Handlingsplan 2013-2016: Vi trenger innvandrernes kompetanse, jf. tillegg nr. 5 til tildelingsbrevet for 2013:</i>	
Tiltak 9: Tilskudd til mentor- og traineeordninger for personer med innvandrebakgrunn	IMDi har gitt tilskudd til syv mentorprogram. Se mer under <i>Kvalifisering</i>
Tiltak 17: Tilskudd til regionale etablerersentre for innvandrere	IMDi har gitt tilskudd til syv prosjekter. Se mer under <i>Kvalifisering</i>
IMDi skal ha den praktiske og administrative oppfølgingen av BLDs samordningsansvar i statlig sektor for programområde fire i <i>Groruddalssatsingen</i> og for <i>Oslo-Sør-satsingen</i>	Se mer under <i>Deltakelse og fellesskap</i>
<i>Områdesatsing i indre Oslo øst, jf. Tillegg nr. 2 til tildelingsbrevet for 2014. IMDi gis ansvaret for å forvalte midlene</i>	Midlene er utbetalt og prosjektet gjennomført

Bosetting av flyktninger

En rask og god start i en kommune er viktig for flyktninger som får opphold i Norge. Rask og tilrettelagt overgang fra innkvartering i mottak til fast bopel i en kommune, og deltakelse i arbeid eller utdanning, er viktig fordi det gir grunnlag for god integrering. IMDi samarbeider med kommunene for å legge til rette for godt integreringsarbeid. I tillegg er regionale statlige etater viktige samarbeidspartnere og bidragsyttere.

I løpet av 2015 kom det over 31 000 asylsøkere til Norge, og mange av disse fikk oppholdstillatelse i 2016 og ble klare for bosetting (se figur 3-4). IMDi anmodet samtlige kommuner om å bosette flyktninger i 2016. Totalt 411 kommuner vedtok å bosette til sammen 16 523 flyktninger i 2016, en økning på 41 prosent fra året før. De høye vedtakstillatelsene hadde trolig sammenheng med økt politisk og offentlig oppmerksomhet, nasjonalt politisk lederskap, og ekstra stimuleringsstøtte til kommunene. Disse faktorene ble understøttet av IMDis langsiktige og planmessige oppfølging av kommunene.

I 2016 ble det bosatt 15 291 flyktninger i norske kommuner. Dette er om lag dobbelt så mange som ble bosatt i 2014, og om lag 4 000 flere enn i 2015, som var forrige rekordår. Det innebærer samtidig at om lag 1 200 av de 16 523 bosettingsplassene i kommunene forble ubrukt. Dette gjaldt i hovedsak bosettingsplasser forbeholdt enslige mindreårige, og hadde bakgrunn i at bosettingsbehovet for denne gruppen ble redusert utover året.

Kommunene bosatte 35 prosent flere flyktninger i 2016 enn i 2015. Det store bosettingsbehovet i 2015 og 2016, som trolig vil vedvare i noen grad også i 2017, har medført at kommunene har bygget opp sin kapasitet både for bosetting og for introduksjonsprogram.

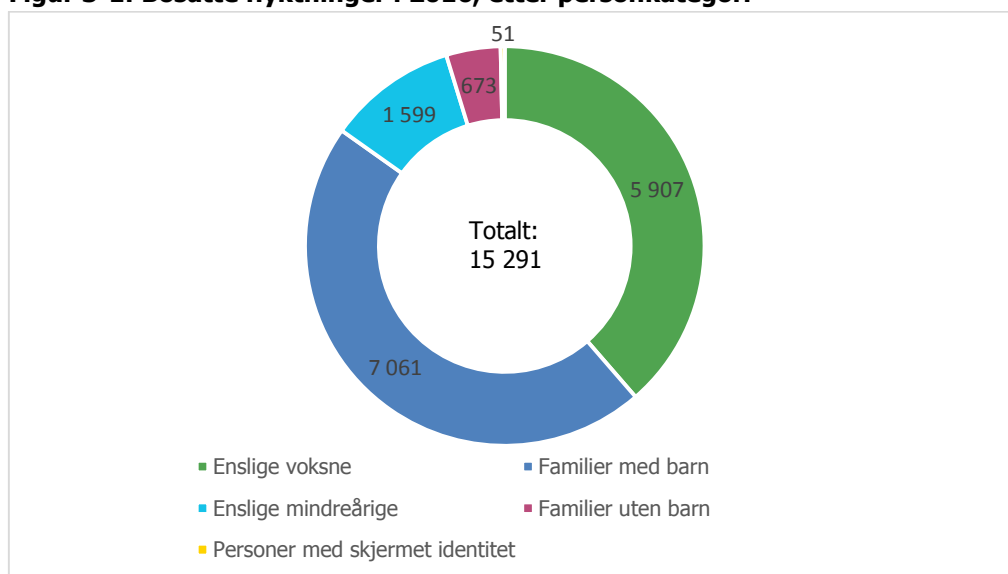
Av de 15 291 flyktningene som ble bosatt i 2016 var 51 prosent personer i familier, 39 prosent enslige voksne og 10 prosent enslige mindreårige. Denne fordelingen gjenspeiler bosettingen fra året før. Den største nasjonalitetsgruppen blant de bosatte er syrere, etterfulgt av eritreere og afghanere.

Ved utgangen av året var det 4 174 personer med vedtak om opphold som fortsatt bodde på mottak og ventet på bosetting. De største nasjonalitetsgruppene blant disse var syrere, iranere og eritreere. Syrere var den desidert største nasjonalitetsgruppen, og utgjorde 61 prosent av de bosettingsklare.

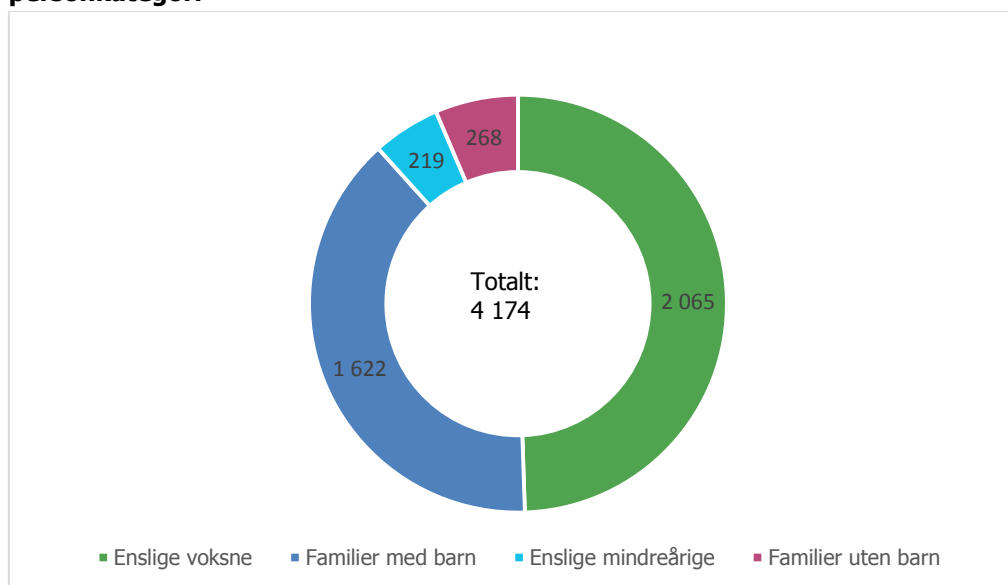
De siste årene har IMDi arrangert kompetanseheving for kommuner som nylig har startet bosetting av flyktninger. Denne satsingen har vært viktig for å sette flere kommuner i stand til å ta imot flyktninger på en god måte. I 2016 ble det arrangert tre opplæringsmoduler med deltakere fra 58 kommuner og 12 fylker. Målet med kompetanseløftet var blant annet økt bosettingsevne i kommunene. Det lyktes man

med, og deltakerkommunene økte belegget på sine bosettingsplasser fra 83 prosent i 2015 til 91 prosent i 2016. IMDi samarbeidet tett med erfarne bosettingskommuner om innhold og som formidlere av gode eksempler på organisering og lokal tilpassing av bosettings- og kvalifiseringsarbeidet.

Figur 3-1: Bosatte flyktninger i 2016, etter personkategori

Figur 3-2: Bosettingsklare flyktninger i mottak ved utgangen av 2016, etter personkategori

Bosetting av overføringsflyktninger

Kommunene bosetter både flyktninger som har kommet til Norge som asylsøkere (og har fått innvilget oppholdstillatelse) og overføringsflyktninger (kvoteflyktninger). Stortinget bestemmer hvor mange overføringsflyktninger Norge skal ta imot hvert år. Våren 2015 vedtok Stortinget at antallet kvoteflyktninger skulle økes fra 1 120 per år til 8 000 personer fordelt på 2015, 2016 og 2017. Det ble bosatt 3 275 overføringsflyktninger i 2016. Av disse var om lag 1 900 barn.

De fleste av overføringsflyktningene som ble hentet til Norge i 2016 var syrere som befant seg i Libanon, Jordan og Tyrkia. Norge har et særskilt fokus på at overføringsflyktningene skal være familier, utsatte kvinner (women at risk) og inntil 60 personer med alvorlige helseproblemer. I tillegg til å finne bosettingskommuner, bidrar IMDi, sammen med bl.a. Utlendingsdirektoratet, til uttak av overføringsflyktninger som befinner seg i midlertidige boløsninger i andre land.

Kulturorienteringsprogram

Norge startet i 2003 å tilby et kulturorienteringsprogram for overføringsflyktninger. Her får flyktningene et femdagers kurs om norske forhold – for å hjelpe dem i å håndtere omstillingen til Norge, og øke deres muligheter til å raskere bli selvhjulpne og integrert. Det er en rekke ulike land som tilbyr kulturorienteringsprogram, men Norges program er særegent ved at det benyttes tospråklige lærere, som har førstehåndskjennskap både til flyktningenes hjemland og til Norge. Dette er med på å styrke kvaliteten i kulturorienteringsprogrammet. Programmet gjennomføres i regi av International Organization for Migration (IOM) før deltakerne flytter til Norge og sin nye hjemkommune.

Mange flyktninger er bosatt, og ventetiden er kortere

Bosettingen skal skje raskt. Regjeringens mål er at enslige mindreårige flyktninger og barnefamilier skal bosettes i en kommune innen tre måneder etter at de har fått oppholdstillatelse og at andre voksne skal være bosatte innen seks måneder. Andelen flyktninger bosatt innen seks måneder (etter at vedtak som danner grunnlag for oppholdstillatelse eller innreisetillatelse er gitt) er et tidsmål som har blitt anvendt og målt over flere år. I 2015 ble 51 prosent av flyktningene bosatt innen seks måneder. Bosettingen i 2016 gikk raskere: andelen bosatte innen seks måneder endte på 81 prosent.

At bosettingen stadig gikk raskere gjennom 2016, skyldes i hovedsak at IMDi hadde et høyt antall tilgjengelige bosettingsplasser i kommunene. Den gjennomsnittlige ventetiden⁴⁸ for flyktninger som ble bosatt i 2016 var på 4,8 måneder. Dette er en nedgang fra 8,4 måneder i 2015.

Noen ventet lenge på bosetting, men de fleste ble bosatt raskt. Gjennomsnittlig ventetid for de som ved utgangen av året hadde fått oppholdstillatelse, men fortsatt bodde i mottak og ventet på bosetting var 3,4 måneder. Dette er om lag en halvering av ventetiden sett i forhold til ventetiden for tilsvarende gruppe ved utgangen av 2015 (6,1 måneder).

Både i 2015 og 2016 ble det gitt et ekstra tilskudd på 50 000 kroner for hver person den enkelte kommune bosatte utover det antallet kommunen tidligere var bedt om. Tilskuddsordningen var ment å legge til rette for at kommunene skulle øke bosettingen i tråd med det stigende behovet de siste årene. Bosettingen i 2016 medførte en utbetaling på over 238 mill. kroner til 295 kommuner for bosetting av 4 764 personer⁴⁹.

Enslige mindreårige flyktninger

Enslige mindreårige flyktninger skal bosettes innen tre måneder etter at de har fått oppholdstillatelse. De er barn og unge som er spesielt sårbare for traumatiske opplevelser både før, under og etter flukten fra hjemlandet. IMDi har holdt et særskilt fokus på rask bosetting av denne gruppen.

Enslige mindreårige flyktninger ble bosatt raskere i 2016 enn årene før. Dette henger i hovedsak sammen med god tilgang på bosettingsplasser, samt rask fordeling av enslige mindreårige straks de har fått vedtak om opphold og mottaket/omsorgssenteret har gjennomført en individuell kartlegging. Når det enkelte barnet er tildelt en kommune, forbereder kommunen bosetting. I 2016 ble hele bosettingsprosessen i snitt gjennomført på 4,1 måneder.

Bosettingen av enslige mindreårige flyktninger var i høyere i 2016 enn tidligere år og endte på 1 599 barn og unge. Dette er mer enn en dobling av bosettingen i 2015, og nesten en tredobling fra 2014. 461 av de enslige mindreårige ble bosatt fra Bufetats omsorgssentre. Til sammen 187 kommuner bosatte enslige mindreårige i 2016, sammenlignet med 123 kommuner i 2015.

For å ytterligere øke kommunenes mulighet til å ta imot enslige mindreårige flyktninger, innførte regjeringen et særskilt tilskudd på 100 000 kroner per enslig mindreårig flyktning som ble bosatt i 2016. IMDi utbetaler 159,9 mill. kroner til kommunene for de

⁴⁸ Ventetid fra vedtak som danner grunnlag for oppholdstillatelse eller innreisetillatelse er gitt til bosetting i en kommune.

⁴⁹ Personer som ble bosatt utover antallet kommunen ble anmodet om for 2015 utløste tilskuddet.

enslige mindreårige som ble bosatt i 2016. I tillegg kommer integreringstilskudd for disse personene.

Lavere bosettingsbehov for enslige mindreårige flyktninger

Da IMDi anmodet kommunene om bosetting av enslige mindreårige flyktninger for 2016 var prognosen for bosettingsbehovet på 4 400 personer. 171 kommuner fattet vedtak om til sammen 2 666 bosettingsplasser for denne gruppen. Det ble bosatt 1 599 enslige mindreårige flyktninger i 2016.

Det store avviket fra den opprinnelige prognosen for bosettingsbehovet i 2016 krevde omstillingstiltak i de kommunene som hadde bygget opp for stor kapasitet til å bosette enslige mindreårige. IMDi informerte om situasjonen slik at kommunene skulle kunne justere sine tiltak. Flere kommuner omdisponerte bosettingsplassene ment for enslige mindreårige til bosettingplasser for enslige voksne og familier. Omstillingen ble krevende for enkelte kommuner.

Barnefamilier

Barnefamilier prioriteres på lik linje med enslige mindreårige i bosettingsarbeidet. Gjennom 2016 ble 7 061 personer i 1 561 barnefamilier bosatt i en kommune. 3 930 av personene var barn. Den gjennomsnittlige ventetiden i mottak (fra vedtak om opphold til bosetting) var 4,1 måneder for barna i disse familie. Dette er en reduksjon fra 5,6 måneder året før. Etter ni måneder fra vedtak om bosetting var de aller fleste barnefamiliene bosatt.

I enkelte tilfeller er bosetting av barnefamilier utfordrende når ett eller flere familiemedlemmer har oppholdstillatelse som ikke gir grunnlag for bosetting. Løsningen for disse familiene er at de får en kommune å flytte til, men at det lages en særordning (kalt alternativ mottaksplassering) for de familiemedlemmene som ikke har oppholdstillatelse. Det er imidlertid ofte vanskelig å få til slike avtaler med kommuner, da personene uten ordinær tillatelse verken utløser integreringstilskudd, eller har rett på introduksjonsprogram. 28 prosent av de 491 barnefamiliene som ventet på bosetting ved utgangen av året hadde ett eller flere medlemmer uten grunnlag for bosetting. Slike familier utgjorde kun 2 prosent av familiene som ble bosatt i 2016. Det illustrerer hvor krevende det er å få bosatt familier der ett eller flere medlemmer ikke kan bosettes.

Enslige voksne

Enslige voksne utgjorde 39 prosent av de bosatte i 2016. Den gjennomsnittlige ventetiden fra vedtak til bosetting for denne gruppen endte på 5,6 måneder. Dette er nær en halvering sammenlignet med fjoråret. Likevel er enslige voksne den gruppen som har lengst ventetid. Etter som IMDi prioriterer bosetting av enslige mindreårige og

barnefamilier, er enslige voksne flyktninger den gruppen som må vente lengst. Det store flertallet blant disse er menn. Ved årsskiftet utgjorde enslige menn om lag 50 prosent av de bosettingsklare flyktningene i mottak.

Personer med særskilte behov

En del av flyktningene har særskilte oppfølgingsbehov, ofte av helsemessige årsaker. Dette kan gjelde både barn og voksne. Bosettingen av disse personene er ofte en tidkrevende prosess fordi kommunen må opprette et særskilt oppfølgingstilbud ved bosetting. Dette kan i tillegg medføre betydelige oppfølgingskostnader for kommunen. IMDi har derfor en særskilt tilskuddsordning for denne gruppen, som i 2016 var på inntil 1 111 000 kroner per person per år over en femårsperiode. Dette er også innslagsgrensen for Helsedirektoratets tilskuddsordning for særskilt ressurskrevende innbyggere. I 2016 utbetalte IMDi om lag 436 mill. kroner gjennom denne tilskuddsordningen i 1 053 ulike saker. Det er ventet at behovet for dette tilskuddet vil øke ytterligere i 2017 som resultat av den store bosettingen i 2015-16. I tillegg innfører regjeringen et ekstraordinært tilskudd i 2017 på 500 000 kr per person med svært tungt oppfølgingsbehov. Dette gjelder en gruppe på om lag 30 personer som venter på bosetting. Intensjonen er at disse tilskuddsordningene til sammen skal bidra til raskere bosetting for personer med særskilte behov.

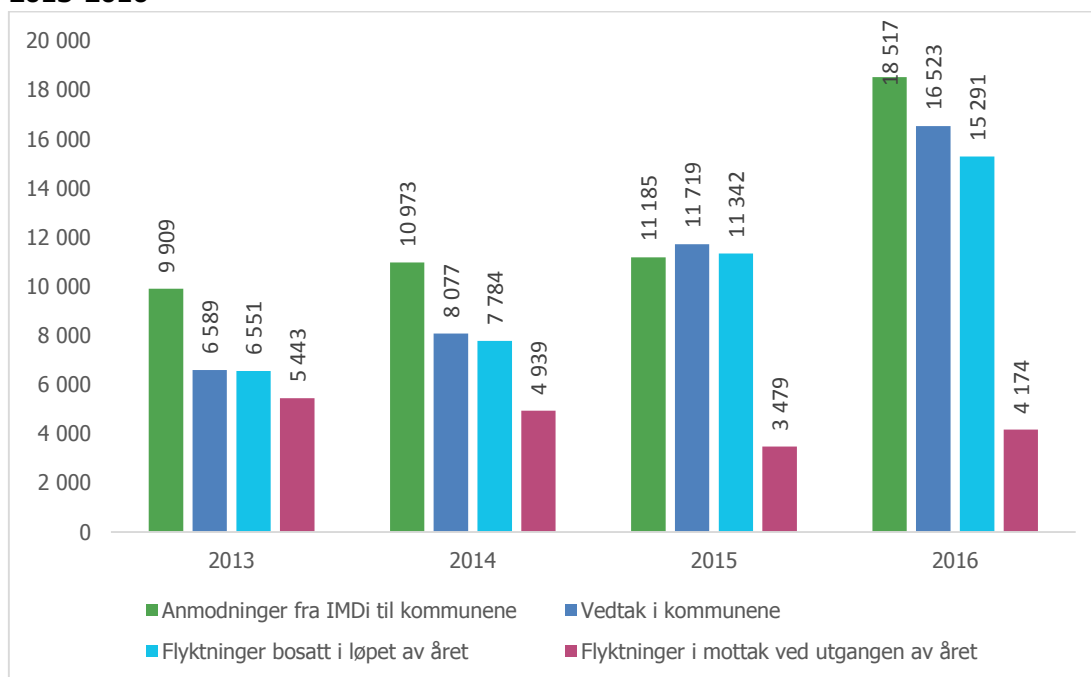
Blant overføringsflyktninger er 60 av kvoteplassene reservert for personer med omfattende medisinske behov. I tillegg har en rekke av overføringsflyktningene medisinske utfordringer. Det blir tatt hensyn til dette ved bosetting, eksempelvis ved bosetting nær sykehus eller i tilrettelagte boliger. Dette gjelder også ved bosetting fra mottak der det arbeides med å prioritere personer med særskilte behov.

Kommunene er ofte mest interessert i å bosette familier. Det er derfor lettere for IMDi å få kommunene til å ta imot syke flyktninger som er en del av en familie, enn å bosette enslige personer med varige helseproblemer.

IMDi arbeider for rask bosetting

Det viktigste virkemidlet for å redusere ventetiden fra oppholdsvedtak til bosetting har vært å øke antall bosettingsplasser slik at det tilsvarer bosettingsbehovet. IMDi legger vekt på tett oppfølging av kommunene for at bosettingsplassene skal være klare til bruk når vi har flyktninger å fordele. I begynnelsen av 2016 var det få flyktninger som ventet i mottak, men dette økte utover året. Vi hadde derfor tett dialog med kommunene for å informere så godt som mulig. Dette foregikk i ulike fora slik som ordinære kommunemøter, eller nettverksmøter, regionale konferanser og samlinger. Samarbeid mellom IMDis regionkontor og KS, Husbanken, fylkesmenn og andre regionale statlige aktører var også sentralt i dette oppfølgingsarbeidet.

Figur 3-3: Anmodninger, vedtak, bosatte og flyktninger i mottak. Antall personer. 2013-2016

I Kommuneundersøkelsen fra 2016⁵⁰ spurte IMDi kommunene om å peke ut de tre største barrierene for at de skal kunne bosette flere flyktninger enn de gjør i dag. «Manglende tilgang på boliger (i kommunal og privat regi)» er det flest kommuner som trekker fram (64 prosent). Dernest følger «Arbeidsmarkedet i regionen gir ikke gode nok sysselsettingsmuligheter for flyktninger» (59 prosent) og «Størrelsen på integreringstilskuddet fra IMDi dekker ikke kommunens kostnader med bosetting av flyktninger» (49 prosent). De samme barrierene er dominerende i de to foregående årene undersøkelsen er gjennomført (2014 og 2015). På spørsmål om det økte bosettingsbehovet i 2015 og 2016 hadde gjort det nødvendig å øke kapasiteten i aktuelle kommunale tjenester, svarte kommunene stort sett bekreftende, og pekte særlig på at de hadde sett seg nødt til å øke kapasiteten i kommunale tjenester knyttet til bolig. Nesten ni av ti kommuner sa at de planla økt kapasitet på dette området.

Avtalt selvbosetting

Ikke alle flyktninger blir bosatt ved at IMDi fordeler dem til en kommune. Ved avtalt selvbosetting er det flyktningene selv som finner bolig i en kommune. Dersom kommunen godkjenner boligen, skjer bosettingen likevel etter avtale mellom IMDi og

⁵⁰ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere i sin kommune.

kommunen boligen er i. Ved å finne egen bolig innenfor bosettingsavtalen mellom IMDi og kommunen, beholder den enkelte sine rettigheter etter introduksjonsloven.

Økt bruk av avtalt selvbosetting er et virkemiddel som kan bidra til raskere bosetting i kommunene for mange flyktninger. Mens ventetid fra vedtak til bosetting samlet var 4,8 måneder, var den på tre måneder for flyktingene som benyttet seg av avtalt selvbosetting. Avtalt selvbosetting kan også fremme integrering ved at den enkelte aktivt finner bolig selv. Dette kan være en positiv måte å ta kontroll over egen hverdag og fremtid. IMDi oppfordrer kommuner og flyktninger til å benytte avtalt selvbosetting. Denne metoden er et tema på kommunemøter, nettverksmøter blant bosettingskommuner og på opplæringsarenaer for bosettingskommuner der IMDi er involvert. Avtalt selvbosetting er også tema i samlinger for mottaksansatte, og det er utarbeidet skriftlig informasjon til mottaksbeboerne om ordningen. I 2016 var det 877 flyktninger som ble bosatt på denne måten, i 102 ulike kommuner. Dette er på nivå med året før.

NIBR har på oppdrag fra IMDi gjennomført et forskningsprosjekt om bosettingsklare flyktninger som finner bolig på egenhånd. Prosjektets første rapport omhandlet praksisen i kommunene og ble publisert i 2016. Der kommer det blant annet frem at avtalt selvbosetting fører til bedre utnyttelse av boligmarkedet i kommunene og at det primært er enslige voksne som benytter seg av denne muligheten. Prosjektets andre del undersøker flyktingenes og kommunenes motivasjoner for avtalt selvbosetting og hvordan dette påvirker det etablerte bosettingssystemet. Rapporten blir klar i første kvartal 2017.

En samordnet regional stat

For å fremme rask bosetting og god integrering i kommunene, er det avgjørende med god samordning innad i kommunen, men også mellom regionale statlige aktører. IMDi regionkontor har derfor samarbeidet med Husbanken, fylkesmenn, NAV og andre regionale statlige aktører i møte med bosettingskommuner. På denne måten sikrer man bred kompetanse i møte med kommunene for å kunne ivareta alle relevante aspekter i bosettingsarbeidet.

I et toårig forsøksprosjekt som ble ferdigstilt i 2016 skulle fylkesmennene i Østfold og Hordaland bidra til å realisere regjeringens målsetting om økt og raskere bosetting av flyktninger i kommunene. IMDi samarbeidet godt med disse fylkesmannsembetene i prosjektperioden, deriblant om konferanser og seminarer, og IMDi fikk, i tillegg til andre aktører fra regional stat, innpass i noen av fylkesmannens møtearenaer med kommunene. Utviklingen i antall vedtaks plasser opp mot anmodningsplasser i disse kommunene skiller seg likevel ikke fra utviklingen i landets øvrige fylker i denne perioden, og det er vanskelig å måle i hvor stor grad prøveprosjektet har hatt noen effekt på bosettingen i fylkene.

Bolig for velferd

Bolig for velferd (2014–2020) er regjeringens strategi med mål om at alle skal bo trygt og godt. Seks velferdsdirektorater har felles ansvar for følge opp strategien. IMDi har både deltatt i felles tiltak og hatt egne tiltak som understøttet strategien i tråd med tiltaksplan for 2016.

Det viktigste enkelttiltaket i 2016 var fortsatt utvikling av *Veiviseren – en digital boligsosial veileder for kommunene*. De første seks ukene etter lansering 1. november hadde nettsiden www.veiviseren.no hele 7 223 unike brukere, med en besøkstid på fire minutter i snitt. IMDi har i arbeidet hatt hovedfokus på planlegging for og bosetting av flyktninger.

Bedre styringsinformasjon for kommunene er et sentralt tiltak i strategien, og direktoratene har i felleskap utarbeidet en rapport som danner grunnlag for det videre arbeidet. Samordnet stat er en viktig målsetting. IMDi og Husbanken har prøvd ut samordning av tilskuddsmidler i region Midt, og resultater herfra vil oppsummeres i 2017.

Bosettingspris til Grimstad

Grimstad kommune vant årets bosettingspris for å oppnå både høy bosetting og gode resultater i introduksjonsprogrammet. Så mange som 82 prosent av deltakerne gikk over i arbeid eller utdanning etter fullført introduksjonsprogram. Dette klarte kommunen å oppnå blant annet gjennom bruk av språkpraksisplasser til samtlige deltakere.

Grimstad har også utviklet en egen kommunedelplan for flyktning-området for perioden 2015-2027.

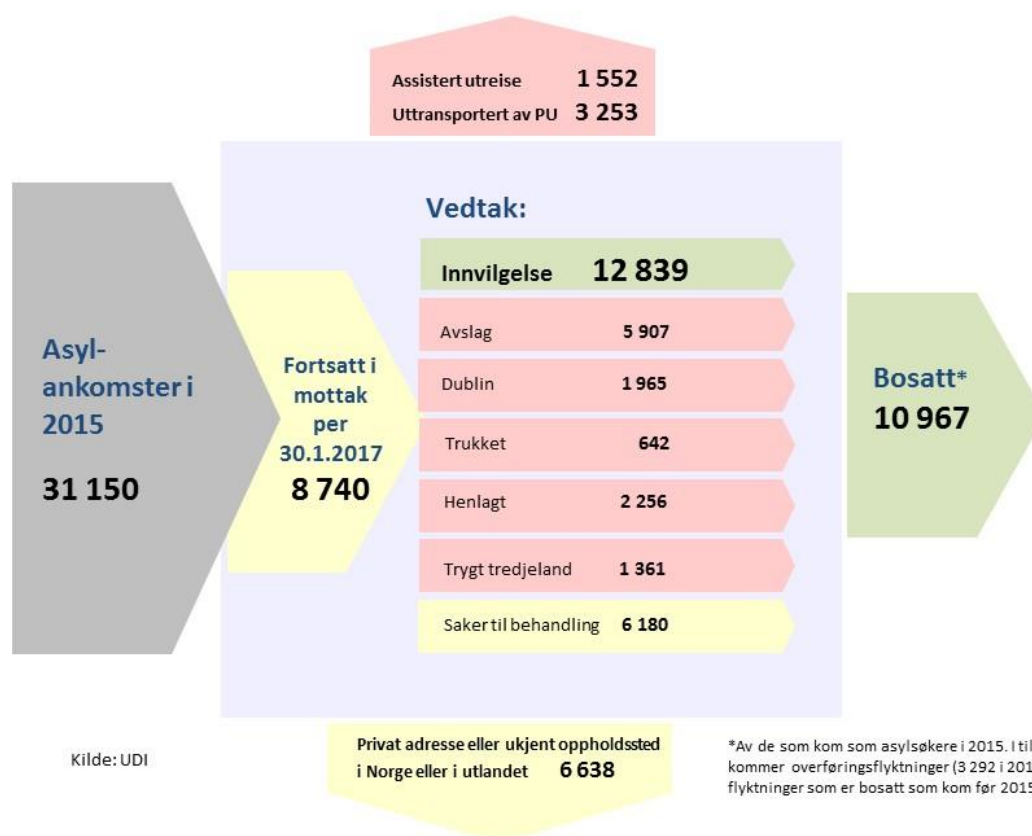
Planen sier at «... kvaliteten på tjenestene Grimstad kommune tilbyr, med særlig vekt på tett oppfølging av den enkelte flyktning, styrker muligheten for den enkelte flyktning til å bli selvhjulpne og integrert i lokalsamfunnet». Tett oppfølging av den enkelte gjenspeiler også tjenesteapparatets fokus og holdning, med NAV, flyktningtjenesten, voksenopplæringen og helsestasjonen i spissen.

Hvordan gikk det med de 31 500 asylsøkerne som kom 2015?

De høye asylankomstene høsten 2015 fikk store konsekvenser for offentlig forvaltning, både på statlig og kommunalt nivå. Figur 3-4 viser vedtaksstatus og oppholdssted for asylsøkerne som kom til Norge i 2015 per 31. januar 2017. Av de 31 150 som kom, har

12 839 fått innvilget oppholdstillatelse. 5 907 har fått avslag, og 6 180 venter fortsatt søknadsbehandlingen. Det er 8 740 av asylsøkerne som fortsatt bor i mottak. Majoriteten av disse venter på behandling av søknaden, men det vil også være noen som venter på utsendelse eller bosetting.

Figur 3-4: Vedtaksstatus og oppholdssted for asylsøkere som kom til Norge i 2015, per 31. januar 2017.

Kvalifisering

I løpet av 2016 ble 15 291 personer bosatt, omtrent 4 000 flere enn året før. Mange av disse personene har allerede startet, eller skal starte, i kvalifiseringsordninger⁵¹ IMDi har ansvar for å følge opp. Mye tyder på at kommunene har håndtert det økte antallet bosatte godt. Til tross for rekordmange deltakere i ordningene, har resultatene i introduksjonsprogrammet holdt seg ganske stabile, og aldri før har så mange asylsøkere og nyankomne innvandrere deltatt i norskopplæring. For at videre integrering av disse personene skal være vellykket, er det avgjørende at de får nok og riktig kompetanse til å imøtekomme arbeidslivets krav.

Nyankomne innvandrere og flyktninger har med seg ulik kompetanse i form av utdanning, arbeidserfaring og ressurser. Det er viktig at det så tidlig som mulig utarbeides en plan for hva den enkelte trenger for å komme i arbeid eller utdanning. Det kan være godkjenning av utdanning, komplementerende utdanning, norskopplæring, arbeidstrening, helsehjelp osv. Analyser peker på at en stor andel av nyankomne innvandrere i Norge, særlig flyktninger, har liten eller ingen utdanning og mangler grunnleggende ferdigheter⁵². Svake grunnleggende ferdigheter gjør det vanskelig å få stabilt fotfeste i arbeidslivet. Den samfunnsøkonomiske gevinsten ved å styrke deres kompetanse vil derfor være stor.

Som fagdirektorat bistår IMDi kommunene med å utnytte det handlingsrommet regelverket til de ulike kvalifiseringsordningene gir. Formidling av forsknings- og erfarings basert kunnskap, om hvordan kommunene kan få økt kompetanse og oppnå best mulig resultater, foregår i stor grad via digitale kanaler. IMDis nettsider og support- og veiledningstjeneste er viktige formidlingskanaler. Kommunenes handlingsrom er stort, men for at det skal være mulig å benytte seg av relevante og tilgjengelige tiltak, er det avgjørende med et godt tverrsektorielt samarbeid på integreringsfeltet.

Dette kapitlet tar for seg status på de største ordningene *norskopplæring for asylsøkere i mottak, introduksjonsprogram, opplæring i norsk og samfunnskunnskap og Jobbsjansen*. Hvilke tiltak IMDi har igangsatt i 2016 for å styrke resultatene i disse ordningene og hvordan samarbeidet med kommunene og sektormyndigheter har forløpt, vil skisseres her. Andre kvalifiseringstiltak og tilskuddsordninger som skal bidra til økt sysselsetting blant innvandrere vil også nevnes i dette kapitlet (*kommunale utviklingsmidler, tilskudd til mentor- og traineeordninger og tilskudd til regionale etablerersentre for innvandrere*).

⁵¹ Kvalifiseringsordning forstås her som tilskuddsordninger som skal kvalifisere nyankomne flyktninger og/eller innvandrere i å komme i jobb og/eller utdanning.

⁵² «Grunnleggende ferdigheter» forstås som digitale ferdigheter, muntlige ferdigheter, å kunne lese, å kunne regne og å kunne skrive (UDIR 2016)

IMDis samarbeid med kommunene

En av IMDis hovedoppgaver er å veilede kommuner som mottar tilskudd til kvalifiseringsarbeid, slik at flest mulig deltakere kommer raskt i arbeid og utdanning. IMDi har oppfølgingsansvar for ordningene som er regulert i introduksjonsloven.

Flere rapporter viser at egenskaper ved deltakere og lokalt arbeidsmarked påvirker overgangen til arbeid og utdanning. Samtidig viser forskning at kommunene i stor grad kan påvirke resultatene sine gjennom et systematisk og forankret integreringsarbeid i kommunen (Fafo 2015, Tronstad og Hernes 2015, Enes 2015). IMDi bruker mye ressurser på å formidle kunnskap og informasjon til kommunene om integreringsarbeid og arbeidsmetoder som kan gi bedre resultater.

IMDis dialog med kommunene skal bidra til at deltakerne i kvalifiseringsordningene får et mest mulig likt tilbud uavhengig av bostedskommune. Det brede spillerommet i Introduksjonsloven og varierende kompetanse i tjenesteleddene/lokal styring har bidratt til store regionale variasjoner, både i form av ulike resultatmål (den enkeltes overgang til arbeids/utdanning) og graden av individuelt tilpassede program. Kommunale variasjoner er i dag er stor utfordring.

Mye informasjonsflyt går via digitale kanaler, men mye formidles også gjennom samarbeid med enkeltkommuner i form av kommunemøter, interkommunale møter, seminarer, foredrag og konferanser.

IMDi har valgt ut noen strategisk viktige kommuner der samarbeid, dialog og oppfølging er tettere enn ved vanlig kommuneoppfølging. Hensikten med slike samarbeidskommuner er først og fremst å forbedre resultatene i introduksjonsprogrammet og kommunens generelle kvalifiseringsarbeid. Lederforankring og eierskap til arbeidet i samarbeidskommunene er forutsetninger som anses viktige for et vellykket kommunesamarbeid. Samarbeidene har bidratt til å synliggjøre den enkelte kommunes mål, utfordringer og gode måter å jobbe på.

I 2016 lanserte IMDi nye nettsider for å gjøre informasjonen om integreringsarbeid mer relevant og brukervennlig for kommunene. Nye imdi.no inneholder bl.a. en brukervennlig statistikk-løsning, som gir nøkkeltall og styringsinformasjon på kommunenivå. IMDi ønsker at kommunene bruker statistikken mer aktivt og på den måten øker sin bruk av resultatmål for deltakere i introduksjonsprogrammet. Det er viktig at kommunene opplever informasjonen på nettsidene som relevant, nyttig, informativ og inspirerende.

NIR og support- og veiledningstjeneste for kommunene

Kommunene bruker Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) til å registrere enkeltpersoners deltakelse i introduksjonsprogram, opplæring i norsk og samfunnskunnskap og norskopplæring for asylsøkere. Siden lansering av nye NIR i 2015

har det vært en del feil i systemet, og kommuner har opplevd utfordringer med bruken av registeret.

IMDi har i 2016 arbeidet mye med å rette feil og avvik, samt videreutvikling for at registeret skal kunne ivareta endringer som har kommet som følge av endringer i lov, forskrift eller andre pålegg. En stor utfordring har vært overføringsproblemer av data fra kommunenes fagsystem til NIR. Dette problemet har generert feil og underrapportering, spesielt i kommunenes registreringer av norsktimer og fritak fra norskopplæring i perioden mars 2015 til første del av 2016. IMDi vurderer datakvaliteten knyttet til deltakeres oppstart og gjennomføring i opplæring i norsk og samfunnskunnskap som for svak til å kunne la seg publisere⁵³. Ved årsskiftet oppfordret IMDi landets kommuner til å etterregistrere deltakelse, avslutningsårsaker og tiltak på introduksjonsprogrammet i NIR. Kommunene gjorde en stor innsats, samtidig som IMDi avsatte flere ressurser til å besvare spørsmål og henvendelser i support- og veiledningstjenesten. Datakvaliteten vurderes nå som god nok til å kunne rapportere på deltakelse i norskopplæring for asylsøkere og introduksjonsprogrammet.

I IMDis arbeid med å digitalisere virksomheten, og herunder fornye NIR, ble support- og veiledningstjenesten etablert som en landsdekkende tjeneste for kommunene i mars 2015. Gjennom supportportalen kan kommunene henvende seg med spørsmål knyttet til enkeltpersoners rettigheter, spørsmål om rundskrivet, regelverk, pålogging, tekniske feil i NIR osv. IMDi opplevde en økning i innmeldte saker i 2016, og henvendelsene har i stor grad utviklet seg fra teknisk til faglig karakter i løpet av året. Det ble i løpet av 2016 meldt inn 4 600 saker til supportportalen, 600 av disse venter fortsatt på å bli løst. Antallet telefonhenvendelser som ble besvart i løpet av 2016 utgjorde ca. 4 500.

IMDi vil forbedre kontaktpunktene mot kommunene for å tydeliggjøre de tiltakene og virkemidlene IMDi mener kan bidra til å få flere innvandrere og flyktninger i arbeid eller utdanning. Support- og veiledningstjenesten skal i 2017 forbedres som en del av IMDis tjenesteutviklingsprosjekt slik at tjenesten i større grad blir tilpasset kommunenes behov. Fremover vil det også være nødvendig å utarbeide en rutinehåndbok for kommunenes praksis og forståelse av NIR-registreringer knyttet til tiltak, sluttårsaker og avslagsregistrering i introduksjonsprogrammet. Dette er et viktig tiltak for å forbedre datakvaliteten i NIR.

Viktige budskap til kommunene i 2016

IMDi har oppfordret kommunene til å planlegge for et varierende antall deltakere, slik at de kan bygge tilbudene opp og ned etter deltakerbehov. At kommuneledelsen bør involveres for å få til god ressursutnyttelse, god samordning og forankring av integrerings- og kvalifiseringsarbeidet, har vært viktig. Dette gjør både små og store kommuner bedre rustet ved endringer i antall deltakere.

⁵³ Dataene blir ettersendt til Justis- og beredskapsdepartementet straks datakvaliteten er god nok.

IMDi ser at kommuner som jobber systematisk og langsiktig med introduksjonsordningen, som har resultatmål, kombinerer utdanningstiltak med norsk og/eller arbeidsrettede tiltak, forankrer ordningen i politisk og administrativ ledelse og har gode samarbeidsrutiner mellom ulike etater, oppnår bedre resultater enn de som ikke gjør det. Dette har blitt kommunisert via ulike kanaler til kommunene.

At norskopplæringen bør inngå som en del av det totale kvalifiseringstilbudet lokalt og regionalt, med mål om å utdanne nødvendig arbeidskraft, har også vært formidlet fra IMDi. Tidlig involvering av arbeidsgivere, NAV og bruk av frivillig sektor for å skape nettverk, betyr at deltakerne vil møte ulike yrkesgrupper. Det kan bidra til gode valg av utdanning og raskere overgang til arbeid.

IMDi har gjennom ulike kanaler formidlet hvordan opplæringen for nyankomne innvandrere og flyktninger kan kombineres med annen voksenopplæring/utdanning for å gi et variert arbeidsrettet norskopplæringstilbud uten for høye kostnader.

IMDi jobber kontinuerlig for at kvalifiseringsordningene skal forbedres og utvikles. Fafo gjennomfører nå en større evaluering av introduksjonsprogrammet og opplæringen i norsk og samfunnskunnskap på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet. Rapporten vil foreligge våren 2017. Evalueringen vil være et viktig kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av begge ordningene, slik at flere av deltakerne kan få en varig tilknytning til arbeidslivet.

Avgjørende med et godt sektorsamarbeid

For at nyankomne innvandrere og flyktninger skal komme i arbeid og utdanning, er det helt avgjørende at sektorene samarbeider om integreringsarbeidet.

Tilpassede og helhetlige utdannings- og kvalifiseringsløp krever en sterk kobling mellom kommunene med ansvar for grunnskole og norskopplæring, lokale NAV-kontor, fylkeskommunen med ansvar for videregående skole og lokalt arbeidsmarked. For å løse oppgaver som går på tvers av sektorer kreves det en godt koordinert og samordnet stat, og samordning regionalt og lokalt. Denne samordningen er ikke alltid tilstede. IMDi forsøker å bidra til samordning på alle regionale nivåer. IMDi har prioritert og videreutviklet et tett og forpliktende samarbeid på regionalt og nasjonalt nivå. IMDi har vært i dialog med alle fylkesmannsembetene på områder som blant annet tilsyn med kommunenes forvaltning av introduksjonsloven og kvalifisering.

IMDi har flerårige samarbeidsavtaler, med tilhørende aktivitetsplan, med mange av NAVs fylkeskontor. I 2016 har Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeidet en veileder som skal tydeliggjøre handlingsrommet for det enkelte NAV-kontor i samarbeidet med kommuner knyttet til deltakere i introduksjonsprogrammet. Formålet er å bidra til å gi deltakerne et mer arbeidsrettet program tilrettelagt den enkeltes behov, samt gi tilgang til et såkalt hurtigspor for deltakere med en etterspurt kompetanse. IMDi vil be

kommunene om å gjøre seg kjent med veilederen slik at det blir samstemte forventinger mellom NAV og kommunene.

For å bidra til å videreutvikle tilpassede yrkesfaglige opplæringsløp for innvandrere er det framover helt nødvendig med et mer systematisk samarbeid med fylkeskommunene. Samarbeidet med fylkeskommunene ble styrket i 2016. Bl.a. har de økonomiske virkemidlene gjennom tilskuddsordningen Jobbsjansen del B, som fylkeskommunene kan søke på for å gi mer grunnskoleopplæring til innvandrerdømt med rett til videregående opplæring, bidratt til økt samarbeid.

Mange av oppdragene og tiltakene i kjølvannet av Meld. St. 16 (2015–2016) og Meld. St. 30 (2015–2016) fordrer sektorsamarbeid. IMDi har i 2016 spesielt samarbeidet tett med Arbeids- og velferdsdirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Kompetanse Norge (tidligere Vox), SSB, NOKUT og fylkesmennene om integreringsfaglige temaer. I 2016 inngikk Kompetanse Norge og IMDi et analysesamarbeid rundt relevante problemstillinger knyttet til kvalifisering av innvandrere. Et videre samarbeid med Kompetanse Norge er spesielt viktig for å få flere perspektiver på opplæringstilbudet i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Samarbeid med næringsaktører

Lokalt arbeidsliv kan spille en viktig rolle i kommunenes kvalifiseringsarbeid. Mer og tettere samarbeid med arbeids- og næringslivet kan gi økt tilgang på arbeidspraksisplasser. Det kan også bidra til at kvalifiseringen i større grad tar utgangspunkt i behovet for arbeidskraft både på kort og lang sikt (Meld. St. 16 (2015–2016)). I Kommuneundersøkelsen 2016⁵⁴ ble det spurt om det finnes tiltak eller arenaer for samarbeid mellom kommunen og lokalt næringsliv om integrering av nyankomne innvandrere i arbeidslivet. 53 prosent av kommunene svarer at kommunen benytter NAV sitt nettverk i lokalt næringsliv, men kun 33 prosent av kommunene oppgir å ha egne samarbeidsavtaler mellom kommunen og lokale arbeidsgivere (N=302).

I 2016 har IMDi fått i oppgave å være bindeledd mellom kommuner og næringslivet. IMDi skal legge til rette for at næringsaktører som ønsker å bidra med praksisplasser eller andre tilbud som er aktuelle for deltakere i introduksjonsprogrammet, lettere skal kunne komme i kontakt med kommuner. IMDi har hittil mottatt 14 henvendelser fra bedrifter og andre instanser som ønsker å bidra til å kvalifisere eller rekruttere nyankomne flyktinger. Dialogen mellom IMDi og de bedriftene, organisasjonene og enkeltpersonene som har tatt kontakt har foregått på e-post, telefonsamtaler og i møter. Det har vært viktig å finne en god modell for samarbeid med NAV, som er

⁵⁴ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/ bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktinger og innvandrere i sin kommune.

sektormyndighet når det gjelder arbeidsmarkedet. IMDi har utviklet rutiner for å kanalisere henvendelser via NAV fylke.

Arbeidet med bindeleddet til næringslivet har gitt IMDi et bredere nettverk, god dialog og samarbeid med flere relevante næringslivsaktører for innvandrere. Eksempler er Virke, NHO, bedrifter, organisasjoner og ulike forskningsinstanser.

Ordninger som skal få innvandrere i arbeid og utdanning

IMDi hadde i 2016 veilednings- og oppfølgingsansvar for fire ordninger som på ulike måter skal kvalifisere innvandrere og flyktninger til arbeid og utdanning⁵⁵:

- ◆ Norskopplæring for asylsøkere i mottak (10 685 deltakere i 2016)
- ◆ Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (42 026 deltakere i 2016)
- ◆ Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger (23 247 deltakere i 2016⁵⁶)
- ◆ Jobbsjansen (56 prosjekter i 2016)

Felles for ordningene er at de skal styrke innvandreres og flyktningers mulighet for deltakelse i yrkes- og samfunnsliv, og deres økonomiske selvstendighet på sikt. Det er kommunene som har ansvar for den praktiske gjennomføringen.

For å øke kvaliteten og bedre resultatene i kommunenes bosettings- og integreringsarbeid, forvalter IMDi en tilskuddsordning med utviklingsmidler til kommunene (KUM). Målet med tilskuddsordningen er kunnskap- og metodeutvikling med overføringsverdi til øvrige kommuner. IMDi tildeler også tilskudd til mentor- og traineeordninger for personer med innvandrerbakgrunn, samt tilskudd til etablerervirksomhet for innvandrere som skal bidra til høyere sysselsetting.

⁵⁵ Les mer på imdi.no om hvilke innvandrergupper som har hvilke rettigheter til de ulike kvalifiseringstiltakene. Her kan man også lese mer om hvordan tiltakene er bygget opp, innholdet i opplæringstiltakene og gode eksempler fra kommunene.

⁵⁶ «Deltakere» forstås her som personer som etter introduksjonsloven har *rett og plikt* til å delta i introduksjonsprogram, samt personer som kommunen *kan* tilby program. Antall deltakere per 31.12.2016 er 18 148 (både kan, og rett og plikt).

Tabell 3-1: Oversikt over kvalifiseringsordninger IMDi har oppfølgingsansvar for

	Norsk-opplæring for asylsøkere	Opplæring i norsk og samfunns-kunnskap	Introduksjons-ordningen	Jobbsjansen
Finansiering	IMDi utbetalte i 2016 230,6 mill. kroner i tilskudd til norskopplæring for asylsøkere i mottak til kommunene.	IMDi utbetalte i 2016 1,9 mrd. kroner i norsktilskudd til kommunene.	IMDi utbetalte i 2016 9,6 mrd. kroner i integrerings-tilskudd til kommunene. Midlene skal dekke alle kostnadene kommunene har til bosetting av flyktninger, inkludert introduksjons-ordningen.	IMDi utbetalte til sammen 94 mill. kroner i tilskudd til 56 Jobbsjansen-prosjekter i 2016. Tilskuddet finansierer kommunenes prosjekter.
Formål	Målet er at asylsøkere skal tilegne seg basisferdigheter i norsk slik at de kan kommunisere på enkel norsk i mottaket og i lokalmiljøet.	Målet er at flere skal komme over i arbeid og/eller utdanning og bli økonomiske selvstendige på sikt.	Målet er at flere skal komme over i arbeid og/eller utdanning og bli økonomiske selvstendige på sikt.	Målet er at flere skal komme over i arbeid og/eller utdanning og bli økonomiske selvstendige på sikt.
Målgruppe	Asylsøkere over 16 år som ikke har fått endelig vedtak om opphold og som bor i ordinære mottak, integreringsmottak eller i et tilpasset botilbud i en kommune etter avtale med UDI.	Nyankomne flyktninger og deres familiegjenforente, samt familiegjenforente med norske og nordiske borgere.	Nyankomne flyktninger og deres familiegjenforente mellom 18 og 55 år som er bosatt etter avtale mellom IMDi og en kommune.	Innvandrere som har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet og som ikke er omfattet av andre ordninger.
Innhold	Inntil 175 timer norskopplæring ⁵⁷ . Opplæringen skal følge Læreplan i norsk og samfunns-kunnskap for voksne innvandrere.	Inntil 600 timer (550 timer norsk og 50 timer samfunns-kunnskap). Ved behov opp til 2 400 norsktimer i tillegg.	Program på fulltid i inntil to år. Inneholder opplæring i norsk og samfunns-kunnskap og tiltak som forbereder for yrkesdeltakelse. Flyktninger mottar stønad på 2G i året, Programmet skal tilpasses individuelt og kan utvides utover 2 år.	Program på fulltid i inntil to år. Inneholder opplæring i norsk og samfunns-kunnskap, tiltak og yrkesrettede kurs fra NAV, samt helsefremmende aktiviteter.

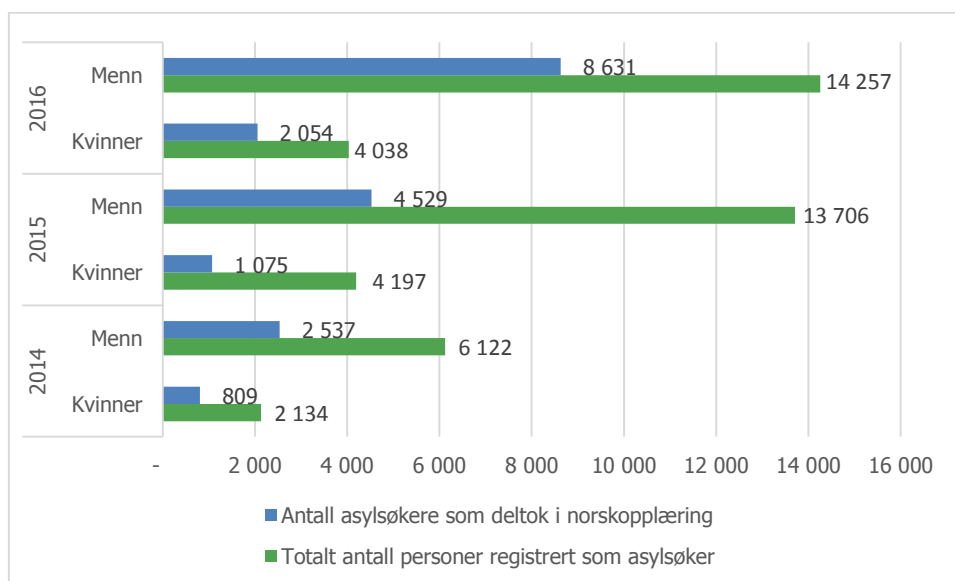
⁵⁷ For deltakere som søkte asyl før 2016: inntil 250 timer

Norskopplæring for asylsøkere i mottak

Det første kvalifiserende tiltaket som møter personer med fluktbakgrunn i Norge er norskopplæring i mottak. For kommunene er det frivillig å tilby denne opplæringen, og det er frivillig for asylsøkere å delta.

Tall fra NIR viser at kommunene i større grad enn tidligere har gitt norskopplæring til asylsøkere i mottak i 2016. Så mange som 10 685 asylsøkere fikk norskopplæring i 2016, det er dobbelt så mange som året før. Både antall kommuner som tilbyr asylnorsk⁵⁸ og andel asylsøkere som deltar har økt det siste året. Andelen som deltok i norskopplæring økte fra 31 prosent i 2015 til 58 prosent i 2016. Det er langt flere mannlige enn kvinnelige asylsøkere, menn utgjorde 80 prosent av alle asylsøkere i 2016. Menn har også deltatt i større grad enn kvinner de siste årene.

Figur 3-5: Asylsøkere og deltakere i norskopplæring for asylsøkere, fordelt på kjønn. Absolutte tall. 2014–2016

For å få mer kunnskap om asylsøkere og personer med opphold som venter på bosetting, utarbeidet Uni Research rapporten *Norskopplæring for personer i asylmottak* (2016) på oppdrag for IMDi. Rapporten pekte på at manglende deltakelse som regel

⁵⁸ I 2016 var det kun 5 prosent av kommunene i NIR som ikke ga norskopplæring for asylsøkere i mottak. Det er ikke kjent hvorvidt disse kommunene mottok tilskudd eller ikke.

handlet om *svakheter ved tilbudet og mangel på tilretteleggelse for deltakelse* blant beboere på mottak, fremfor asylsøkerens vilje.

Oppstart og gjennomføring

De fleste asylsøkere som har deltatt i norskopplæringen, kommer raskt i gang. I 2015 ble 11 657 personer registrert som asylsøkere, og av disse startet 57 prosent med norskopplæring innen første påfølgende halvår. Dette er ca. 10 prosentpoeng høyere enn for to år siden. Som tidligere år, startet menn raskere enn kvinner.

Opplæringen bør organiseres slik at asylsøkeren får mulighet til å gjennomføre 175 timer norsk før det treffes endelig vedtak i asylsaken. Intensitet (antall timer som tilbys i uka) og rask oppstart er de faktorene som i størst grad påvirker dette (UNI Research 2016). Til tross for at mange asylsøkere deltar i norskopplæring og kommer forholdsvis raskt i gang, er det svært få asylsøkere som gjennomfører norskopplæringen. Kun 6 prosent (145 personer) av de som kom inn i målgruppen i 2015 hadde gjennomført året etter. Forskjellen mellom kjønn som gjennomfører, er ubetydelig.

IMDi antar at årsaken til den lave gjennomføringen er at mange får behandlet asylsøknaden sin før det maksimale antallet timer er fullført. Dette underbygges av funn fra UNI Research-rapporten (2016). De fleste vil ikke ha en reell mulighet til å gjennomføre da det gjennomsnittlige timeantallet som tilbys deltakere per uke er for lavt i forhold til median saksbehandlingstid på asylsaker. I 2015 var median saksbehandlingstid 135 dager (ca. 19 uker) og det gjennomsnittlige antallet tildelte timer per uke på under 9. Dette er bekymringsfullt med tanke på asylsøkernes muligheter til å lære norsk og effektivt bruk av offentlige midler.

Det er selvsagt flere forhold som kan spille inn på hvorvidt asylsøkere gjennomfører sine tildelte timer eller ikke: rask saksbehandlingstid av asylsaken, kommunens grad av tilrettelegging i form av transport og barnepass, deltakernes helse og/eller særegne livssituasjon, mangelfull forståelse av ordningen og om asylsøkeren selv ønsker å delta (Uni research 2016). Om kommunen i det hele tatt har et tilbud er også en viktig faktor.

Uni Research (2016) konkluderer med at norskopplæringsordningen for asylsøkere bør omgjøres fra en frivillig til en pålagt del av kommunenes ansvar som vertskommune. De mener det kan bidra til å sikre at alle asylsøkere får et likeverdig tilbud mens de er i mottak.

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap

Gode norskferdigheter er en viktig forutsetning for å få en stabil tilknytning til arbeidslivet og for å kunne nyttiggjøre seg videre skolegang.

Det nye kravet om bestått samfunnskunnskapsprøve (på norsk) og norsk muntlig på minimum A2-nivå for å kunne søke statsborgerskap, understreker også hvor viktig det er med et godt norsk- og samfunnskunnskapsopplæringstilbud for voksne innvandrere. Det er i dag kommunale ulikheter i kommunenes tilbud og opplæringens fleksibilitet, slik som muligheten for å kombinere norskopplæring med utdanning, tilbud om opplæring i grunnleggende ferdigheter, fleksible undervisningstider (f.eks. kveldstid for de som har jobb på dagtid), reisevei for deltakerne og kompetansen til lærerne som underviser deltakerne.

Det har de siste årene vært en jevn økning av antall deltakere i norskopplæringen, i 2016 nådde deltakelsen en topp med 42 036 deltakere⁵⁹. De fleste som deltar har rett og plikt til norskopplæring, de utgjorde 95 prosent av alle deltakerne i 2016. Menn og kvinner deltar omtrent i like stor grad.

Det er dessverre ikke god nok datakvalitet i NIR til at IMDi kan levere tall på oppstart og gjennomføring i 2016. Etter IMDis vurdering har det vært en jevn positiv utvikling på begge disse områdene siden 2005. Samtidig viser funn fra tidligere år at det fortsatt er store regionale og kommunale forskjeller i resultatene, og at menn starter raskere enn kvinner. Fra et rettssikkerhets- og integreringsperspektiv er det særdeles viktig at deltakere får et like godt opplæringstilbud uavhengig av hvor i landet man er bosatt.

I kommuneundersøkelsen for 2016 oppgir 59 prosent av kommunene at de har etablert rutiner for å informere deltakere om norsktilbud. I 2017 vil IMDi i større grad veilede kommunene i bruk av NIR-rapporter knyttet til oppstart.

Tiltak som skal forbedre tilbudet i norsk og samfunnskunnskap

Forsøk med moduler til forberedende voksenopplæring

IMDi har i 2016 samarbeidet med Utdanningsdirektoratet og Kompetanse Norge (tidligere Vox) om utvikling av nye læreplaner som er tilpasset voksne. Norskopplæring skal inngå i læreplanene. Forsøket starter opp i 2017, og skal også gjelde voksne med et annet morsmål enn norsk. IMDi deltar i en prinsippgruppe med Justis- og beredskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og sosialdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet, der sektorene sammen skal legge føringer for nye læreplaner.

Norskopplæring for deltakere med behov for særskilt tilrettelegging

IMDi gir ekstra tilskudd til kommuner som bosetter flyktninger med nedsatt funksjonsevne og/eller atferdsvansker. Ordningen omfatter både barn og voksne.

⁵⁹ Person med rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven ved inngangen til kalenderåret som har deltatt i minst 1 time opplæring i løpet av året

Kompetanse Norge fikk i 2016 tildelt et oppdrag fra departementet om å utrede behovet om særskilt tilrettelagt opplæring for personer med nedsatt funksjonsevne der IMDi har deltatt i arbeidsgruppe og jobbet med formidling av funn fra oppdraget (Rapport vil bli publisert senere av Kompetanse Norge).

Arbeidsgruppens erfaringer er at alvorlige tilstander, samt mindre syns- og hørselsproblemer ofte blir avdekket for sent. Dette påvirker deltakerens mulighet til å gjennomføre norskopplæringen, både fordi det kan være for sent å søke ekstra tilskudd fra IMDi, eller fordi fristen for gjennomføring blir for kort. Uheldige konsekvenser kan være at flyktningen ikke oppnår et godt nok norsknivå og dermed mister muligheten til å søke permanent opphold eller norsk statsborgerskap. Det er derfor meget viktig at lærere og programrådgivere så tidlig som mulig avdekker funksjonsnedsettelse, slik at den enkeltes mulighet for gjennomføring av norskopplæring styrkes og at opplæringen blir mest mulig tilpasset.

IMDi vil gjøre en større innsats i 2017 for å øke kunnskaper om hvordan kommunene med og uten ekstratilskudd for personer med behov for særskilt tilrettelegging, kan få flere til å delta i opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Oppdrag 2.1: Oppfølging av tiltak for at flere vertskommuner tilbyr opplæring i norsk og samfunnskunnskap til beboere som har fått oppholdstillatelse, og at flere beboere deltar i opplæringen som gis.

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for de som har fått opphold er regulert i introduksjonsloven. Loven gjelder uansett hvor man oppholder seg i landet, også for de som bor i asylmottak. Rapporten om asylmottak av Uni Research (2016) viser at en tredel av kommunene gir deltakerne som bor på asylmottak et mindre intensivt og tilpasset tilbud enn andre deltakere i kommunene. Undersøkelsen viser også at kun 58 prosent av opplæringssentrene gir opplæring i samfunnskunnskap til de som bor på mottak.

IMDi har fulgt opp funnene i rapporten med informasjonsarbeid overfor vertskommuner og asylmottak i de fora som IMDi vanligvis deltar i eller arrangerer selv. Informasjonen har blitt brukt i opplæringssammenheng av nye vertskommuner, av bosettingsansvarlige på asylmottakene og av programrådgivere. IMDi har også videreutviklet og synliggjort informasjon om opplæring i norsk og samfunnskunnskap for beboere i asylmottak på imdi.no.

Introduksjonsprogrammet

Så mange som 23 247 personer deltok i introduksjonsprogrammet i løpet av 2016⁶⁰. Dette er 5 200 flere enn året før. De økte bosettingene førte til at kommunene til sammen fikk 9 900 nye deltakere i introduksjonsprogram i 2016. Av de nye deltakerne var to av tre menn. Til tross for at kommunene har flere deltakere i programmet enn noensinne, viser resultatene at de også har klart å ivareta deltakere som avsluttet i 2016. 46 prosent av de 3 966⁶¹ personene som avsluttet introduksjonsprogrammet i 2016 gikk over til arbeid og utdanning, ett prosentpoeng lavere enn året før.

Hvordan gikk det med deltakerne som avsluttet i 2014 ett år etter?

Regjeringens styringsfokus på introduksjonsprogrammet har vært, og er fortsatt, måling av tidligere deltakers overgang til arbeid og utdanning *ett år etter fullført program*. Målsettingen er at 70 prosent av tidligere deltakere skal være i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet program. De siste seks årene har denne andelen holdt seg stabil på rundt 62-63 prosent. Av de 3 716 personene som avsluttet introduksjonsprogrammet i 2014, gikk andelen ned til 58 prosent. En mulig årsak kan være at SSBs data om sysselsatte delvis ble basert på et nytt datagrunnlag fra og med 2015, og dette gjør at sammenlikning med tidligere tall for personer i arbeid blir vanskelig (SSB 2016). Det bør også nevnes at avgangskullet i 2014 hadde noe lavere *direkte* overgang til arbeid og/eller utdanning enn de som avsluttet året før og etter. Dersom målsettingen på 70 prosent skulle vært nådd, måtte ytterligere 446 personer av 2014-kullet vært i arbeid eller utdanning i 2015.

Menn har bedre overgang til arbeid og utdanning enn kvinner

Som tidligere år, når menn opp til regjeringens målsetting, mens kvinnene trekker gjennomsnittet betraktelig ned. Blant kvinner som avsluttet program i 2014 var kun 49 prosent i arbeid eller utdanning året etter, mot 66 prosent av mennene.

Kjønnsforskjellene har vært store helt siden opprettelsen av introduksjonsprogrammet, og det kan være flere årsaker til dette. Mange kvinner i introduksjonsprogram har mindre utdanning- og arbeidserfaring og kommer fra land der kvinner i mindre grad er i arbeid. Flere studier tyder også på at tilbudene som kvinner får er mindre yrkesrettet. Samlet sett står kvinnene som gruppe lengre fra arbeidsmarkedet enn menn. Lengre fravær i form av omsorgspermisjoner, omsorg for små barn og programrådgiveres ulike forventninger til kvinner og menns intensitet i programmet, har også vist seg å påvirke kvinnenes resultater (Hernes og Tronstad 2015, Fafo 2015).

⁶⁰ 18 148 personer var registrert i NIR som deltakere i introduksjonsprogram per 31.12.16

⁶¹ «Deltakere» forstås her som personer som etter introduksjonsloven har rett og plikt til å delta i introduksjonsprogram, samt personer som kommunen kan tilby program.

Deltakere med ingen eller uoppgitt utdanning har betraktelig svakere muligheter for å komme i arbeid eller utdanning etter avsluttet program enn de med utdanning, og yngre deltakere har bedre resultater enn eldre (Enes 2016).

Tabell 3-2: Andel personer med overgang til arbeid og utdanning ett år etter og direkte etter avsluttet introduksjonsprogram i perioden 2012-2016.

	År avsluttet introduksjonsprogram				
	2012	2013	2014	2015	2016
Andel i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet introduksjonsprogram. Kilde: SSB	62 %	62 %	58 %	.62	
Andel som går over i arbeid eller utdanning direkte etter avsluttet program. Kilde: NIR	47 %	47 %	44 %	47 %	46 %

Mål- og resultatstyring

IMDi er opptatt av å informere om og etterspørre kommunenes mål- og resultatstyring av introduksjonsprogrammet. I IMDi's kommuneundersøkelse⁶³ blir kommuner som bosetter flyktninger spurt om de har et resultatmål for introduksjonsprogrammet, dvs. et mål for hvor stor andel av deltakerne som skal i arbeid eller utdanning direkte etter avsluttet program. Andelen kommuner som oppgir at de har et resultatmål for deltakere i introduksjonsprogram har ikke økt siden IMDi's undersøkelse ble gjennomført for første gang i 2014, men har holdt seg relativt stabil⁶⁴. I 2016 oppga 158 av 289 kommuner som svarte på spørsmålet (55 prosent), at de har resultatmål for introduksjonsprogrammet. IMDi håper at den nye statistikkløsningen på imdi.no, som gir kommunene bedre styringsinformasjon, vil bidra til økt bruk av resultatmåling i kommunene.

⁶² Publiseres av SSB 20. desember 2017.

⁶³ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere i sin kommune.

⁶⁴ I Kommuneundersøkelsen fra 2014 var det 90 av 156 kommuner (58 prosent) som svarte at de hadde resultatmål for introduksjonsprogrammet. I 2015 var det 147 av 260 kommuner (57 prosent) som svarte at de hadde resultatmål for introduksjonsprogrammet. Det må tas forbehold om at ikke alle de samme kommunene har svart på undersøkelsen hvert år.

Lite bruk av «de gode tiltakene»

De fleste deltakerne i introduksjonsprogrammet har deltatt i norskopplæring og samfunnskunnskap, ettersom de har rett til slik opplæring.

De tiltakene som i størst grad øker sannsynligheten for å være i arbeid eller utdanning ett eller to år etter avsluttet introduksjonsprogram er i midlertid ordinært arbeid, grunnskole eller videregående opplæring (Enes 2016). Det har tidligere år vært lite bruk av disse tiltakene i introduksjonsprogrammet og 2016 er ikke et unntak⁶⁵. For kvinner med store omsorgsoppgaver og lav utdanning har språk- og arbeidspraksis, sammen med deltakelse i aktiviteter i det sivile samfunn og foreldreveiledning blitt løftet frem som gode virkemidler (Djuve et al. 2011:207).

Deltakere med ordinært arbeid som en del av introduksjonsprogrammet utgjorde 4 prosent i 2016. Fylkesmannens tilsyn med introduksjonsloven i 2016, konkluderer også med at det er for lite bruk av grunnskole og videregående opplæring. Tilsynene viser at kommunene i stor grad fyller programtiden med ulike sosiale og trygghetsskapende tiltak som ikke er direkte kvalifiserende for arbeid eller videre utdanning.

Tilrettelegging av utdanningstiltak i introduksjonsprogrammet

Forskning viser at fullføring av videregående opplæring er betydelig viktigere for arbeidsmarkedstilknytningen enn innvandrerbakgrunn (Falch, T. og O. Nyhus (2010, Senter for økonomisk forskning AS). Mer bruk av utdanningstiltak innenfor rammene av introduksjonsprogrammet ble trukket frem som et viktig forbedringspunkt i Meld. St. 16 (2015-2016).

Introduksjonsdeltakere er en sårbar gruppe da de i gjennomsnitt har lavere utdanningsnivå enn resten av befolkningen. Blant deltakerne som avsluttet introduksjonsprogram i 2013, har halvparten grunnskole som høyeste utdanning, og kun 15 prosent har utdanning på videregående nivå (mot 38 prosent i hele befolkningen) (Enes 2016).

Tall fra NIR viser at 33 prosent av kommunene (135 av 407) ga et tilbud om videregående opplæring som en del av introduksjonsprogrammet i 2016. Til tross for at forholdsvis mange kommuner ga tilbud om videregående opplæring, er antall deltakere som får tilbudet svært lavt. Kun 3 prosent (599) av deltakerne fikk videregående opplæring i 2016. Det er langt flere kommuner som tilbyr grunnskoleopplæring. 59 prosent av alle kommunene hadde deltakere i grunnskoleopplæring (242 av 407 kommuner). Men også her er antall deltakere som får et slikt tilbud lavt i forhold til informasjonen vi har om introduksjonsdeltakeres lave utdanningsnivå. Kun

⁶⁵ Det må tas forbehold om at det kan ha vært en underrapportering av tiltak i NIR på grunn av tidligere systemfeil.

13 prosent (3 134) av deltakerne i 2016 fikk grunnskoleopplæring som en del av introduksjonsprogrammet.

Forskning viser at årsakene til den lave bruken av utdanningstiltak kan være utfordringer med finansiering av livsopphold etter fullført introduksjonsprogram, tidligere hindringer i lovverket, kunnskap hos programrådgivere og/eller manglende tilbud hos kommune og fylkeskommune (Rett til utdanning, Fafo 2015).

For å få kommunene til å øke bruken av utdanningstiltak har IMDi informert om bruk av utdanning i møter med kommunene, på seminarer og i foredrag. IMDi anbefaler at kommunene må bli mer fleksible i sine utdanningsløsninger og i større grad etterstreber et strukturert samarbeid med fylkeskommunene. IMDi ønsker bl.a. at kommuner og fylker utvikler «kombinasjonsklasser» som består av målrettet norskopplæring og grunnskoleopplæring kombinert med fag på videregående nivå, enten som elev eller ved hospitering (også kalt Thor Heyerdahl-modellen).

Rundskrivnet til introduksjonsloven har nå åpnet opp for at deltakere kan ha videregående opplæring på fulltid i introduksjonsprogrammet, og det forventes at kommunene i tråd med dette vil øke bruken. Stortinget har også vedtatt endringer i opplæringsloven som åpner opp for at fylkeskommuner og kommuner kan tilby grunnskoleopplæring til elever med rett til videregående opplæring, men som likevel har behov for mer grunnskoleopplæring. Endringene i lovverket trådte først i kraft andre halvår 2016. Det er derfor grunn til å tro at økt bruk først blir synlig i kommunenes arbeid neste år.

IMDi samarbeider med Utdanningsdirektoratet om økt bruk av grunnskole i videregående opplæring. Høsten 2016 ble det gjennomført en fagsamling for alle fylkeskommuner for å gjøre ordningen bedre kjent. IMDi veileder kommunene til å aktivt bruke utdanningsveilederen om mer grunnskoleopplæring til ungdom, som ble utviklet av Utdanningsdirektoratet i 2016.

Tiltak som skal bidra til bedre måloppnåelse i introduksjonsprogrammet

I tillegg til endringer i rundskrivnet til introduksjonsloven, som nå gir mulighet for permisjon ved midlertidig arbeid og muligheter for mer formell utdanning i programmet, har IMDi arbeidet for å utvikle nye arbeidsmetoder og programinnhold for å arbeidsrette introduksjonsprogrammet i større grad. IMDi har bl.a. gjennomført tiltak for å heve kompetansen til programrådgivere og gitt støtte til utviklingsprosjekter i kommunene. IMDi forventer at nye virkemidler og løpende justeringer av eksisterende tiltak vil kunne påvirke resultatene positivt over tid.

Kommunale utviklingsmidler (KUM) – tilskuddsordning for å styrke målsettingen med introduksjonsloven

Tilskuddsordning med utviklingsmidler til kommunene (KUM) skal øke kvaliteten og bedre resultatene i kommunenes integreringsarbeid, med vekt på opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Nyankomne innvandrere som omfattes av introduksjonsloven er en prioritert målgruppe. I tillegg skal KUM bidra til kunnskaps- og metodeutvikling innenfor norskopplæring og introduksjonsprogram, med overføringsverdi til andre kommuner. Se mer om ordningen senere i kapittelet, samt i vedlegg 7.

Kompetansehevende tiltak for programrådgivere

Et viktig tiltak for å bedre resultatene i introduksjonsprogrammet er å øke kompetansen hos programrådgivere. At programrådgiveres kompetanse, kunnskap og holdninger påvirker deltakernes programdeltagelse- og innhold, er dokumentert i flere rapporter de siste årene (Djuve, Haakestad og Sterri 2014, Tronstad og Hernes 2014).

Som kompetansehevende tiltak arrangerte IMDi i 2016 syv regionale todagers samlinger (fagverksteder) for programrådgivere, med over totalt 1 100 deltakere. Fagverkstedene har hatt som mål å være et inspirerende og nyttig møtested for programrådgivere, NAV-veiledere og andre som jobber med kvalifisering av flyktninger. «Arbeidsretting av kvalifiseringsløp» var den overordnede tematikken i 2016. Med "fagverksted" som metode, skulle kommunene få innsikt i ulike måter å arbeidsrette introduksjonsprogrammet og norskopplæringen på og bli kjent med tiltak som kan redusere kjønnsforskjeller, og få inspirasjon til å bruke næringslivet i kvalifiseringsarbeidet.

På fagverkstedene bidro til sammen 17 kommuner med innlegg i parallellsesjoner hvor de presenterte eksempler på god praksis og så utforsket tematikken videre sammen med deltakerne etter en fast metodikk. Dette har bidratt til å løfte frem flinke kommuner og inspirert til refleksjon over egen praksis, og de gode eksemplene har blitt spredd på tvers av regionene. Det har også blitt produsert en film om hvordan de ulike sektorene kan bidra, og både Kompetanse Norge og Arbeids- og velferdsdirektoratet har i etterkant delt filmen på sine nettsider.

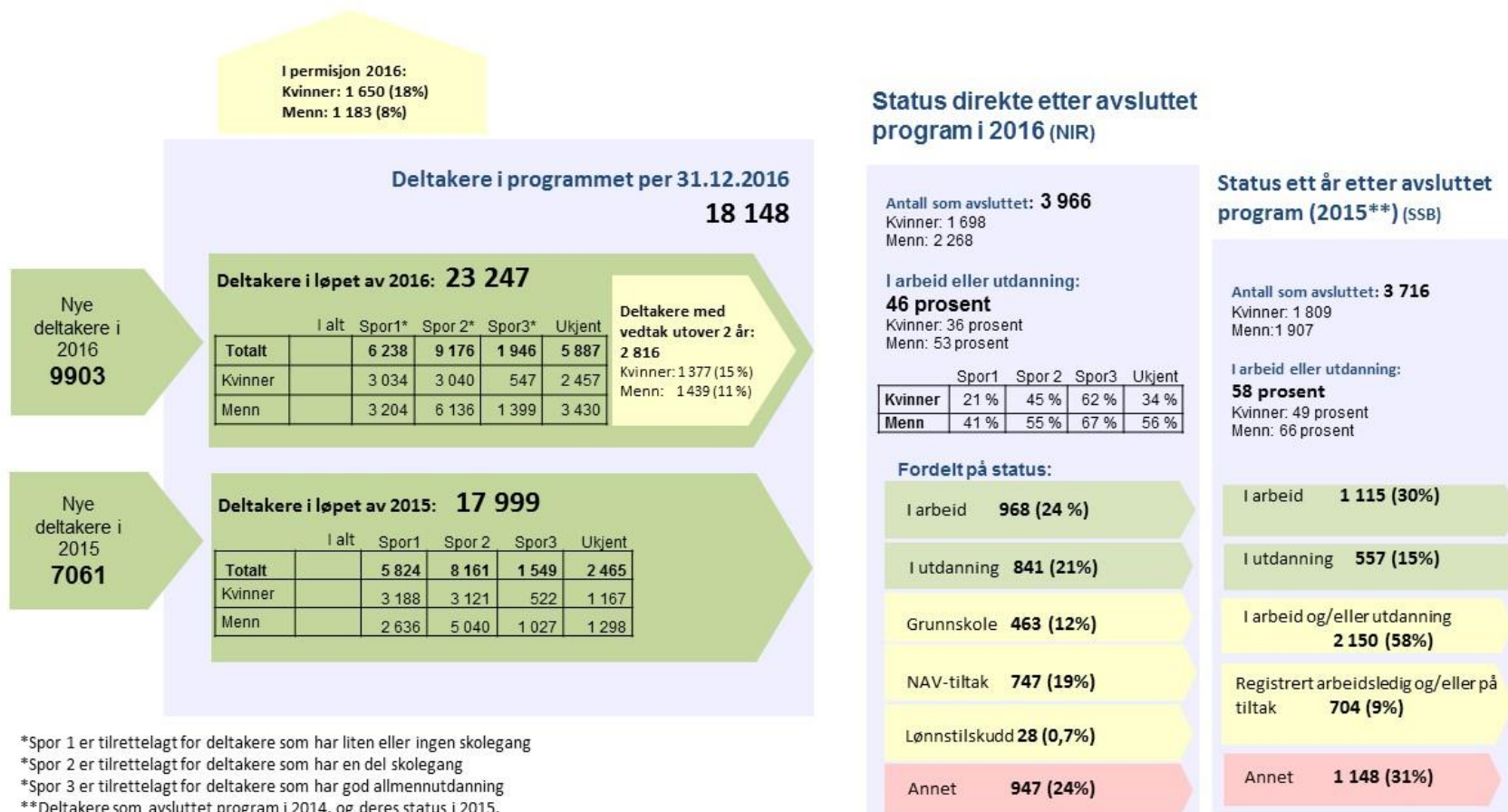
I evalueringen i etterkant av samlingene rangerte nesten alle deltakere fagverkstedene som «svært nyttig» og «nyttig». Arbeidet med kompetanseheving vil videreføres i 2017 og temaet vil da være utdanningsrettede kvalifiseringsløp.

KS effektiviseringsnettverk for introduksjonsordningen

Arbeidet med KS effektiviseringsnettverk ble videreført i 2016 og har som mål å gjennomgå og forbedre introduksjonsprogrammet. 53 kommuner og bydeler har deltatt/deltar i nettverkene i 2015–2017. IMDi har gitt økonomisk støtte og bidratt med kunnskap og kompetanse inn i fire nettverk. Gjennom deltakelsen analyserer kommunene sin egen innsats, ressursbruk, erfaringer og resultater, for å finne potensialet for forbedringer. Deltakerne i nettverkene er i hovedsak ledere.

NIBR har fått FoU-midler fra NAV og følger nettverkene for å kartlegge brukermedvirkning og effekt av systematisk samarbeid mellom kommuner når det gjelder gjennomføring av introduksjonsprogram. Prosjektet skal kartlegge brukernes opplevelse av å delta i introduksjonsprogrammet, samt analysere effekten av systematisk samarbeid mellom kommuner i gjennomføringen. Rapporten vil være klar i desember 2017.

Figur 3-6: Deltakere i introduksjonsprogrammet i 2016, og status for etter avslutning for tidligere deltakere

Kilde: IMDi og SSB

Kvalitetssikring av ordningene under introduksjonsloven

Fylkesmennenes tilsyn med introduksjonsloven

Fylkesmennene fører tilsyn med kommunenes forvaltning av introduksjonsloven. Tilsynet gjelder introduksjonsprogram, introduksjonstønning, opplæring i norsk og samfunnskunnskap og Nasjonalt introduksjonsregister. Målet er å sørge for at alle kommuner oppfyller lovens minstekrav.

Tilsystemet for de nasjonale tilsynene i perioden 2013-2016 har vært om kommunen tilbyr et helårlig introduksjonsprogram på fulltid, jf. introduksjonsloven § 4 annet ledd. Det ble i 2016 gjennomført 32 tilsyn med dette temaet⁶⁶. Fylkesmennene har ferdigstilt 30 tilsynsrapporter fra tilsynene som ble gjennomført i 2016. I disse 30 tilsynene ble det påpekt 26 lovbrudd, hvorav 13 gjaldt helårlig introduksjonsprogram og 13 gjaldt introduksjonsprogram på fulltid. På bakgrunn av erfaringene fra tilsynene har behov for regelverksavklaringer og regelverksendringer blitt videreformidlet til departementet. De avklaringer og endringer som har blitt gjennomført har gjort det enklere for kommunene å beregne hva som er et helårlig introduksjonsprogram på fulltid. Det har også gjort det lettere for fylkesmennene å føre tilsyn med dette. Tilsynene viser for øvrig at det er behov for mer arbeidsretting av kommunenes introduksjonsprogram og en avklaring av hva som ligger i kommunenes internkontrollplikt i introduksjonsloven § 24.

Tabell 3-3: Fylkesmannens tilsyn med introduksjonsloven. Antall tilsyn og lovbrudd. 2013–2016

	2013	2014	2015	2016*
Gjennomførte tilsyn	33	33	32	32
Lovbrudd – helårlig introduksjonsprogram	18	17	18	13
Lovbrudd – introduksjonsprogram på full tid	22	23	19	13
Totalt antall lovbrudd	40	40	37	26

** Per februar foreligger det kun endelig tilsynsrapport for 30 av totalt 32 gjennomførte tilsyn i 2016 på tema helårlig introduksjonsprogram på fulltid. I tillegg ble det gjennomført 6 pilottilsyn med tilsystemet individuell plan.*

Nytt tilsystemet for de nasjonale tilsynene i perioden 2017–2019 er individuell plan for deltakere i introduksjonsprogram, jf. introduksjonsloven § 6 og § 19 første ledd. I denne forbindelse gjennomførte tre fylkesmannsembeter i 2016 til sammen seks pilottilsyn med det nye temaet. Det ble i disse seks pilottilsynene påpekt 25 lovbrudd. Pilottilsynene viser at kommunene har utfordringer med å utarbeide individuelle planer i samsvar med kravene i introduksjonsloven. Pilottilsynene gir imidlertid for lite grunnlag til å vurdere eventuelle behov for regelverksendringer. Eventuelle behov for regelverksendringer vil bli tydeligere når alle embetene skal gjennomføre ordinære tilsyn med kommunenes utarbeidelse av individuell plan fra 2017.

Det store antallet lovbrudd som har blitt påpekt i tilsynene med kommunenes forvaltning av introduksjonsloven, viser hvor viktig tilsyn på dette området er. Tilsynene har satt i gang gode prosesser i kommunene. Fylkesmennenes tilsyn ivaretar

⁶⁶ Se vedlegg 1, statistikktabell 27

deltakernes rettssikkerhet, bidrar til læring og forbedring i kommunene samt bidrar til at kommunene jobber helhetlig for å få på plass systemer som oppfyller kravene i introduksjonsloven.

Klagebehandling 2016

Fylkesmennene har i løpet av 2016 behandlet 122 klager på kommunale vedtak etter introduksjonsloven⁶⁷. Dette er en økning fra i underkant av 100 klager i 2015. Klagene var fordelt på 16 embeter, ett embete har altså ikke behandlet noen klager i løpet av 2016.

Av de 122 klagene som ble behandlet i 2016 er det en overvekt av mannlige klagere. 69 av klagerne var menn, mens 53 av klagerne var kvinner. Dette er en liten endring, ettersom det de foregående år har vært flere kvinner enn menn som har klaget.

Klageårsakene som går igjen i flest klager er forlengelse av introduksjonsprogram (34 klager), stans av program (32 klager) og deltakelse i introduksjonsprogram (22 klager). Dette er de samme klageårsakene som det har vært flest av også i de foregående årene.

Klager fikk medhold i 7 av sakene, mens fylkesmennene opphevet 22 av kommunens vedtak. Som i 2014 og 2015 er det forholdsvis få klager som har ført frem. Fylkesmennene opprettholdt kommunenes vedtak i 91 av sakene. To av klagene ble også avvist. Sammenliknet med tidligere år, ser man en økning i oppheving av kommunens vedtak, men det totale antall klager er også høyere.

Jobbsjansen

Jobbsjansen er en videreføring av forsøksordningen Ny sjanse, som var virksom i perioden 2005–2013. Ordningen ble gjort permanent i 2013. Formålet med ordningen er å øke sysselsetting blant innvandrere som står langt fra arbeidslivet.

Til og med 2016 har Jobbsjansen rettet seg mot innvandrere i alderen 18–55 år som ikke har tilknytning til arbeidslivet, men som har behov for grunnleggende kvalifisering, og som ikke er omfattet av andre ordninger. Hjemmeværende innvandrerkvinner er en prioritert målgruppe, men andre kan også delta.

I 2015 gikk 64 prosent av totalt 1 700 deltakere over i arbeid eller utdanning etter avsluttet program. Resultatet for 2016 vil ikke foreligge før våren 2017. I 2016 ble det gitt til sammen 94 mill. kroner i tilskudd til 56 Jobbsjansesprosjekter spredt over hele landet.

Samarbeid og oppfølging

IMDi har etablert et godt samarbeid med prosjektkommunene og følger prosjektene tett. Hensikten med oppfølgingen er å sikre at prosjektene jobber i henhold til rundskrivet og dets fokusområder. Oppfølgingen av Jobbsjansen koordineres med kommunens andre kvalifiseringstiltak som introduksjonsordning, norskopplæring og de

⁶⁷ Se vedlegg 1, statistikktabell 26.

kommunale utviklingsmidlene (KUM). Dette skal bidra til at kommuner har en samlet og integrert innsats på arbeid med kvalifisering av innvandrere.

Det har blitt avholdt flere regionale oppfølgingsmøter med de ulike prosjektkommunene i regi av IMDi. Prosjektkommunene ble også invitert til de regionale fagverkstedene for kompetanseheving av programrådgivere. Dette for å oppnå økt synergi mellom ordningene.

IMDi har også etablert samarbeid med andre sektormyndigheter som Arbeids- og velferdsdirektoratet og fylkesmennene for å formidle kunnskap og øke samordning av tjenester og ordninger på tvers av sektorene.

Endringer i Jobbsjansordningen fra 2017

Regjeringen har vedtatt å endre Jobbsjansen fra og med 2017. IMDi har fått ansvaret for å implementere og videreutvikle den nye innretningen på Jobbsjansen.

I motsetning til tidligere praksis hvor Jobbsjansen hadde en bred målgruppe, blir ordningen nå innrettet spesifikt mot følgende tre målgrupper:

- ◆ Jobbsjansen del A – kvalifiseringsprosjekter for hjemmeværende kvinner
- ◆ Jobbsjansen del B – mer grunnskoleopplæring til innvandrerungdom
- ◆ Jobbsjansen del C – Tilskudd til kommuner for å forlenge kvalifiseringsløp for deltakere i introduksjonsprogram (år 4)

I tillegg kommer Jobbsjansen del D, som er et tilskudd til kommuner for utfasing av ungdomsprojekter som var i drift 2016.

Kommunale utviklingsmidler – tilskuddsordning for å styrke målsettingen med introduksjonsloven

Tilskuddsordning med utviklingsmidler til kommunene (KUM) skal øke kvaliteten og bedre resultatene i kommunenes integreringsarbeid, med vekt på opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Nyankomne innvandrere som omfattes av introduksjonsloven er en prioritert målgruppe. I tillegg skal KUM bidra til kunnskaps- og metodeutvikling innenfor norskopplæring og introduksjonsprogram, med overføringsverdi til andre kommuner.

I 2016 forvaltet IMDi 33,4 mill. kroner i kommunale utviklingsmidler. IMDi mottok 108 søknader, med en total søknadssum på 103 mill. kroner. 79 prosjekter i 58 kommuner fikk finansiering. Det ble gitt avslag på 30 søknader. IMDi har vurdert søknadene i samarbeid med Kompetanse Norge. Av de 79 innvilgede prosjektene, var 6 prosjekter og tiltak som bedrer norskopplæringstilbud for personer med høyere utdanning, jf. tiltak 3 i *Handlingsplan 2013-2016: Vi trenger innvandrernes kompetanse*.

De fleste prosjektene i 2016 fokuserte på arbeidsretting av norskopplæring og introduksjonsprogrammet, og bedre sammenheng mellom ulike opplæringstilbud. KUM-prosjekter har blitt brukt som eksempler på god praksis på IMDis fagverksteder for kompetanseheving av programrådgivere.

KUM-prosjektene er blitt fulgt opp i prosjektperioden, og avsluttede prosjekter i etterkant av prosjektperioden, for å identifisere god praksis. I løpet av 2016 har IMDi etablert et system for innhenting og systematisering av eksempler på beste praksis fra KUM-prosjekter. Systemet har bidratt til å identifisere prosjekter som har utviklet/utprøvd metoder og tiltak som har overføringsverdi til andre. De første eksemplene blir publisert på imdi.no i første kvartal 2017, og deretter fortløpende.

Se mer om ordningen i vedlegg 7.

Tilskudd til mentor- og traineeordninger for personer med innvandrerbakgrunn

Virksomheter i privat og offentlig sektor kan søke tilskudd til mentor- og traineeordninger for personer med innvandrerbakgrunn. Formålet med ordningen er at flere personer med innvandrerbakgrunn skal få brukt kompetansen sin i arbeidslivet og at virksomheter blir tilført ny kunnskap og nye erfaringer. Forvaltningen av denne tilskuddsordningen er IMDis gjennomføring av tiltak 9 i *Handlingsplan 2013-2016: Vi trenger innvandrernes kompetanse*.

Det ble avsatt 3,7 mill. kroner til ordningen i 2016. IMDi mottok totalt 21 søknader fra 19 forskjellige søkere over hele landet med samlet søknadssum på 11 mill. kroner.

Syv mentorprogrammer fikk støtte i 2016: Hovedorganisasjonen Virke i samarbeid med Seema AS, Oslo kommune, Likestilling, inkludering og nettverk (LIN), Asker Næringsråd, Trainee Telemark, VINN og Høgskulen i Volda.

IMDi har hatt løpende kontakt med tilskuddsmottakerne gjennom oppfølgingsbesøk og gjennom telefon- og e-postkontakt. Alle programmer kom godt i gang og forventer god måloppnåelse. IMDi vil samle resultater og erfaringer fra alle tilskuddsmottakere i egen rapport etter å ha mottatt tilskuddsrapporter våren 2017.

Tilskudd til regionale etablerersentre for innvandrere

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke og utvikle det ordinære tilbudet om etablereropplæring i kommuner og fylkeskommuner slik at det kan legges bedre til rette for etablerervirksomhet for innvandrere og dermed skape økt sysselsetting og vekst. Tilskuddsordningen ble opprettet i 2014, som tiltak 17 i *Handlingsplan 2013-2016: Vi trenger innvandrernes kompetanse*.

Det ble avsatt 6,2 mill. kroner til ordningen over statsbudsjettet for 2016. I 2016 mottok IMDi 10 søknader om tilskudd på til sammen 9,917 mill. kroner, en økning på 200 000 kroner fra i fjor.

Norsk senter for flerkulturell verdiskaping (NSFV), som har som formål å videreutvikle et nasjonalt senter for etablereropplæring av innvandrere, mottok 3,5 mill. kroner. NSFV har fått i oppdrag å forenkle og formidle kunnskap om etablereropplæring, gi veiledning til aktuelle aktører, samt å bestille forskning ut fra egne, lokale eller regionale behov.

Den resterende bevilgningen (2,7 mill. kroner) er fordelt på seks prosjekter. I løpet av 2016 har tre av disse prosjektene utviklet et digitalt læringsforum, utarbeidet og testet det digitale verktøyet til entreprenørskapet. For å vise hvordan fylkeskommuner og kommuner kan bruke dette verktøyet i sitt kvalifiseringsarbeid, planlegges det en nasjonal lansering av dette verktøyet i 2017.

IMDi bistår de ulike partene i etablerermiljøene når det gjelder råd, veiledning og faglig utvikling på området innvandrerentreprenørskap. Dette innebærer løpende kontakt om spørsmål vedrørende forvaltningen av tilskuddsordningen, for å bidra til at intensjonene med ordningen blir oppfylt.

I Kommuneundersøkelsen 2016⁶⁸ er følgende spørsmål stilt: «Bistår kommunen med informasjon/rådgivning overfor innvandrere som ønsker å etablere egen bedrift?». 223 (72 prosent) av de kommunene som har svart på spørsmålet oppgir at de bistår med slik informasjon/rådgivning (N=311).

Når det gjelder type bistand, og hvilke aktører som bidrar innenfor etablerfeltet og overfor målgruppen, viser undersøkelsen at det er stor spredning. I de fleste tilfeller håndteres informasjon og rådgivning av kommunen selv, fra førstelinjen til egne næringskonsulenter og næringsjefer. En annen viktig aktør som peker seg ut er ulike næringshager, både kommunale og regionale. Kommunene oppgir i noe mindre grad voksenopplæringscentre og NAV som bidragsytere. Innovasjon Norge fremstår ikke som en sentral bidragsyter.

Integreringsmottak

Som oppfølging av Meld. St. 30 (2015-2016), har Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet gitt IMDi, UDI og Kompetanse Norge i oppdrag å etablere integreringsmottak og utvikle elektronisk verktøy for kompetansekartlegging og påfølgende karriereveiledning i asylmottak.

Målgruppen i integreringsmottakene er personer i asylmottak som nylig har fått oppholdstillatelse, men som ikke er bosatt, samt asylsøkere fra grupper som har høy sannsynlighet for å få innvilget en søknad om beskyttelse.

IMDi har fått i oppdrag å sikre en koordinert innsats i arbeidet med oppdragene, og leder derfor det tverretatlige programstyret for de tre oppdragene, samt den tverretatlige prosjektgruppen for integreringsmottak og karriereveiledning. I tillegg deltar IMDi i prosjektgruppen for selvregistrering av kompetanse.

IMDi har hovedansvaret med å følge opp det faglige innholdet / kvalifiseringstiltakene i integreringsmottakene. IMDi skal sørge for at beboerne i integreringsmottakene får tilbud om fulltids program som er tilpasset den enkeltes forutsetninger og behov for grunnleggende kvalifisering. Programmet kan bestå av tilbud i regi av mottaket, kommunesektoren, sektormyndigheter, frivilligheten og næringslivet.

⁶⁸ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere i sin kommune.

Kompetansekartlegging og karriereveiledning på integreringsmottak skal sikre at beboernes kompetanse blir kartlagt på et tidlig tidspunkt, og dermed bidra til gode utdannings- og karrierevalg. Det ble i 2016 utviklet et elektronisk kartleggingsverktøy for at asylsøkere selv skal kunne registrere kompetansen sin på integreringsmottaket. Gjennomføring av kompetansekartlegging og karriereveiledning etter intensjonen har vært hemmet av mangel på hjemmel for deling av informasjon og behandling av registrerte opplysninger.

Fire av fem klynger (kommune, mottak og karrieresenter) hadde startet opp integreringsmottakene med et tilbud til beboere i slutten av oktober. Full oppstart var imidlertid noe forsinket, og resultatmålet om minst to fulle etablerte integreringsmottak (det vil si fullbelagte mottak med fulle etablerte tjenester) innen utgangen av 2016 ble ikke nådd. Ved utgangen av året var likevel omtrent halvparten av de om lag 500 plassene i integreringsmottakene i bruk. Ikke alle disse beboerne var i gang med program, men blant de som hadde startet var flertallet i et fulltidsprogram. Norskopplæring tilbys alle steder, mens det er variasjon i hvilke andre tjenester klyngene har klart å etablere som del av et fulltidsprogram.

Både rekrutteringen av beboere til integreringsmottak og etableringen av tjenester ble intensivert gjennom desember, og man lå godt an for at alle fem integreringsmottak skal være fulle etablerte innen utgangen av første kvartal 2017.

Deltakelse og fellesskap

Frivillig deltakelse

Frivilligheten er et sentralt begrep i det norske samfunnet. 61 prosent av befolkningen over 16 år deltar hvert år i frivillig arbeid av forskjellig art, og den frivillige innsatsen i de frivillige organisasjonene i Norge tilsvarer 142 500 årsverk⁶⁹.

De siste årene har regjeringen pekt på frivillig sektor som en viktig ressurs i integreringsarbeidet. I Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*, fremheves det at frivilligheten og frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i å få nyankomne innvandrere raskt inn arbeids- og samfunnsliv. Etter flyktningkrisen i 2015 har vi sett et sterkt frivillig engasjement i befolkningen. Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i arbeidet med integrering av flyktninger og innvandrere. Deltakelse i aktiviteter i lokalsamfunn skaper tillit og følelse av fellesskap, noe som er en forutsetning for å lykkes med integreringsarbeidet.

IMDi forvalter tilskuddordninger til frivillige organisasjoner. Det innebærer at vi utformer regelverk/rundskriv, tildeler tilskudd og innhenter rapporter fra prosjektene.

For å legge til rette for møteplasser har IMDi utviklet metoder som kommunene kan bruke for samarbeid mellom kommunene, arbeidslivet, frivilligheten og innvandrere. IMDi arbeider med å formidle gode eksempler på integreringsfremmende tiltak og aktiviteter fra frivilligheten.

I Kommuneundersøkelsen 2016⁷⁰ oppgir et stort flertall av kommunene at det finnes tiltak eller arenaer for samarbeid mellom kommunen og frivillige organisasjoner om integrering av flyktninger. I 2016 har kun 11 kommuner (N=314) oppgitt at de ikke har noen tiltak eller arenaer for slikt samarbeid, noe som indikerer en økning i samarbeid sammenlignet med 2015. De tiltakene eller arenaene som i størst grad trekkes frem er frivilligsentral (74 prosent), aktiviteter knyttet til introduksjonsprogram og norskopplæring, herunder mentorordning, norsktrening og arbeidstrening (67 prosent), og andre møteplasser for innvandrere og den øvrige befolkningen (66 prosent)⁷¹.

Ettersom befolkningen endrer seg, er det viktig at dette gjenspeiles i det kommunale planverket. Det ligger et betydelig potensiale for integreringsarbeidet lokalt, i at kommuner og frivillige organisasjoner samarbeider om å skape gode lokalsamfunn med plass for alle. I IMDis kommuneundersøkelse spørres det derfor om innvandrerbefolkningen er omtalt i kommunens frivillighetsplan. Hele 60 prosent av kommunene som har besvart spørsmålet (N=298), oppgir at de ikke har en egen frivillighetsplan. Blant kommuner som har en frivillighetsplan (N=119), oppgir imidlertid 76 prosent at innvandrerbefolkningen er omtalt i denne planen.

⁶⁹ Frivillig innsats i Norge 1998-2014», Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, Rapport 4/2015.

⁷⁰ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere i sin kommune.

⁷¹ N=300

Økt samarbeid med frivillige organisasjoner

IMDi har i 2016 hatt fokus på å styrke kontakten med frivillige organisasjoner, herunder innvandrersamfunnsorganisasjoner. Dette har ført til økt deltakelse og innlegg fra IMDi på møter og arrangementer i regi av kommuner, KS og frivillige organisasjoner, samt at vi har invitert frivillige organisasjoner til innspillmøter. Det ble avholdt innspillmøter i seks regioner i forkant av den nasjonale integreringskonferansen, og i fire regioner for den nye handlingsplanen mot tvangsekteskap. IMDi jobber nå med en strategi for hvordan å bidra til å styrke frivillighetens arbeid med integrering, samt styrke samarbeidet mellom frivilligheten og regionale og lokale myndigheter.

Tilskudd til lokale innvandrersamfunnsorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunn

I 2016 ble det satt av 13,43 mill. kroner til denne tilskuddsordningen, hvorav 2,3 mill. kroner var øremerket organisasjoner og aktiviteter i Groruddalen og bydel Søndre Nordstrand. Tilskuddsordningen administreres av 20 kommuner med et stort antall innbyggere med innvandrerbakgrunn. Det gis støtte både til drift av lokale innvandrersamfunnsorganisasjoner, og til aktiviteter og tiltak i lokalsamfunn.

I 2016 søkte 150 innvandrersamfunnsorganisasjoner om til sammen 2,6 mill. kroner i driftsstøtte. Det ble gitt driftsstøtte til 120 innvandrersamfunnsorganisasjoner på totalt 2,2 mill. kroner. Ca. 11 400 medlemmer ble omfattet av denne driftsstøtten. En oversikt over støtte til aktiviteter og tiltak i lokalsamfunn for 2016 vil foreligge i rapporten *Helhetlig rapportering for kap. 496, post 71* i slutten av mai 2017.

IMDi arrangerte i 2016 en konferanse om frivillige organisasjoners og kommuners rolle i arbeidet knyttet til integrering og inkludering av flyktninger og innvandrere. Den primære målgruppen var saksbehandlere, ledere og frivillige i de 20 kommunene og de fire bydelene som forvalter denne ordningen. Et sentralt mål for konferansen var nettverksbygging, kompetansebygging og erfaringsutveksling, og å bidra til å styrke samarbeidet mellom kommuner og frivilligheten i det lokale integreringsarbeidet. Deltakerne fikk blant annet høre om gode eksempler på hvordan man kan styrke samarbeidet mellom kommune og frivillighet, og mellom frivillige organisasjoner.

IMDis intensjonsavtaler med frivillige organisasjoner

IMDi har intensjonsavtaler med åtte landsomfattende organisasjoner:

- ◆ Den Norske Turistforening
- ◆ Frivillighet Norge
- ◆ Norges Fotballforbund
- ◆ Norges idrettsforbund
- ◆ Norges Røde Kors
- ◆ Norsk Folkehjelp
- ◆ Norske Kvinners Sanitetsforening
- ◆ Redd Barna

Samarbeidet med organisasjonene skal bidra til bedre integrering for flyktninger og innvandrere, og å øke deres deltakelse i samfunnslivet. Organisasjonene har et stort nettverk av lokalavdelinger og lag rundt i kommunene, sitter på store organisasjonsnettverk og organiserer tusenvis av frivillige. Dermed når de også ut til et stort antall kommuner og frivillige over hele landet med sine aktiviteter og tiltak. I 2016 fikk disse organisasjonene 3,2 mill. kroner som tilskudd til integreringsprosjekter, som er på samme nivå som i 2015.

Integrering gjennom idrett

Norges Fotballforbund (NFF), som med 18 kretser- og 1 950 klubber med 28 000 lag, er Norges største barne- og ungdomsorganisasjon. Gjennom prosjektet *En inkluderende fotballhverdag* har NFF gjennom flere år fokusert på nødvendigheten av å inkludere minoritetsbefolkningen inn i fotballen. Dette har ført til varige endringer i bevisstheten rundt i kretsene og i lokale klubber. NFFs «kvalitetsklubb»-satsning involverer over 200 klubber over hele Norge. Sentralt i denne satsningen er at rekruttering skal være i samsvar med den demografiske utviklingen.

Et tiltak har vært å videreutvikle verktøy for å rekruttere foreldre, med særlig vekt på foreldre med minoritetsbakgrunn. Et annet tiltak er *Dommere med annen etnisk opprinnelse* som ble gjennomført over hele landet i 2015, og videreført i 2016. Tiltaket har som mål å undersøke utfordringer denne gruppen dommere har, og hvilke verktøy som må på plass for at disse skal få en enklere hverdag. Det ble arrangert samlinger over hele landet i 2016, og avdekket behov som danner grunnlag for videre utvikling av verktøy og tiltak i 2017. I 2015 ble det nedsatt et minoritetspolitisk utvalg som i 2016 har bidratt i utformingen av NFFs inkluderingspolitikk i NFFs handlingsplan for 2016-2019.

Som følge av de store asylankomstene i 2015, mobiliserte flere av organisasjonene betydelige ressurser rettet mot asylmottak og integrering av nyankomne flyktninger. Organisasjonene har i stor grad klart å holde på dette engasjementet i 2016, med fortsatt økt frivillig innsats i lokallagene. Både Norsk Folkehjelp og Norske Kvinners Sanitetsforening rapporterer om flere nye lokallag, og norsktreningstilbudene i regi av Norges Røde Kors har økt betydelig i løpet av 2016.

Tilskudd til lokal forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme

Målet for tilskuddsordningen er å styrke den frivillige innsatsen for å forebygge at unge rekrutteres til voldelige og ekstremistiske miljøer. Midlene skal stimulere til etablering av

lokale arenaer for dialog, prosjekter og andre aktiviteter som retter seg inn mot ungdom.

I 2016 ble det satt av 3 mill. kroner til kommuner for prosjekter som skal forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. IMDi mottok 32 søknader fra til sammen 27 kommuner og en fylkeskommune. Den samlede søknadssummen var på 7,9 mill. kroner. I alt 12 kommuner fikk innvilget støtte. Det er stor variasjon i type tiltak som er støttet. Eksempler på tiltak er dialogarbeid, ungdomskonferanse, kompetansehevende tiltak for offentlige og frivillige aktører og brobygging mellom trossamfunn. En tilleggseffekt av tilskuddsordningen er at kommunenes samarbeid med frivilligheten bidrar til økt nettverksbygging og samarbeid mellom kommune og frivillige aktører, herunder trossamfunn.

Innsats for særlig utsatte innvandrergrepper

Det var satt av 2 mill. kroner til denne ordningen i 2016, og tilskuddet var øremerket organisasjonene MiRA Ressursenter for kvinner med minoritetsbakgrunn og Kirkens Bymisjon v/Primærmedisinsk Verksted. MiRA-Senteret fikk 700 000 kroner og Primærmedisinsk Verksted fikk 1,3 mill. kroner.

Integreringsprosjekter i asylmottak i regi av frivillige organisasjoner

Stortinget bevilget i 2016 29,5 mill. kroner til en ny tilskuddsordning for integreringsprosjekter i asylmottak i regi av frivillige organisasjoner.

Tilskuddsordningens formål er å stimulere til aktiviteter som bidrar til at beboere i mottak får en meningsfull hverdag og blir bedre forberedt for deltakelse i arbeid eller utdanning.

Det ble tildelt midler til 104 prosjekter. Det ble igangsatt aktiviteter i samtlige 19 fylker. Flere av prosjektene har kombinert norsktraining, arbeidsrettede tiltak og kunnskap om det norske samfunnet med idretts- og friluftaktiviteter.

IMDi mener at det er hensiktsmessig å kombinere aktiviteter som idrett- og friluftaktiviteter med arbeids- og utdanningsfremmede tiltak. Organisasjonene som har mottatt støtte i 2016 har etablert gode lokale samarbeidsrelasjoner med andre lokale aktører.

Valgdeltakelse

For å framskaffe kunnskap om mer treffsikre virkemidler for å øke valgdeltakelsen har IMDi, sammen med Institutt for samfunnsforskning (ISF) og åtte utvalgte fylkesmenn gjennomført et forsøk der budskap om valg og valgdeltakelse er formidlet på ulike måter, og med ulik vinkling. Om lag 20 000 brev ble sendt til personer med innvandrerbakgrunn. I studien har Institutt for samfunnsforskning sendt ut brev og SMS til grupper av potensielle velgere, mens andre, som ikke har mottatt tiltak, representerer kontrollgrupper. Studien ble gjennomført under kommune- og fylkestingsvalget i 2015 på oppdrag fra IMDi og Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Funnene fra studien, som ble publisert i 2016, viser at det å motta en SMS eller et brev i forkant av valget har effekt for alle grupper, og at slike tiltak kan gjennomføres i større skala ved framtidige valg. Aller størst effekt har tiltakene i grupper med lav valgdeltakelse i utgangspunktet; unge velgere og innvandrere som stemmer for første gang. Studien viser at det er særlig effektivt for innvandrere med kort botid (over tre år) å motta et brev med oppfordring om å stemme.

Arbeid mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet

Regjeringens *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)* (heretter kalt handlingsplanen) er førende for IMDi arbeid på dette feltet. Planen inneholder til sammen 22 tiltak, fordelt på tre hovedkapitler: Forebygging, god offentlig hjelp gjennom kompetanse og samordning, og forskning og metodeutvikling. Noen tiltak er videreført fra tidligere handlingsplaner. IMDi har ansvar for ti av tiltakene i handlingsplanen, og rapporterer særskilt til Justis- og beredskapsdepartementet om disse (se vedlegg 6A og 6B). 2016 er siste år i handlingsplanperioden, og IMDi har gjort opp status for vårt arbeid og gitt innspill til en ny handlingsplan. Her gjør vi rede for arbeidet med noen av de viktigste tiltakene i 2016.

Minoritetsrådgivere

Et av de største tiltakene i handlingsplanen er ordningen med minoritetsrådgivere, etablert i 2008. Rådgivere med særlig kompetanse om forebygging av tvangsekteskap ble utplassert på videregående skoler i åtte fylker. Siden har mandatet blitt utvidet til å omfatte kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet.

Minoritetsrådgiverne anvender ulike metoder for å bevisstgjøre elever i målgruppa om rettigheter, det å ta egne valg, seksualitet, kjærlighet og ekteskap, konflikthåndtering mm. Rådgiverne er også tilgjengelige for elever for individuelle samtaler og oppfølging, dersom de er bekymret eller utsatt for press og tvang i forbindelse med ekteskap og relatert problematikk.

Ved utgangen av 2016 var det totalt 23 minoritetsrådgivere som dekket fire ungdomsskoler, to ungdoms- og videregående skoler, 16 videregående skoler og ett veiledningssenter.

Tabell 3-4: Antall saker rapportert av minoritetsrådgivere, fordelt på sakskategori. 2013–2016

Kategori	2013	2014	2015	2016
Ekstrem kontroll	79	47	56	116
Trusler/vold	77	64	39	73
Frykt for tvangsekteskap (TVE)	29	27	30	35
Etterlatt i utlandet	12	8	9	10
Frykt for å bli etterlatt i utlandet	10	5	6	11
Gjennomført TVE	9	3	6	6
Gjennomført kjønnslemlestelse (KLL)	1	3	1	6
Frykt for KLL	4	0	0	4
Frykt for TVE og KLL	1	0	0	0
Totalt	222	157	147	261

I løpet av 2016 rapporterte minoritetsrådgivere om 261 saker. Dette er en stor økning, som kan skyldes at det ble ansatt 12 nye minoritetsrådgivere i 2016, med en kontrakt ut året. Mange av disse prioriterte å arbeide elevrettet for å avdekke saker om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige frihetsbegrensninger, og bistå elever som er utsatt for disse formene for vold.

Fordelingen på sakskategorier holder seg relativt stabilt. I likhet med 2015 er det flest saker i kategorien ekstrem kontroll (44 prosent), etterfulgt av trusler/vold (28 prosent) og frykt for tvangsekteskap (13 prosent). Når det gjelder antall saker i kategorien ekstrem kontroll er det i 2016 registrert 116 saker, som er over dobbelt så mange saker sammenlignet med 2014 (47 saker), og 2015 (56 saker). Seks av sakene gjaldt gjennomførte tvangsekteskap.

Integreringsrådgivere

Ordningen med integreringsrådgivere ble etablert i 2008. Integreringsrådgiverne er ansatt som spesialutsendinger fra Utenriksdepartementet (UD), med IMDi som faglig ansvarlig direktorat. De arbeider ved utenriksstasjonene i Ankara (dekker Tyrkia og Iran), Amman (dekker Jordan og Irak), Islamabad (dekker Pakistan og Afghanistan) og Nairobi (dekker Kenya og Somalia). Integreringsrådgivernes arbeid er godt forankret på de respektive utenriksstasjonene og er i økende grad kjent i utenriktjenesten og i tjenesteapparatet i Norge.

Integreringsrådgiverne er tilgjengelige med råd og veiledning for utsatte personer som befinner seg i utlandet, og for tjenesteapparatet som har oppfølgingsansvaret i Norge. I 2016 rapporterte integreringsrådgiverne om 202 nye saker, en økning fra 154 saker i 2015.

Tabell 3-5: Antall saker rapportert av integreringsrådgivere, fordelt på sakskategori. 2013–2016

Kategori	2013	2014	2015	2016
Andre familierelaterte saker	31	38	58	42
Frykt for TVE	37	33	34	38
Etterlatt i utlandet	25	28	36	56
Trusler/vold	18	15	13	28
Gjennomført TVE	8	13	6	13
Frykt for å bli etterlatt i utlandet	3	2	4	20
Ekstrem kontroll	1	5	2	2
Frykt for KLL	1	2	1	3
Totalt	124	136	154	202

Det har vært en liten, men jevn, økning i integreringsrådgivernes saker fra 2013, med en større økning i 2015 og 2016. Pga. sykefravær ble noen saker fra 2015 registrert i 2016, slik at økningen siste året framstår noe større enn den i realiteten er. Forklaringer på at antall saker øker kan være at ordningen nå er godt etablert, flere ansatte i hjelpeapparatet kjenner til ordningen, flere utsatte tar kontakt med hjelpeapparatet, og det er et tett samarbeid med Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i transnasjonale saker. Det er flest saker i kategorien etterlatt i utlandet (29 prosent). Deretter kommer kategoriene andre familierelaterte saker (26 prosent) og frykt for tvangsekteskap (21 prosent). Som nevnt i årsrapport for 2015 erfarer integreringsrådgiverne at hjelpeapparatet i Norge har bistått familiene på et tidligere tidspunkt, uten å lykkes i å forhindre at den utsatte personen havner i utlandet. Dette understreker behovet for kompetanseløft i relevante sektorer i Norge.

Tre ganger i året er integreringsrådgiverne i Norge for kompetanseheving av ansatte i tjenesteapparatet, og møter med samarbeidsparter og oppdragsgiver. En viktig målsetning er å øke kunnskapen om problematikken og om forebyggende tiltak i møte med utsatte, som kan forhindre utreise og kostnadskrevende operasjoner for å bistå personen med retur til Norge. I forbindelse med foredrag og kurs erfarer de at kunnskapsbehovet i Norge er stort. Arbeidet med kompetanseheving skjer i økende grad i samarbeid med IMDi regionkontor, samt med samarbeidspartnere i integreringsrådgivernes nettverk. Fafo foretok en evaluering av integreringsrådgiverordningen våren 2016, på oppdrag fra IMDi. Evalueringens anbefalinger brukes til å styrke integreringsrådgivernes arbeid videre.

Regionale koordinatorene

IMDi fikk i 2012 et oppdrag om å etablere regionale koordinatorene for styrket lokal forankring av arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse ved samtlige av IMDi regionkontor. Koordinatorene har utviklet, og arbeidet gjennom, tverrfaglige

kompetansenettverk på regions- og fylkesnivå. De etablerte nettverkene har både vært innrettet mot arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og mot vold i nære relasjoner, samt helse og velferd.

I samtlige regioner gjennomføres arbeid og aktiviteter i tverrfaglige kompetansenettverk på regions- og fylkesnivå: Regionalt nettverk mot vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i henholdsvis Nord- og Midt-Norge, samt i Agdernettverket og Østlandsnettverket. Det er fylkesnettverk i Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Finnmark, Hordaland, Rogaland, Telemark, Hedmark, Buskerud og Oppland. Erfaringsmessig er det mer levedyktig og effektivt å jobbe gjennom eksisterende nettverk der disse finnes, framfor å opprette nye, konkurrerende nettverk.

Regionale koordinatorene har også i oppdrag å bidra til kompetanseheving om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet i Norge. I 2016 har det blitt gjennomført konferanser, fagdager, seminarer og kurs for ansatte i barnehager, for lærere, rådgivere og skolehelsetjenesten i grunnskolen, for bosettingsansvarlige og mottaksledere, for ansatte ved omsorgssentre for enslige mindreårige, barnevernsansatte og ungdomsarbeidere i hele landet. Fokuset i 2016 har vært identifiserings- og handlingskompetanse, men også trender og utvikling på feltet med temaer som fenomenforståelse, beskyttelsestiltak til utsatte, migrasjonshelse, asylsøkere og flyktninger, psykisk utviklingshemming og ekteskapsproblematikk, og informasjon om hjelpeapparatet. Arrangementene er gjennomført i samarbeid med fylkeskommuner, kommuner, RVTS og andre samarbeidspartnere i de regionale nettverkene. Kompetanseteamet, integreringsrådgivere og minoritetsrådgivere har vært hyppig brukt som foredragsholdere og kursledere.

På bakgrunn av den ekstraordinære flyktningssituasjonen, og med det økte presset på bosettingsarbeidet i IMDi, har det i 2016 i enkelte regioner vært noe redusert aktivitet i arbeidet med styrket lokal forankring gjennom nettverksarbeid og kompetanseheving.

En av hovedutfordringene med målsettingen i tiltaket om «å styrke, samordne og forankre den regionale og lokale innsatsen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet gjennom tverrfaglige kompetansenettverk», har vært at IMDi ikke har mandat til å samordne, forankre eller forplikte andre etater til formelt samarbeid. Forpliktende samarbeid og involvering fra relevante aktører er forsøkt løst gjennom samarbeidsavtaler og ved lederforankring av nettverkens mandat og strategi. I 2016 har derfor enkelte regioner forsøkt å få fylkesmennene mer involvert og engasjert i nettverkene, og til å forplikte seg i det regionale arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet. Dette har vært utfordrende da Fylkesmennene ikke har konkrete oppgaver knyttet til problematikken, og/eller vanskelig for å inngå forpliktende samarbeid på feltet da det oppleves som for ressurskrevende. For å oppnå forpliktende samarbeid og styrket lokal innsats, vil lederforankring hos samarbeidspartnere, herunder kommune- og fylkesledelse, være avgjørende.

Tilskudd til frivillige organisasjoners forbyggende og holdningsskapende arbeid

Målet med ordningen er å stimulere frivillige organisasjoner til å forebygge tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, gjennom å arbeide for endring av holdninger og praksis i aktuelle miljøer (jf. tiltak 8 i handlingsplanen).

I 2016 fikk 29 prosjekter støtte over ordningen på til sammen 9,4 mill. kroner. IMDi mottok 45 søknader på til sammen 20,6 mill. kroner.

Tabell 3-6: Antall prosjekter som fikk tildelt midler i 2016, etter tema for prosjektet

Tema for prosjektet	Antall prosjekter
Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet	16
Tvangsekteskap og alvorlig begrensning av unges frihet	8
Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	3
Kjønnslemlestelse	2

Organisasjonene har fått støtte til ulike typer informasjons- og endringsarbeid. Eksempel på tiltak er samtalegrupper for jenter og kvinner, gutter og menn, hjemmebesøk, dialog- og debattmøter for unge og voksne, foredrag, workshops, empowermentkurs og filmproduksjon.

I 2016 mottok Oslo Røde Kors 0,65 mill. kroner for å gjennomføre kampanjen #stoppekstremkontroll, dette i henhold til tiltak 7 i handlingsplanen. Den overordnede målsetningen med kampanjen er å mobilisere unge til å snakke om ekstrem kontroll. Kampanjen ville senke terskelen for å snakke og reflektere rundt temaet ekstrem kontroll. IMDi har bistått med faglig oppfølging og veiledning av kampanjen.

Områdesatsing

I områder med store og sammensatte levekårsutfordringer går stat og kommune sammen om en ekstra innsats. Målet med områdesatsing er å utjevne levekår og stimulere til sosial inkludering i lokalsamfunnet og deltakelse i samfunnet for øvrig.

Det foregår følgende områdesatsinger i Oslo hvor IMDi bidrar både med midler og faglig innsats:

- ◆ Groruddalssatsingen (2007-2016 og 2017-2026)
- ◆ Oslo Sør-satsing (2008-2017)
- ◆ Områdesatsing Indre Oslo Øst (Tøyensatsing – 2013-2018)
- ◆ Grønlandssatsing (oppstart i 2017)

IMDi sitt arbeid i områdesatsingene er i all hovedsak knyttet til de sosiale sidene ved satsingene. Dette gjelder særlig arbeid relatert til barn og unges oppvekstvilkår, men også arbeid som bidrar til bedre folkehelse, økt sysselsetting, økt deltakelse og inkluderende bomiljø. Mange av innbyggerne i satsingsområder har innvandrerbakgrunn. Gode og trygge nærmiljø er viktige rammer for å oppnå deltakelse

og inkludering. Betydningen som gode nærmiljø har for deltakelse og inkludering, gjør områdesatsing til et prioritert arbeidsfelt i IMDI.

Tiltakene i de ulike områdesatsingene er godt innarbeidet og det rapporteres jevnt over om en god framdrift. Fra de statlige samarbeidspartnere trekkes frem forhold som økt tverrsektoriell kompetanse, større nettverk, at virkemidler ses mer i sammenheng og kan tilpasses hverandre og at denne typen satsninger bidrar til en mer tverrsektoriell og helhetlig tilnærming. Samtidig oppleves tverrsektorielt samarbeid som både utfordrende og utviklende

Groruddalssatsingen og Oslo Sør-satsningen

Groruddalssatsingen 1 (2007-2016) var Oslo kommunes og statens innsats for å bedre miljø- og leveforhold i Groruddalen. *Groruddalssatsingen 1* var delt i fire programområder.

I 2016 har IMDi hatt det praktiske og administrative ansvaret for oppfølgingen av Justis- og beredskapsdepartementets samordningsansvar i statlig sektor for satsingens programområde 4 (oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering) og for *Oslo Sør-satsingen*.

IMDI har etablert og ledet statlig koordineringsgruppe for de to satsingene. I koordineringsgruppen deltar Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Husbanken, NAV Oslo, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Gjennom å lede denne gruppa har IMDi lagt til rette for og vært en pådriver for arbeidet knyttet til levekår og inkludering. IMDi har bidratt til å få i gang nødvendige prosesser knyttet til kvalifisering og levekår og sikret kontinuitet i arbeidet over tid.

I tillegg til det kontinuerlige oppfølgings- og koordineringsarbeidet har IMDi blant annet tatt initiativ til å utarbeide FoU, arrangert ulike seminarer og bidratt til erfarings- og kunnskapsutvikling. IMDi gir dessuten midler til styrking av frivillig arbeid i disse to satsingene (2,3 mill. kroner per år).

Staten og Oslo kommune har undertegnet en ny avtale om områderettet innsats i Groruddalen for en ny 10-års periode fra 2017. Den nye satsingen vil bygge videre på den innsatsen som er gjort tidligere for å sikre en fortsatt positiv utvikling i området. IMDi var deltaker i de tre arbeidsgruppene for barnehage/skole, sysselsetting og nærmiljø der programbeskrivelse for ny *Groruddalssatsing 2017–2027* ble ferdigstilt. Programbeskrivelsen er vedtatt og den nye satsingen er igangsatt fra og med 1. januar 2017. IMDi deltar i to av programområdenes arbeid.

IMDi har siden 2013 samarbeidet med bydelene i Groruddalen, Oslo NAV og Utdanningsetaten i Oslo om å utvikle og etablere *Program for økt sysselsetting, kvalifisering og bedre levekår i Groruddalen*. I 2016 har programmet igangsatt flere forstudier og forprosjekter for å øke sysselsettingen. IMDi sitter i programstyret, samt i referansepool og som observatør i et av prosjektene. I 2016 jobbet partene med å videreføre det eksisterende programsamarbeidet inn i den nye *Groruddalssatsningen*.

Gratis kjernetid i barnehage

Siden 1998 har det vært ulike forsøk med gratis kjernetid i barnehage (20 timer i uken) i noen utvalgte områder med sammensatte levekårsutfordringer og mange innbyggere med innvandrerbakgrunn bl.a. i Groruddalen og i bydel Søndre Nordstrand i Oslo som et ledd i områdesatsingsarbeidet. Midlene til ordningen ble forvaltet av IMDi. Hovedformålet med forsøkene har vært å forberede barn på skolestart ved å medvirke til bedre kunnskap i norsk hos minoritetsspråklige barn. Evalueringer viser at forsøkene har ført til at flere barn med innvandrerbakgrunn går i barnehage. Foreldre har fått økt tillit til barnehagene, og de har sett betydningen av at barna lærer norsk tidligere. Ordningen har positiv effekt på læringsresultater hos barn med minoritetsspråklig bakgrunn.

Det ble innført en ny, nasjonal ordning med gratis kjernetid i barnehage for alle 4- og 5-åringer i familier med lav inntekt fra 1. august 2015. Fra 1. august 2016 ble ordningen ytterligere utvidet til å inkludere 3-åringer. De gode resultatene fra forsøkene har vært sentrale for utviklingen av ny nasjonal ordning. IMDi har bidratt til utviklingen av denne nasjonale ordningen.

Områdesatsing Oslo Indre Øst

IMDi har hatt ansvar for forvaltningen av midler til integreringstiltak til *områdesatsingen i indre Oslo Øst* (Tøyen-satsing) på 1,85 mill. kroner. Midlene tildeles av IMDi etter søknad fra bydelen og brukes til:

- ◆ Linkarbeid: Linkmetoden går ut på å bruke ressurspersoner med ulik etnisitet og språkkompetanse fra forskjellige miljøer til å bygge bro mellom det offentlige og innvandrerbefolkningen
- ◆ Dialogmøter mellom bydelen og innvandrerbefolkningen om ulike temaer: Målet er å øke innvandrernes kunnskap på ulike områder gjennom ulike gruppeaktiviteter for eksempel informasjon om barnevern, NAV, bolig, helse, mental helse og foreldreveiledning m.m.

Grønlandssatsingen

I oktober 2016 fikk IMDi i oppdrag av departementet å utrede en mulig satsing på Grønland i Oslo i samarbeid med Oslo kommune, Politidirektoratet og Oslo politidistrikt. Formålet med oppdraget var å bidra til å bedre levekår og å forebygge kriminalitet for beboere i området. Samarbeidet mellom partene startet opp november 2016.

IMDi har arrangert og deltatt i møter med relevante kommunale og statlige aktører samt frivillige organisasjoner. I november 2016 leverte direktoratet en situasjonsbeskrivelse med vurdering av relevante strakstiltak på bakgrunn av innspill fra Oslo kommune, Politidirektoratet, Oslo politidistrikt og IMDi. Arbeidet danner grunnlag for en søknad fra Oslo kommune om midler til en helhetlig innsats i området, jf. Prop. 1 S (2016-2017).

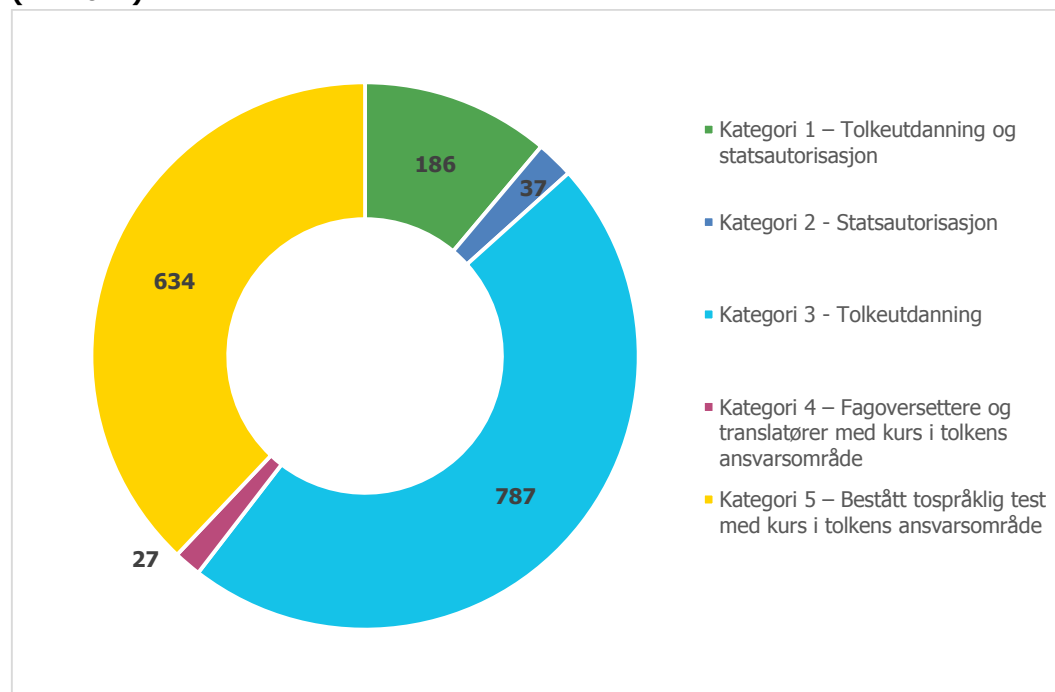
Tolking i offentlig sektor

IMDi er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor og skal bidra til økt tilgang til, og bruk av, kvalifiserte tolker i offentlig sektor. IMDi eier og drifter Nasjonalt tolkeregister som er tilgjengelig på tolkeportalen.no. NOU 2014:8 dokumenterer at bruken av tolk i offentlig sektor er usystematisk, at det brukes for lite tolker og for mange ukvalifiserte tolker. IMDis arbeid med kvalifisering av tolker, videreutvikling av Nasjonalt tolkeregister, utvikling av klagerutiner, kartlegging av tolkebehov og pådriverarbeid overfor kommuner og sektormyndigheter skal bidra til økt bruk av kvalifiserte tolker i offentlig sektor.

Tilgang på kvalifiserte tolker er nødvendig for at offentlige tjenesteytere skal kunne kommunisere med brukere som ikke snakker norsk og for å sikre rettssikkerhet og likeverd i saker hvor det er en språkbarriere. Meld. St. 30 (2015-2016) framhever dessuten at gode tolketjenester er avgjørende for at asylsøkere og nyankomne innvandrere skal forstå plikter og rettigheter og få en rask integrering i arbeidsmarkedet. Det er per i dag ikke nok kvalifiserte tolker til å dekke samfunnets behov.

IMDi skal bidra til å øke antall tolker i Nasjonalt tolkeregister (NT). Per 31.12.2016 er 1 671 tolker oppført i registeret, hvorav 60 prosent (1 010 tolker) i de høyeste kvalifikasjonskategoriene. NT dekker 66 språk. Andelen kvinner i registeret er 55 prosent.

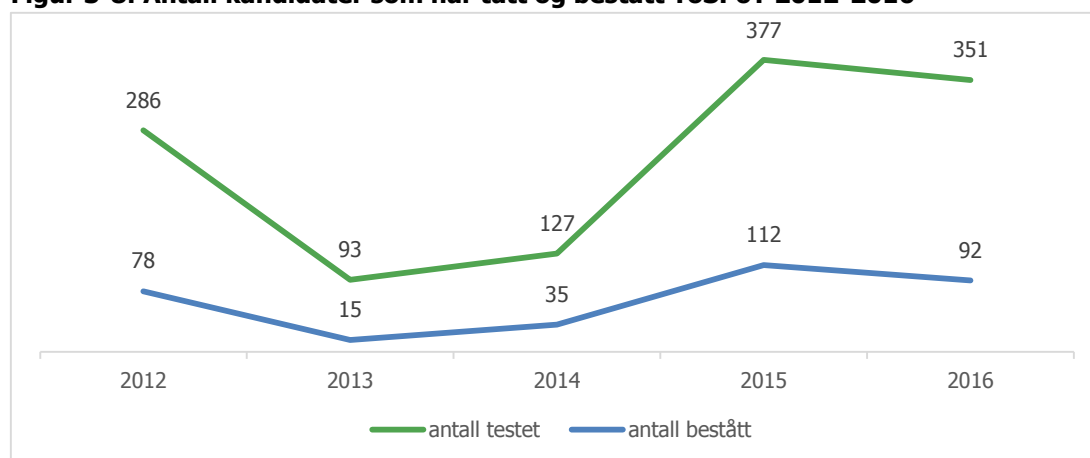
Figur 3-7: Antall tolker i Nasjonalt tolkeregister, etter kvalifikasjonskategori. 2016 (n=1 671)

For å bli kvalifisert til oppføring i registerets høyeste kvalifikasjonskategorier (kategori 1-3) må man enten ha tolkeutdanning eller statsautorisasjon.⁷² I 2016 ble 87 nye tolker utdannet, mens 8 mottok bevilling som statsautorisert tolk. Totalt er det 265 autoriserte tolker i 29 språk. Andelen kvinner er 60 prosent. 223 av de statsautoriserte tolkene er registrert i NT.

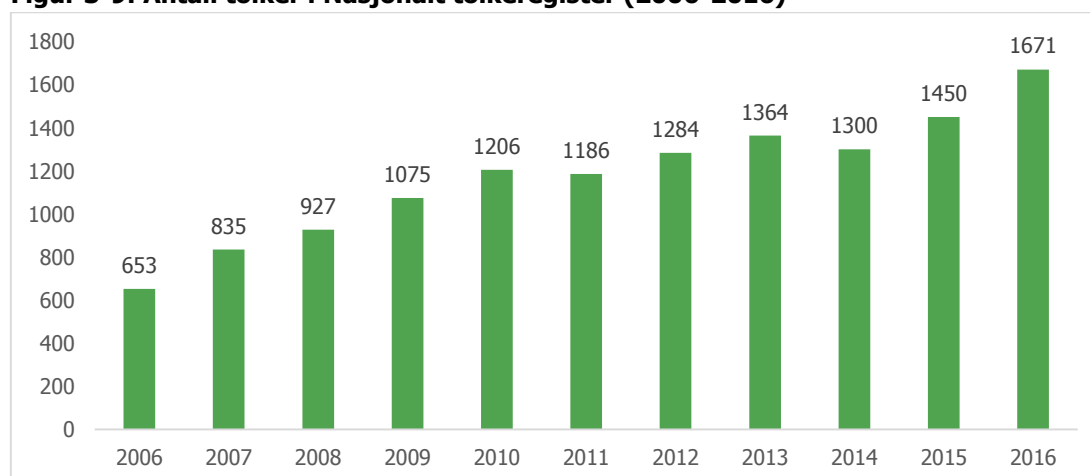
Rekruttering til de laveste kategoriene i NT har skjedd gjennom testing (ToSPoT – tospråklig sjekk for potensielle tolker) og kursing (TAO – tolkens ansvarsområde). Av 351 testede personer i 2016 oppnådde 92 tilfredsstillende resultater. Strykprosenten var på 74 prosent (73 prosent i 2015). Det ble avholdt ni TAO-kurs for til sammen 171 personer.

Figur 3-8: Antall kandidater som har tatt og bestått ToSPoT 2012-2016

I 2016 har det vært en markant økning i antall tolker i Nasjonalt tolkeregister sammenliknet med tidligere år. 221 nye tolker er blitt oppført, de fleste i språk relatert til den store asylkomsten i 2015 (arabisk, tigrinja, dari og pashto). Figur 3-9 viser utviklingen i antallet tolker i Nasjonalt tolkeregister i løpet av de ti siste årene.

Figur 3-9: Antall tolker i Nasjonalt tolkeregister (2006-2016)

⁷²Høgskolen i Oslo og Akershus har ansvaret for utdanningen og autorisasjonsprøven.

Endringer i ordningene for kvalifisering av tolker

I 2017 flyttes ToSPoT til Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), og endrer navn til Tospråktesten. Det innføres samtidig egenandel og krav til dokumenterte norskferdigheter for kandidater som ønsker å ta testen. Hensikten er mer egnede kandidater, og lavere strykprosent.

I 2016 har Tospråktesten blitt prøvd ut gjennom et pilotprosjekt i samarbeid mellom HiOA og IMDi. For å sammenligne ToSPoT og Tospråktesten og se om de måler jevnt, gjennomførte 92 kandidater i polsk, somali og tyrkisk begge tester. Kandidater med dokumenterte norskferdigheter hadde langt lavere strykprosent enn kandidater som ikke innfridde norskkravet. Dette tyder på at innføring av norskkrav vil være et ressursbesparende tiltak.

Det er et mål at testen skal være et stabilt, tilgjengelig og pålitelig verktøy for offentlige myndigheter, tolker og andre aktører på feltet, og slik kunne imøtekomme samfunnets tolkebehov. Når statsautorisasjon, tolkeutdanning og Tospråktesten er samlet ved HiOA, vil man kunne planlegge tiltakene i sammenheng og styrke det test- og tolkefaglige miljøet på høyskolen. IMDi samarbeider kontinuerlig med HiOA om mer helhetlige og effektive kvalifiseringsordninger for tolker. Derfor skal det, blant annet, vurderes om kandidater med bestått Tospråktest kan fritas for opptaksprøve til tolkeutdanningen.

Videreutvikling av Nasjonalt tolkeregister og tolkeportalen.no

IMDi har ansvar for å drifte og vedlikeholde Nasjonalt tolkeregister som ble opprettet i 2005. Dagens teknologiske løsninger for register og portal er utdaterte og lite brukervennlige. IMDi har derfor gjennomført et forprosjekt høsten 2016 for å vurdere alternative konsepter for et nytt register. Forprosjektet har vurdert registerets funksjon og rolle med tanke på nye og framtidige behov hos nåværende og potensielle brukere.

Forprosjektet har resultert i en utredning, som viser at tolkene i registeret har urealisert merkapasitet som kan utnyttes bedre. Et bedre register koblet til eksisterende og fremtidige bestillingsløsninger for tolkebrukere hos domstoler, politi og helseforetak, vil føre til økt bruk av kvalifiserte tolker og bedre ressursutnyttelse. For å oppnå dette, anbefaler utredningen at nytt nasjonalt tolkeregister skal være en sentral med oversikt over tolkers tilgjengelighet.

IMDi har fått i oppdrag å utstede ID-kort til tolkene i registeret og har inngått samarbeid med Politidirektoratet om utstedelse av kortene. Et nytt register må derfor også ha et grensesnitt til politiets system for kortutstedelse.

Klagebehandling

IMDi har i 2016 mottatt flere klager på tolker i registeret. Klagen gjelder både brudd på *Retningslinjer for god tolkeskikk* og *Forskrift om bevilling som statsautorisert tolk og tolkeprøven*, i tillegg til forhold som åpenbart er kritikkverdige, men som ikke dekkes av gjeldende regelverk. Flere av klagesakene var svært komplekse og tidskrevende, og krevde både juridisk og tolkefaglig kompetanse.

Arbeidet med klagen har synliggjort behovet for å etablere gode klagerutiner og systemer for å behandle klagesakene. Derfor har IMDi satt i gang arbeidet med å utvikle

rutiner for saksbehandling av klager. Det er også behov for klarere rammer både for driften av Nasjonalt tolkeregister, sanksjonsmuligheter mot tolker ved påviste brudd på retningslinjene og vilkår for tilbakekalling av bevilling som statsautorisert tolk. IMDi har innledet et arbeid med revidering av sentrale dokumenter på tolkefeltet.

Kartlegging av tolkebehovet

Tilgang på kvalifiserte tolker er et knapphetsgode – og samfunnets tolkebehov er i stadig endring. Kvalifisering av tolker gjennom utdanning og autorisasjon er ressurskrevende. Det er derfor viktig å ha god kunnskap om behovet før tiltak iverksettes. IMDi oppfordrer sektorer og kommuner til å kartlegge både tilgang på og behov for tolker.

For å kartlegge behovet for tolk har IMDi gjennomført en spørreundersøkelse blant tolkeformidlere og offentlige tolkebrukere med egne bestillingsregistre. Kartleggingen er oppsummert i rapporten *Behovet for tolk i 2015*⁷³. Rapporten viser at det er godt samsvar mellom tilbud og etterspørsel: Åtte av de ti mest etterspurte språkene – arabisk, somali, polsk, dari, persisk, russisk, engelsk og litauisk er også blant de ti språkene hvor det er flest tolker i registeret.

Svarene fra spørreundersøkelsen synliggjorde også at respondentenes rapporteringssystemer hadde varierende kvalitet. Flere av tolkeformidlerne og -brukerne kunne ikke oppgi antall gjennomførte oppdrag i 2016 eller hvor stor andel av oppdragene som var gjennomført med kvalifiserte tolker. For å kunne kartlegge tolkebehovet er IMDi avhengig av å få presise data, som i sin tur avhenger av at formidlere og brukere forbedrer sine systemer og rapporteringsrutiner.

Pådriverarbeid overfor kommuner og sektormyndigheter

Et av resultatmålene for IMDI er at antallet kommuner og statlige etater som har retningslinjer for bruk og bestilling av tolk der Nasjonalt tolkeregister inngår, skal øke. Kommuneundersøkelsen 2016⁷⁴ indikerer at antallet kommuner som tilfredsstillt dette kravet har holdt seg jevnt: 80 av 316 kommuner som svarte på dette spørsmålet i 2016 (25 prosent) oppgir å ha retningslinjer for bruk og bestilling av tolk der Nasjonalt tolkeregister inngår, kontra 78 av 302 kommuner i fjor (26 prosent). Her må det tas forbehold om at ikke de samme kommunene har svart på undersøkelsen begge årene.

I Kommuneundersøkelsen 2016 svarer en fjerdedel av kommunene at de vurderer det som ganske viktig eller meget viktig å få råd fra IMDi om bruk og bestilling av tolk de neste to årene (N=306).

Statlige etater som har retningslinjer, veiledere eller anbefalinger for bruk og bestilling av tolker der Nasjonalt tolkeregister inngår er Helsedirektoratet, Utlendingsdirektoratet,

⁷³ IMDi (2017). *Behovet for tolk i 2015*.

⁷⁴ I Kommuneundersøkelsen gjennomfører IMDi en årlig innsamling av survey-data fra kommunene og bydelene i Oslo (gjennomført første gang i 2014). Undersøkelsen er rettet til rådmenn/bydelsdirektører. Dataene som samles inn er kommunenes egenrapportering om hvordan de arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere i sin kommune.

Domstoladministrasjonen, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet.

IMDi har i 2016 startet et utviklingsarbeid for å bedre tilpasse tjenestene til kommuner og statlige samarbeidsparter. Tolkefeltet er ett av IMDis tre prioriterte områder for tjenesteutvikling.

IMDi samarbeider med Domstoladministrasjonen om økt bruk av kvalifiserte tolker i domstolene. IMDi har også involvert Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet, Utlendingsdirektoratet, Oslo tingrett og Oslo universitetssykehus i arbeidet med utprøving av et nytt tolkeregister.

4 Styring og kontroll i virksomheten

IMDi arbeider kontinuerlig for å ha best mulig styring og kontroll i en virksomhet som er i endring, blant annet som følge av igangsatte utviklingsprosjekter og en organisasjons-gjennomgang. Vi jobber for å sikre gode rutiner slik at resultat- og regnskaps-informasjon er pålitelig og relevant.

IMDis system for styring og kontroll i virksomheten er basert på kravene som framgår av reglementet for økonomistyring i staten og bestemmelser om økonomistyring i staten. Vi gjennomfører faste, årlige prosesser for planlegging, gjennomføring, oppfølging og kontroll, som danner grunnlaget for styringen i direktoratet, og som tar opp i seg de prinsippene som er fastsatt i økonomireglementet. Arbeidet med risikostyring på ulike nivåer, internkontroll, sikkerhet og beredskap, og dokument-forvaltning, er integrert i styringen av virksomheten. Styring og kontroll inngår som en viktig del av arbeidet til IMDi på mange nivåer i organisasjonen. Dette står derfor omtalt flere steder i rapporten, knyttet til ulike områder. Se eksempelvis om tilskuddsforvaltning under.

I tillegg til styring og kontroll i virksomheten rapporteres det i dette kapitlet på årets fellesføringer i tildelingsbrevet, brukermedvirkning og utvikling av IMDis tjenester rettet mot kommuner og regional stat, og andre forhold departementet har bedt oss rapportere på. Det omfatter personalmessige forhold, herunder redegjørelsesplikten vi har etter likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskrimineringsloven om seksuell orientering og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Videre rapporterer vi om IMDis arbeid med digitalisering, informasjonssikkerhet, og offentlige anskaffelser.

Nærmere omtale av vesentlige forhold ved styring og kontroll

Virksomhetsstyring og intern kontroll

Internkontroll handler om å sikre at ledere og medarbeidere forstår sin rolle og sitt ansvar og at det finnes standarder og systematikk i hvordan oppgavene skal løses, for på den måten å sikre måloppnåelse, pålitelig rapportering og etterlevelse av de lover og regler vi er underlagt. Lover og regler, veiledere og rutinebeskrivelser utgjør mye av grunnlaget for direktoratets internkontroll. IMDi har også automatiske oppfølgings- og kontrollaktiviteter i IKT-systemene blant annet når det gjelder tilskudds- og økonomiforvaltning. Dette bidrar til økt sikkerhet og en mer effektiv oppfølging, styring og kontroll.

Etablering, gjennomføring og oppfølging av intern kontroll inngår i IMDi, som i de fleste andre virksomheter, som en del av de øvrige plan-, gjennomførings- og rapporterings-prosessene, og gir grunnlag for kontinuerlig læring og forbedring. Til tross for at de viktigste internkontrollrutinene og prosessene er på plass i dag, ser IMDi behovet for å

arbeide med utvikling av enda mer strukturerte verktøy/prosesser for å optimalisere internkontrollen i virksomheten.

IMDi har i løpet av 2016 igangsatt en del prosesser som nettopp skal bidra til målrettet og effektiv drift og pålitelig rapportering. Dette er en del av et forbedringsarbeid, som skal sikre videreutvikling av den interne styringen i direktoratet. Tiltakene er omtalt nedenfor.

Det er i 2016 innført en praksis med oppdragsbrev til alle kontorene. Oppdragsbrevene baserer seg på mål og oppdrag gitt i tildelingsbrevet, instruks og Prop. 1 S. Oppdragsbrevene tydeliggjør ansvarsforholdene i virksomheten. De legger grunnlaget for kontorenes planlegging, gjennomføring og oppfølging av aktiviteter og vurdering av måloppnåelse.

I 2016 har IMDi også arbeidet med et forprosjekt (konseptfase) for et statistikkloft, som skal sikre pålitelig rapportering og god dokumentasjon av IMDis egne datakilder og statistikkproduksjon. Prosjektet er besluttet gjennomført og starter opp i 2017.

IMDi arbeider med forbedring av internt planverk slik at dette bedre gjenspeiler målstrukturen, prioriteringer, styringsparametere og resultatkrav. Det er et mål å etablere en bedre sammenheng mellom planer og budsjett, som grunnlag for prioriteringer og oppfølging av mål, aktiviteter og ressurser.

Som del av internkontrollarbeidet er håndbøker (HMS-håndboka, personalhåndboka, lederhåndboka) og rutinebeskrivelser (rutinebeskrivelser for økonomistyring, generelle retningslinjer for tilskuddsforvaltning, rutinebeskrivelser for de enkelte tilskuddsordningene, og bosetting) revidert. Det er gjennomført kompetansehevingstiltak i tilskuddsforvaltning for ansatte som har dette i sin oppgaveportefølje. Det er foretatt en intern gjennomgang av IMDis forvaltning av ordningen med tilskudd ved bosetting av personer med alvorlige, kjente funksjonshemminger og/eller atferdsvansker. Som oppfølging av denne gjennomgangen vurderer IMDi å sentralisere forvaltningen av ordningen for å få lik praksis og økt effektivitet i behandlingen av søknadene fra kommunene.

Vi har også begynt på en vurdering av om IMDi bør etablere internrevisjon. Utfallet av vurderingen vil bli oversendt til departementet med kopi til DFØ, jf. rundskriv R-117 om internrevisjon i statlige virksomheter.

Arkivering og innsynsforespørsler

IMDi arbeider kontinuerlig med å forbedre arkiveringsrutiner og -systemer, slik at arkiveringen dekker det kortsiktige forvaltningsmessige behovet for eget arkivtilfang, men også det langsiktige samfunnsmessige behovet for å ta vare på viktig dokumentasjon. IMDi oppgraderte i 2016 sak-/arkivsystemet P360 til en ny og mer brukervennlig versjon. Samtidig ble det utført en periodisering (avsluttet arkivbasen). Nye rutinebeskrivelser ble utarbeidet og det ble gjennomført opplæring i nye funksjoner og arkivrutiner. Arkivtjenesten prioriterer veiledning av saksbehandlere, kvalitetskontroll og -forbedring av journalopplysninger for å sikre god dokumentforvaltning. Det ble utarbeidet en bevarings- og kassasjonsplan for avsluttet periode som ble godkjent av Riksarkivet.

Utbedringer og opplæring på arkivsiden har gitt effekt. Det sees blant annet gjennom en økning i dokumenttilgangen de siste to årene.

Tabell 4-1: Dokumenttilgang 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Antall dokumenter	10 434	15 045	16 725	24 472	24 071

Behandling av innsynsforespørsler er en tidkrevende oppgave, men IMDi har gode rutiner og svarer normalt innen fristen⁷⁵. I 2016 mottok IMDi innsynsforespørsler i 703 dokumenter via Offentlig elektronisk postjournal (OEP), noe som var en liten nedgang fra året før. Det ble gitt avslag på innsyn i 45 dokumenter og gitt delvis innsyn i 40. Storparten av avslagene er gitt med henvisning til offl. § 13, da dokumentene inneholder taushetsbelagte opplysninger.

Vi mottar også innsynsforespørsler via andre kanaler og i 2016 ble det totalt bedt om innsyn i over 1 100 dokumenter.

Tabell 4-2: Innsynsforespørsler mottatt via Offentlig elektronisk postjournal (OEP). 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Mottatte innsynsforespørsler i OEP	420	522	457	812	703

Risikostyring

Risikostyring er integrert i IMDis virksomhetsstyring. Det gjennomføres risikovurderinger i planleggingsarbeidet i kontorene og som del av ledergruppens behandling av budsjett og planer for kommende år. IMDi jobber med helhetlige og virksomhetsomfattende risikovurderinger gjennom året.

På enkelte områder har vi særskilt oppmerksomhet på risikostyringen, og gjennomgår risiko hver måned. Risikovurderingene gjennomgås i direktørgruppen, annen ledelse, i det digitale utviklingsarbeidet og i øvrig prosjektarbeid. Metodene og vurderingene som ligger til grunn, dokumenteres i våre plandokumenter og i forbindelse med rapportering, både internt og i tilknytning til etatsstyringsdialogen.

Brukermedvirkning og brukerinvolvering – fellesføring 2016

Som et ledd i arbeidet med en enklere hverdag for folk flest ønsker regjeringen å styrke kontakten mellom brukerne og forvaltningen (regjeringens fellesføring i 2016). Alle virksomheter skulle i 2016 kartlegge hvordan brukere opplever virksomheten og på

⁷⁵ Jf. offl. § 32 annet ledd: «Dersom den som har kravd innsyn, ikkje har fått svar innan fem arbeidsdagar etter at organet mottok kravet, skal dette reknast som eit avslag som kan påklagast etter første ledd.»

bakgrunn av kartleggingen vurdere og eventuelt ta initiativ til tiltak som kan forbedre tjenestene.

I 2016 valgte IMDi brukerrettet utvikling og forbedring av våre tjenester som et eget satsingsområde. Målet er at IMDi skal ha nyttige, relevante og brukerrettede tjenester som tilfører verdi i kommunenes integreringsarbeid. I første omgang er tre tjenestoområder gitt prioritet for utvikling og forbedring: kvalifisering, tolk og frivillighet. Høsten 2016 begynte IMDi å utvikle en ny tjeneste fra IMDi for kommunene i deres arbeid med kvalifisering av flyktninger og innvandrere til jobb eller utdanning. I tillegg er det satt i gang et arbeid med å videreutvikle og brukerrete support- og veiledningstjenestene knyttet til henvendelser fra kommuner om dagens NIR og et nytt digitalt bosettingssystem. Se mer om utvikling og forbedring av IMDis tjenester senere i kapitlet.

Brukerundersøkelser i 2016

IMDi er i jevnlig kontakt med samarbeidspartnere og brukere av våre tjenester i kommuner og regional stat, og får gjennom det mye og nyttig informasjon om deres behov og forventninger til IMDi. I tillegg gjennomfører IMDi en årlig kommuneundersøkelse. Gjennom arbeidet med å utvikle en ny tjeneste på kvalifiseringsfeltet har vi i 2016 hatt en systematisk kartlegging av over 800 kommuneansattes erfaringer med og tilbakemeldinger til IMDi som virksomhet. I 2016 gjennomførte vi også en undersøkelse blant brukere av imdi.no og statistikkløsningen på disse sidene.

Kommuneundersøkelsen

IMDis kommuneundersøkelse er en årlig survey rettet mot alle landets kommuner ved rådmannen (og bydelsdirektører i Oslo). Tema for undersøkelsen er hvordan kommunene arbeider med bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere, men omhandler også hvordan de, som brukere av våre tjenester, oppfatter IMDi som virksomhet og samarbeidspartner. I 2016 svarte 75 prosent av landets kommuner på undersøkelsen, og 14 av 15 bydeler i Oslo.

Gjennom kommuneundersøkelsen får vi tilbakemeldinger om at IMDis bistand i all hovedsak vurderes som nyttig, og at kommunene ønsker mer bistand fra direktoratet på ulike områder.

Resultatene fra kommuneundersøkelsen som ble gjennomført i 2015 viser at IMDis bistand på området *kvalifisering og sysselsetting av flyktninger* ikke er god nok, og vil være særlig viktig de nærmeste årene. Med dette som bakgrunn besluttet IMDi i 2016 å utvikle en ny og mer brukerorientert tjeneste rettet mot kommuneansatte i deres arbeid med å kvalifisere flyktninger og innvandrere til arbeid og utdanning (se eget avsnitt om utvikling og forbedring av IMDis tjenester nedenfor).

IMDi benytter også kommuneundersøkelsen til å få ytterligere innspill på hvilke tjenester kommunene har særskilt bruk for på området kvalifisering og sysselsetting.

Kommuneworkshops for å kartlegge brukerbehov på kvalifiseringsfeltet

I forbindelse med prioriteringen om å brukerrete IMDi's tjenester på kvalifiseringsfeltet ble det høsten 2016 gjennomført workshops med til sammen 800 kommuneansatte. Formålet var å kartlegge hva ansatte i kommunene opplever som utfordrende i arbeidet med å kvalifisere flyktninger og innvandrere til arbeid eller utdanning, og hva de ønsker å få bistand til av IMDi som fagdirektorat og kompetansesenter på integreringsfeltet. IMDi vil benytte brukerinnsikten til å utvikle en ny tjeneste som skal øke kvaliteten i kommunens kvalifiseringsløp, samt videreutvikle og forbedre andre tjenester.

Brukerundersøkelse om imdi.no og statistikkløsning

I februar 2016 lanserte IMDi nye nettsider, imdi.no, sammen med en egen statistikkløsning med tall over integrering for alle kommuner, bydeler i Oslo, fylker og næringsregioner. Brukerundersøkelser, intervjuer og brukertesting var en del av arbeidet med å utvikle nettsidene og statistikkløsningen.

Etter at de nye nettsidene ble publisert har vi gjennomført en ny brukerundersøkelse. Gjennom intervjuer med et utvalg av brukerne har vi fått bedre innsikt i hva IMDi kan gjøre i fremtiden for å sørge for at imdi.no og statistikkløsningen treffer brukernes behov. Undersøkelsen viser at den viktigste brukergruppen til imdi.no er kommuneansatte, men siden får også regelmessige besøk fra andre brukergrupper: statsansatte, frivilligheten, den private sektoren, ansatte i mottak, samt media og presse. Imdi.no brukes både som inngangssiden til NIR, og som kilde til informasjon om tilskudd, regelverk om introduksjonsprogrammet, oppdaterte regelendringer etc. Statistikk og fakta om integrering i Norge er også en hyppig besøksårsak til siden. Undersøkelsen viser at informasjon fra IMDi's statistikkløsning brukes aktivt ute i kommunene sammen med tall fra SSB, NIR og andre interne kilder og fagsystemer. IMDi's ansatte bruker statistikkløsningen i møter med eksterne partnere (kommuner og andre etater), men også til rapportering og analysearbeid.

Resultatene viser at brukerne er stort sett fornøyd med måten imdi.no og statistikkløsningen fungerer i dag, og det er meget få misfornøyde brukere. Undersøkelsen har gitt konkrete innspill til videreutvikling. Brukerperspektivet vil stå sentralt også i videreutvikling av løsningene.

Utvikling og forbedring av IMDi's tjenester

For å sikre at vi har treffsikre og relevante tjenester, utvikler og forbedrer vi disse sammen med brukere og samarbeidspartnerne våre i kommuner og regional stat. IMDi har som mål å bistå kommuner på en måte som kan gi nytte og effekt, og at vi har lett tilgjengelige tjenester som er målrettet og tilpasset våre brukeres behov og forventninger. Tre områder er gitt prioritet i arbeidet med tjenesteutvikling: kvalifisering, tolkefeltet og frivilligheten.

IMDi deltar i Difis stimuleringsordning for innovasjon og tjenstedesign. Gjennom Difi får IMDi, tilgang til kompetanse og erfaringsnettverk på innovasjon og tjenesteutvikling, i tillegg til finansiell støtte

Vi har høsten 2016 startet opp to utviklingsløp, hvor vi blant annet benytter tjenstedesign som tilnærming. Det første utviklingsløpet handler om å utvikle en ny

tjeneste som skal bidra til å bedre kvaliteten i kommunenes introduksjonsprogram og kvalifiseringsarbeid. Tjenesteutviklingen baserer seg på hva som er behovene hos kommunene, og vil bli spesifisert på grunnlag av brukernes behov. Tjenesten skal testes og piloteres i minst to kommuner i løpet av første halvår 2017, og skal etter planen implementeres og rulles ut nasjonalt høsten 2017.

Det andre løpet går på å brukerrete, forbedre og effektivisere vår support- og veiledningstjeneste for henvendelser knyttet til NIR og norsktilskudd, og for fremtidige henvendelser knyttet til et nytt digitalt bosettingssystem. Også her skal vi teste og pilotere i noen utvalgte kommuner, og sikter oss inn mot ferdig leveranse til lanseringen av det nye digitale bosettingssystemet i mars 2017.

Utvikling og forbedring av tjenestene er et langsiktig og kontinuerlig arbeid i IMDi. Det er flere tjenestemråder som kan være aktuelle for utvikling for å sikre relevans og nytte for våre brukere. IMDi vil arbeide videre med gjennomgang av ulike tjenester.

Tjenesteutviklingen henger tett sammen med IMDis arbeid med å videreutvikle det strategiske kommune- og sektorsamarbeidet.

Andre forhold departementet har bedt IMDi rapportere særskilt på

IMDis digitaliseringsprogram

IMDis pågående digitaliseringsprogram (IMDig) ble igangsatt i 2013, for å utvikle nye IKT-løsninger i hele kjeden fra en flyktning har fått oppholdstillatelse til full deltakelse i samfunnet. Gode digitale løsninger vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag for målstyring, et mer effektivt system for brukerne (kommunene) og bedre resultater i integreringsarbeidet. Asylsituasjonen og bosettingsbehovet endrer seg fra år til år, og det er viktig å ha effektive og sikre IKT-løsninger, som bidrar til effektivisering av bosettingsarbeidet og som gjør det enklere å følge utviklingen i tiltak og resultater.

Digitaliseringsarbeidet vil føre til endringer i hvordan IMDi arbeider, og vil derfor kreve at vi jobber godt med organisasjonsutvikling, ledelse og kompetanseutvikling. IMDi rapporterte regelmessig til Justis- og beredskapsdepartementet på fremdrift, risiko og ressursbruk i digitaliseringsarbeidet i 2016.

Frem til begynnelsen av 2016 besto IMDis digitaliseringsprogram av fire prosjekter: Impact, Indikatorprosjektet, Webprosjektet og Digital samhandling.

Indikatorprosjektet og Webprosjektet leverte nye nettsider for direktoratet med en integrert statistikk-løsning i januar 2016. Prosjektet Digital samhandling (Digsam) skal gjøre det enklere og raskere for ansatte i IMDi å finne og dele informasjon og kunnskap internt i organisasjonen. Et nytt intranett med samhandlingsfunksjonalitet ble lansert i februar 2017

Impact er en samlebetegnelse på de verktøyene IMDi utvikler for å gjøre bosettingsarbeidet og tilskuddsforvaltningen enklere, samt for å forbedre kvalitet og funksjonalitet på Nasjonalt introduksjonsregister (NIR). Til sammen vil disse verktøyene

fjerne mange av dagens manuelle rutiner og bidra til å effektivisere integreringsarbeidet.

Våren 2015 ble den nye versjonen av NIR, ny løsning for forvaltning av norsktilskudd, sammen med et nytt supportsystem åpnet for kommunebrukere. Gjennom hele 2016 har IMDi hatt et fokus på feilretting og forbedring av NIR, og innsatsen vil fortsette også i 2017.

På bosettingsfeltet har IMDi i 2016 utviklet en ny saksbehandlingsløsning for å bosette flyktninger. Vi har lagt vekt på å lage funksjonelle løsninger som effektiviserer og automatiserer arbeidsprosesser, er brukervennlige og som legger til rette for samordning mellom alle aktører i bosettingsarbeidet. Ambisjonen er at saksflyten vil gå raskere, kommuner og flyktninger vil behandles mer likt og vi vil få et bedre tallgrunnlag for statistikk, rapportering og analyse av bosettingsarbeidet fremover. Den nye løsningen vil lanseres i mars 2017 som en første versjon, og arbeidet med videreutvikling av ny funksjonalitet og forbedring av lanserte systemer fortsetter i 2017.

Nasjonalt tolkeregister ble opprettet i 2005 og er IMDis viktigste tiltak for kvalitetssikring av tolker til offentlig sektor. Det er kjent at de teknologiske løsningene for register og portal er utdaterte og lite brukervennlige. Det er derfor ikke aktuelt å videreføre drift og vedlikehold av dagens register- og portalteknologi. IMDi gjennomførte høsten 2016 et forprosjekt for å identifisere alternative konsepter for et nytt nasjonalt tolkeregister. Forprosjektet viser at det er et gap mellom dagens situasjon og målet om bruk av kvalifiserte tolker i situasjoner som berører rettsikkerhet, liv og helse. Dagens situasjon når det gjelder bruk og bestilling av tolker er i stor grad preget av følgende:

- ◆ utfordringer med å få tak i kvalifiserte tolker
- ◆ manglende oversikt over kvalifiserte tolkers kapasitet
- ◆ dårlig utnyttelse av tolkenes kapasitet
- ◆ manglende oversikt over tilbud og etterspørsel for tolketjenester
- ◆ manglende insentiver for at tolker skal være oppført i registeret
- ◆ usikkerhet om lønnsomheten i å kvalifisere seg som tolk
- ◆ manglende forutsigbarhet for tolker og tolkebrukere
- ◆ ingen oppdatering for tolkebrukere om tolker som er strøket fra registeret

Videreutvikling av tolkeregisteret er en viktig forutsetning for å sikre bruk av kvalifiserte tolker i offentlig sektor. IMDi har oversendt våre anbefalinger til departementet, og vil igangsette en planleggingsfase for videreutviklingen. IMDis anbefaling er at Nasjonalt tolkeregister også skal gi integrasjonsmuligheter til andre etaters bestillingssystemer og vise oversikt over tolkers tilgjengelighet. Det innebærer at tolkene selv oppdaterer sin informasjon om tilgjengelighet, og at tolkeformidler og tolkebruker får tilgang til denne informasjonen enten via sitt bestillingssystem eller at de kan søke etter tilgjengelige tolker via søketjenesten på portalen. Tolkeregisterets brukere har over lang tid uttrykt behov for en slik løsning og at det vil by på store innsparinger.

Personalforvaltning

Oppfølging av IA-avtalen

IMDi's mål og tiltak for oppfølging av IA-avtalen er forankret i IA-møtet hvor hovedtillitsvalgte, hovedverneombud og IMDi's ledelse deltar. Tiltakene følges opp gjennom direktoratets generelle HMS-arbeid, personalforvaltning og rekrutteringsprosesser. Samt i fora som arbeidsmiljøutvalget (AMU), lokale arbeidsmiljøutvalg (LAMU) og ledermøter.

IMDi har en målsetting om at det totale sykefravær ikke skal overstige 5,9 prosent per 31.12.18. Sykefraværet i 2016 var totalt 5,7 prosent, samme nivå som i 2015. Legemeldt sykefravær for menn gikk opp fra 2,6 prosent i 2015, til 3,9 prosent i 2016. For kvinner gikk legemeldt sykefravær ned fra 4,8 prosent i 2015, til 4,6 prosent i 2016. Arbeidet med sykefravær i IMDi har fokus på tett individuell oppfølging, systematisk rapportering til lokalt arbeidsmiljøutvalg, samt på nærværsfaktorer.

Et av IMDi's aktivitetsmål er at IMDi skal tilby yrkestilpasset arbeidstrening (språkpraksis, arbeidspraksis, lønnstilskudd) til 4-8 personer med innvandrerbakgrunn per år. Formålet er å gi tilbud om opplæring og arbeidserfaring. IMDi har i løpet av 2016 hatt 11 personer med innvandrerbakgrunn på praksisplass.

HMS

IMDi er opptatt av å sikre god kvalitet på, og høy bevissthet om HMS-arbeidet i direktoratet. Det er avholdt regelmessige møter i hoved-AMU, samt jevnlig møter i IMDi's ni LAMU. HMS og arbeidsmiljø ved de enkelte kontorene er på agendaen i LAMU-møtene.

I tillegg nevnes følgende tiltak og aktiviteter fra IMDi's HMS-arbeid i 2016:

- ◆ todagers grunnopplæring HMS for verneombud, ansattes representanter i AMU/LAMU og ledere
- ◆ kontorvise HMS-dager
- ◆ introduksjon for nyansatte med informasjon om HMS- og IA-arbeidet i IMDi
- ◆ IMDi ble i 2016 omfattet av en felles varslingskanal for justis- og beredskapssektoren
- ◆ oppdatert avvikssystem med innføring av elektronisk meldeskjema
- ◆ fortløpende oppdatering og forbedring av IMDi's elektroniske HMS-håndbok

Kompetanseutvikling

Som kompetansesenter skal IMDi jobbe strategisk og systematisk for å sikre at organisasjonen har den nødvendige kompetansen for å løse nåværende og framtidige oppgaver. Det skal legges til rette for at alle ansatte kan ha en individuell og målrettet plan for egen utvikling. Det gjennomføres vurderinger av kompetansebehov i organisasjonen, og tiltak for å sikre grunnleggende basiskompetanse iverksettes fortløpende. Dette inkluderer kurs innen IKT-verktøy, forvaltningsrett, samt skriftlig og muntlig formidling.

IMDi skal være en lærende organisasjon med verktøy og arenaer for å utvikle en kollektiv kompetanse. To ganger i måneden gjennomføres interne fagmøter i IMDi.

Dette er en viktig kunnskapsarena for å formidle ny kunnskap innen integreringsfeltet og gjennomføre felles tiltak for kompetanseheving innen ulike temaer.

Det har i 2016 vært jobbet særlig med å styrke IMDi utviklings- og veiledningskompetanse. Her nevnes følgende kompetansehevingstiltak:

- ◆ PRINCE2-kurs for prosjektledere
- ◆ sertifisering av testledere i digitaliseringsprosjekter
- ◆ avsluttet et 3-årig utdanningsløp innen prosessledelse for 16 medarbeidere
- ◆ etablert læringsgruppe for å dokumentere og sikre læring på brukerrettet tjenstedesign i IMDi arbeid med tjenesteutvikling
- ◆ etablert læringsgruppe for å dokumentere og lære prosessmetodikker som KS benytter i sitt effektiviseringsnettverk for introduksjonsordningen
- ◆ kompetanseheving for alle regionkontorer på IMDi rolle og ansvar på tolkefeltet
- ◆ fagsamlinger i regi av RVTS for minoritetsrådgivere med fokus på veiledningsrollen i møte med barn og unge

Aktivitets- og redegjørelsesplikter

Likestillingsomtale

IMDi har en skjev kjønnsbalanse med 65 prosent kvinner blant våre ansatte. I toppledelsen er det 56 prosent kvinner og i mellomledergruppen 64 prosent. Det er tilnærmet likelønn mellom kjønnene, med marginal variasjon i stillingsgruppene (se vedlegg 4).

5,9 prosent av kvinnene og 2,2 prosent av mennene jobbet deltid per 31.12.16. 21,8 prosent av de kvinnelige ansatte hadde midlertidig arbeidskontrakt, tilsvarende 13,2 prosent blant de mannlige ansatte.

Fire av 16 foreldrepermisjoner ble tatt ut av menn.

Mangfold

IMDi har som mål at minst 25 prosent av direktoratets ansatte skal ha innvandrerbakgrunn. Samlet andel ansatte med innvandrerbakgrunn i IMDi, inklusive ledere, var 29 prosent i 2015 ifølge tall fra SSB. Det er en økning med 1 prosentpoeng fra 2014.

En intern gjennomgang av tilsettingsforholdene i 2016 viste at 8 av 33 ledere i IMDi (24 prosent) har innvandrerbakgrunn. Dette er en økning på 4 prosentpoeng i forhold til tilsvarende gjennomgang i 2015.

Tabell 4-3: Ansatte i IMDi per 4. kvartal. Antall. 2013–2015

Antall ansatte	2013	2014	2015
I alt	221	235	240
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre Gruppe 1: EU/EFTA, Nord-Amerika, Australia og New Zealand	10	11	10
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre Gruppe 2: Asia, Tyrkia, Afrika, Latin-Amerika, Europa utenom EU/EFTA, Oseania utenom Australia og New Zealand	56	54	59

Kilde: SSB-tabell 10189: Ansatte i staten, etter departement med underliggende enheter, innvandringskategori og landgruppe

For å fremme likestilling av personer med innvandrerbakgrunn i virksomheten og ved rekruttering til nye stillinger er følgende presisert i personalreglementet:

- ◆ IMDi's mål for mangfold, samt oppfordring til innvandrere om å søke på stillingen, skal fremkomme i kunngjøringen.
- ◆ Det å ha innvandrerbakgrunn kan være relevant kompetanse ved søknad på stillinger i IMDi. Minst 50 prosent av de som innkalles til intervju, bør ha innvandrerbakgrunn forutsatt at kvalifikasjonskravene er oppfylt.
- ◆ Erfaringsbasert kompetanse til søkere med innvandrerbakgrunn konkretiseres. I de tilfeller bare norske søkere foreslås, skal den best kvalifiserte med innvandrerbakgrunn omtales i forslag til tilsetning sammen med en begrunnelse om hvorfor vedkommende ikke er ansett som kvalifisert.

IMDi gir velferdspermisjon for feiring av religiøse høytidsdager utenom Den norske kirke i inntil to dager.

Sikkerhet og beredskap

Arbeidet med sikkerhet og beredskap skal både bidra til at uønskede hendelser ikke inntreffer, og gjøre oss i stand til effektivt å gjenopprette normal drift og begrense skaden dersom en uønsket hendelse skulle skje. IMDi har i 2016 jobbet med å systematisere beredskapsarbeidet. Vår tilnærming til sikkerhets- og beredskapsarbeid er helhetlig, systematisk og strukturert.

IMDi har i 2016 utarbeidet en sikkerhetsinstruks som skal gjelde for alt personell i IMDi. Instruksen retter fokuset på den enkeltes ansvar for å bidra til å ivareta sikkerhetsmessige hensyn ifølge sikkerhetsloven og andre sikkerhetsbestemmelser. Sikkerhetsleder skal lede, planlegge og koordinere sikkerhetssaker ved IMDi. Krise- og beredskapsplanen har vært under revidering i 2016, og «*Beredskapsplan for egenbeskyttelse mot sikkerhetstruende hendelser*» ble ferdigstilt ultimo 2016. Beredskapsplanen beskriver de ulike beredskapsnivåene som skal iverksettes. Beredskapsnivåene konkretiserer handlinger som skal etterfølges, samt IMDi's varslingsrutiner. Vi vil i løpet av 2017 ferdigstille samtlige vedlegg til revidert beredskapsplan. Beredskapsleder leder IMDi's beredskapsgruppe som møtes fast én gang i måneden, og som arbeider for et effektivt og operativt beredskapssystem i IMDi.

På IMDis ledersamling i oktober 2016 gjennomførte vi en beredskapsøvelse (diskusjonsøvelse) for IMDis direktørgruppe og mellomledere. Øvingsdeltakerne kom gjennom diskusjon og dialog frem til gode læringspunkter og forbedringstiltak på relevante problemstillinger, og fikk gjennom øvelsen bedre oversikt over egen og andres roller og ansvar. Beredskapsøvelsen var nyttig for å øke bevissthet og kunnskap om IMDis planverk, samt identifisere roller og ansvar internt.

I november 2016 deltok IMDi i en bred nasjonal IKT-øvelse (*Øvelse IKT16*) i regi av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og Justis- og beredskapsdepartementet. Scenariet for *Øvelse IKT16* var et omfattende IKT-angrep som lammet flere sektorer og forvaltningsområder. Dette er et meget aktuelt scenario, som tar utgangspunkt i de åpne trussel- og risikovurderingene fra NSM, Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Etterretningstjenesten. *Øvelse IKT16* regnes som tidenes største IKT-øvelse i Norge, og skulle gjøre oss bedre i stand til å håndtere et større IKT-angrep som rammer på tvers av sektorer, samt øke vår evne til å varsle, samarbeide og rapportere mellom sektorer og nivåer ved et alvorlig IKT-angrep.

IMDi oppdrag kan generelt bidra til forebyggende samfunnsikkerhet: God integrering sikrer selvhjulpenhet og tilhørighet til det norske samfunnet. Gjennom rask bosetting, opplæring i norsk og rask overgang til arbeid og/eller utdanning, sammen med forebyggende arbeid for å hindre utenforskap, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, bidrar IMDi til å motvirke radikaliserings og dermed bedre samfunnsikkerhet.

IMDi skal gjennomføre en risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) i 2017.

Informasjonssikkerhet

IMDi arbeider med å få på plass et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet iht. ISO/IEC 27001, altså beskrivelse av struktur, ansvarsforhold, fullmakter, rutiner og kontroll, som gjør IMDi i stand til å identifisere risiko og iverksette nødvendige tiltak.

Sosiale, etiske og miljømessige krav i offentlige anskaffelser

IMDi har stor oppmerksomhet på sosiale, etiske og miljømessige krav i offentlige anskaffelser. Som offentlig oppdragsgiver stiller IMDi krav i våre kontrakter om at arbeidstakere som er ansatt hos leverandører, eller eventuelle underleverandører, er sikret normale lønns- og arbeidsvilkår. Våre leverandører må ved kontraktsinngåelse signere en egenerklæring vedrørende lønns- og arbeidsvilkår. Sosiale, etiske og miljømessige krav er forhold som er innarbeidet i IMDis generelle kontraktsbestemmelser.

5 Vurdering av framtidssutsikter

Antall innvandrere i Norge har økt fra ca. 320 000 i 2006 til ca. 700 000 i dag. De siste fem årene har innvandrerbefolkningen økt med ca. 200 000 personer. SSBs befolkningsframskrivninger anslår at innvandringen vil holde seg høy også de neste årene. Det innebærer at det sannsynligvis vil være bortimot 200 000 nyankomne innvandrere til enhver tid frem til 2030.

Store variasjoner i antall flyktninger

Vi vet at det er mange som skal bosettes i første halvår 2017, og bosettingskapasiteten i kommunene i 2017 er god. Det forventes at bosettingen vil falle kraftig utover andre halvår og i 2018, men det er vanskelig å forutse hvor mange flyktninger som skal bosettes og integreres i det norske samfunnet i årene fremover. Mens det kom 31 150 asylsøkere i 2015, kom det kun 3 460 i 2016. Antallet asylsøkere til Norge avhenger av mange forhold, som situasjonen på det norske arbeidsmarkedet, økonomiske og politiske forhold i verden, grensekontroller og innvandringsreguleringer. Prognoser blir dermed usikre. Vi kan imidlertid være sikre på at det til enhver tid vil være mennesker på flukt og at antallet asylsøkere og flyktninger som kommer til Norge vil variere.

Et godt kvalifiseringsarbeid er avgjørende

Mange av flyktningene som har kommet til Norge har svake kvalifikasjoner, og mange har en skjær tilknytning til arbeidslivet over tid. Den norske velferdsstaten er avhengig av at innvandrere får arbeid og blir økonomisk selvstendige. Innvandreres arbeidsdeltakelse og levekår bedres med økt botid i Norge, men i gjennomsnitt har innvandrere dårligere levekår og lavere inntekt enn resten av innbyggerne, og innvandrerbarn er i større grad rammet av barnefattigdom⁷⁶.

Med en stor økning i antallet nylig bosatte flyktninger er den største utfordringen på integreringsfeltet kvalifisering og inngangen til arbeidslivet. Kvalifisering er et tverrsektorielt ansvar, der utdanningssektoren og arbeids- og velferdssektoren, stat og kommune, sammen må sikre gode kvalifiseringsløp.

Det er store ulikheter i kommunenes introduksjonsprogram, og kvaliteten varierer mye. Evalueringen av introduksjonsordninger blir lagt frem i 2017. Oppfølging av denne blir viktig.

Selv om det investeres mye i kvalifiseringstiltak, er kunnskapen om hvilke kvalifiserings- og sysselsetningstiltak som er mest effektive, for hvem og under hvilke omstendigheter

⁷⁶ Kilde:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=ifhus&CMSSubjectArea=inn-tekst-og-forbruk&checked=true>

fortsatt begrenset. Det er behov for mer kunnskap og mer systematisk vurdering av effekter i integreringsarbeid.

OECD har påpekt at kvalifiseringsarbeidet for flyktninger i Norge ikke i tilstrekkelig grad er tilpasset arbeidsmarkedets behov. Vi ser at det fortsatt ligger et potensial i et tettere samarbeid mellom kommunene og lokalt næringsliv, og mer arbeidsretting. Effektive og modulbaserte kvalifiseringsløp, kompetansekartlegging, og utvikling av hurtigspor er viktige virkemidler fremover.

Tillit og deltakelse i fellesskapet

Sysselsetting og sosial mobilitet blant grupper med dårlige levekår er viktig, ikke bare av velferds- og utjevningshensyn, men også med tanke på tillitsbygging.

Det er derfor kritisk at vi forhindrer at innvandrere står utenfor fellesskapet. De fleste ungdommer som er født i Norge med innvandrerforeldre gjør det svært godt på skolen og i videre utdanningsløp. Dette er et viktig signal om at muligheten for sosial mobilisering er godt tilstede. Samtidig vet vi også at det er mange som ikke gjennomfører videregående opplæring, og på grunn av det vil få store utfordringer med å få en varig tilknytning til arbeidslivet.

Tiltak for å øke deltakelse i arbeidslivet er sentrale, men de må også ledsages av andre tiltak for å sikre deltakelse i fellesskapet, som for eksempel arbeid mot negativ sosial kontroll, områdesatsning og tilskuddsmidler til frivilligheten viktige virkemidler.

I Norge har innsatsen for å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse blitt ført over flere år, og mye er oppnådd. I 2017 blir det lansert en ny handlingsplan, og IMDi tar over koordineringsansvaret for dette arbeidet fra departementet.

Behov for fortsatt engasjement

Vi har det siste året sett et stort offentlig og folkelig engasjement for flyktningene. Behovet for fortsatt engasjement og integreringsinnsats er minst like stort i årene fremover. Vi skal løse mer langsiktige oppgaver enn å skaffe flyktninger tak over hodet. Alle som kommer til Norge har et ønske om et godt liv. Det innebærer å lære seg språket, få seg et arbeid og bli inkludert i lokalmiljøet.

Vi i IMDi vil videreutvikle vår innsats for at innvandrere skal delta i arbeids- og samfunnsliv. Men suksess avhenger av godt samarbeid, og at alle bidrar. Integrering omfatter mer enn hva offentlige myndigheter kan få til alene. En utfordring fremover blir å holde på det folkelige engasjementet – nå som mobiliserings- og beredskapsinnstillingen muligens har falt litt, etter den storstilte mobiliseringen og engasjementet vi så i 2015.

Effektivisering og brukerorientering

Alle statlige aktører skal arbeide systematisk med å utnytte tildelte ressurser bedre og øke produktiviteten. I IMDi har vi over flere år prioritert å utvikle digitale systemer for å effektivisere arbeidet, sikre god flyt i prosessene og gode betingelser for samhandling

mellom aktørene i bosettings- og integreringsarbeidet. IMDi har utviklet og lansert flere digitale løsninger, som vi jobber videre med å kvalitetssikre og videreutvikle for å sikre effektivisering og å dekke brukernes behov.

Våren 2017 lanserer IMDi et nytt digitalt bosettingssystem for anmodning, kartlegging, fordeling og bosetting av flyktninger. Dette systemet skal effektivisere bosettingsarbeidet, og gjøre samhandlingen mellom aktørene enklere. Gjennom dette systemet vil kommunene få mulighet til å ta ut informasjon til planlegging, styring og drift av bosettings- og integreringsarbeidet.

Brukerne vil fortsette å stå i fokus når IMDi arbeider videre med digitalisering. Vi har tro på store gevinster av at vi tilbyr lett tilgjengelige digitale tjenester.

IMDi i endring

Vår omverden og våre oppgaver er i stadig utvikling, og utfordringer og rammebetingelser endres. IMDi gjennomgår i 2017 organiseringen av direktoratet slik at vi skal opptre mest mulig effektivt, kompetent og enhetlig. IMDi skal videreutvikles som fagdirektorat. Dette skal blant annet skje gjennom å videreutvikle rollen som kompetansesenter for kommunene og øvrige aktører, og som rollen premissleverandør for utviklingen av politikken på feltet. Formålet er å oppnå best mulige forutsetninger for at vi og andre aktører i integreringsarbeidet skal nå hovedmålene om rask bosetting og flere innvandrere i arbeid og utdanning.

Det er en spennende, utfordrende og viktig oppgave, på et politikkområde knyttet til velferdsstatens bærekraft og framtidens samfunn.

6 Årsregnskap

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er Justis- og beredskapsdepartementets (JD) utøvende organ for statens integreringspolitikk, og er en premissleverandør for utvikling av politikken på feltet. IMDi's viktigste oppgaver, målgrupper og virkemidler er beskrevet i Prop. 1 S (2015-2016) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). IMDi ble i 2016 overført fra BLD til JD. IMDi har kontor i Oslo, Gjøvik, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Narvik. IMDi hadde 234 årsverk ved utgangen av 2016.

IMDi er et ordinært, bruttobudsjettert forvaltningsorgan, og er underlagt Riksrevisjonens kontroll. Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll av departementene og de statlige virksomhetene publiseres som Dokument 1 hver høst. Riksrevisjonens forvaltningsrevisjoner publiseres fortløpende gjennom stortingsssesjonen i Dokument 3-serien.

IMDi forvalter driftsmidler, utviklings- og forskningsmidler, investeringsmidler (IKT-utvikling) og tilskuddsmidler som primært går til kommuner, innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet. Bevilgningsrapporteringen for 2016 viser at IMDi hadde en samlet tildeling på 13,05 milliarder kroner i 2016. Regnskapet for 2016 viser at IMDi har utgiftsført 13,1 milliarder kroner. Netto rapportert til bevilgningsregnskapet, det vil si fratrukket inntekter på 31,58 mill. kroner, er 13,07 milliarder kroner. Årsregnskapet viser en samlet merutgift tilsvarende 0,4 prosent av samlet tildeling, og 0,1 prosent når inntekter er trukket fra. Hoveddelen av merutgiften gjelder kap. 496, postene 60 Integreringstilskudd og 61 Særskilt tilskudd til enslige mindreårige flyktninger. Dette er store tilskuddsposter som IMDi forvalter, og som utbetales til kommuner i forbindelse med bosetting av flyktninger. Bevilgningsbehovet beregnes blant annet på grunnlag av prognoser for asylankomster og mottak av overføringsflyktninger, samt prognoser for saksvolumer som gjelder opphold. Tidspunkt for bosetting av flyktninger i den enkelte kommune har også betydning for i hvilket år tilskudd utbetales. I 2016 er det blitt utbetalt mer i tilskudd på de nevnte to poster enn det som lå til grunn for beregningen av bevilgningsbehovet. Kap. 496, post 61 Særskilt tilskudd til enslige mindreårige flyktninger har stikkordsfullmakten «overslagsbevilgning», som gir hjemmel til overskridelse av bevilgningen.

IMDi har i 2016 forvaltet en driftsbevilgning på 254,1 mill. kroner. Av driftsbevilgningen på 254,1 mill. kroner har direktoratet avgitt en belastningsfullmakt til Vox på 6,5 mill. kroner, Bevilgningsrapporteringen og note B viser at IMDi har utgiftsført 236,2 mill. kroner i 2016, mens Vox har utgiftsført 6,1 mill. kroner. Før merinntekter er det en mindretgift på 11,7 mill. kroner. Stortinget har gitt fullmakt til å overskride bevilgningen på posten mot tilsvarende inntekter på kap. 3495, post 1, jf. Prop. 1 S (2015-2016). Det er inntektsført 0,9 mill. kroner i diverse inntekter i 2016.

Etter justering for inntekter, er det en reell mindretgift på 12,6 mill. kroner i 2016 (5 prosent av disponibel bevilgning).

I note B til årsregnskapet fremkommer forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til 2017. Samlet mulig overføring på kapitler og poster under IMDi er 19,5 mill. kroner, hvorav 12,6 mill. kroner er knyttet til kap. 495, post 01 (driftsbevilgningen), 1,2 mill. kroner til kap. 496 post 21 og 5,6 mill. kroner til kap. 496, post 45.

Artskontorapporteringen viser hvilke utgifter og inntekter som IMDi har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Netto rapportert til bevilgningsregnskapet samsvarer med bevilgningsrapporteringen, 13,07 milliarder kroner. 12,7 milliarder kroner er utbetalt i tilskudd, som primært har gått til kommuner, fylkeskommuner, innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet, jf. også note 7 til artskontorapporteringen. Artskontorapporteringen gir også oversikt over mellomværende med statskassen per 31.12.2016.

IMDi bekrefter med dette at årsregnskapet gir et dekkende bilde av virksomhetens disponible bevilgninger og av regnskapsførte utgifter og inntekter. Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet og de krav som er stilt fra overordnet departement gjennom tildelingsbrev/tillegg til tildelingsbrev.

Libe Rieber-Mohn
direktør
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Prinsippnote årsregnskapet

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Oppstilling av bevilgningsrapport for regnskapsår 2016

Utgifts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2016	Merutgift (-) og mindreutgift
0495	Integrering- og mangfoldsdirektoratet	01	Driftsutgifter	A, B	254 143 458	236 216 422	17 927 036
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	21	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling, kan overføres	A, B	10 255 800	9 030 544	1 225 256
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres	A, B	50 135 000	44 519 709	5 615 291
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	60	Integreringstilskudd, kan overføres	A, B	9 646 476 000	9 670 262 434	-23 786 434
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninger, overslagsbevilgning	A, B	666 440 000	687 757 065	-21 317 065
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	62	Kommunale innvandreriltak	A	179 857 000	179 446 079	410 921
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	70	Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging	A	2 047 000	2 047 000	0
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	71	Tilskudd til innvandrerorganisasjoner og annen frivillig virksomhet	A	84 208 000	84 025 005	182 995
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	72	Statsautorisasjonsordningen for tolker m.m.	A	2 577 000	2 577 000	0
0496	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	73	Tilskudd	A	7 750 000	7 750 500	-500
0497	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	A	2 150 780 000	2 160 904 057	-10 124 057
0400	Justis- og beredskapsdepartementet	23	Spesielle driftsutgifter, forskning og kunnskapsutvikling, kan overføres	A	625 000	554 169	70 831
0858	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Belastningsfullmakt)	01	Driftsutgifter	B		80 000	
1633	Statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter			18 353 061	
<i>Sum utgiftsført</i>					13 055 294 258	13 103 523 046	

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Inntektskappittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling	Regnskap 2016	Merinntekt og mindreinntekt (-)
3820	Integrerings- og mangfoldsdirektoratet	01	Driftsinntekter	0	905 797	905 797
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse	0	12 226 068	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift	0	18 451 744	
<i>Sum inntektsført</i>				0	31 583 608	

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

13 071 939 438

Kapitalkontoer

60088701	Norges Bank KK /innbetalinger				31 519 468	
60088702	Norges Bank KK/utbetalinger				-13 102 571 478	
705005	Endring i mellomværende med statskassen				-887 427	
<i>Sum rapportert</i>					0	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

Konto	Tekst	2016	2015	Endring
705005	Mellomværende med statskassen	-6 688 636	-5 801 208	-887 427

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Note A: Forklaring av samlet tildeling

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
495 01	1 004 000	253 139 458	254 143 458
496 21	659 000	9 596 800	10 255 800
496 45	4 355 000	45 780 000	50 135 000
496 60	4 036 000	9 642 440 000	9 646 476 000
496 61		666 440 000	666 440 000
496 62		179 857 000	179 857 000
496 70		2 047 000	2 047 000
496 71		84 208 000	84 208 000
496 72		2 577 000	2 577 000
496 73		7 750 000	7 750 000
497 60		2 150 780 000	2 150 780 000
400 21		625 000	625 000

Note B: Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overført beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/mindreutgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter (-)	Merutgift(-)/mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter/mindreinntekter(-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
495 01		17 927 036	-6 144 307	11 782 729	905 797			12 688 526	12 759 673	12 688 526
496 21	"kan overføres"	1 225 256		1 225 256				1 225 256		1 225 256
496 45	"kan overføres"	5 615 291		5 615 291				5 615 291		5 615 291
496 60	"kan overføres"	-23 786 434		-23 786 434				0		0
496 61	"overslagsbevilgning"	-21 317 065		-21 317 065				ikke aktuell		

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottatte belastningsfullmakter

IMDi har mottatt en belastningsfullmakt fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet på kr 100 000 på kap. 858, post 01 i 2016. IMDi har utgiftsført kr 80 000, som gir en mindreutgift på kr 20 000.

Stikkordet «kan overføres»

IMDis bevilgninger på kap. 496, post 21, kap. 496, post 45 og kap. 496, post 60 har stikkordet "kan overføres". Mindreutgiften på kap. 496, post 21 og kap. 496, post 45 er lavere enn summen av siste to års bevilgning, og inngår dermed i mulig overførbart beløp.

Stikkordet «overslagsbevilgning»

IMDis bevilgning på kap. 496, post 61 har stikkordet "overslagsbevilgning". Stikkordet gir fullmakt til å overskride bevilgningen. IMDi har i 2016 et merutgift på kr 21 317 065 (3,2% av bevilgningen).

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

IMDi har gitt en belastningsfullmakt til VOX på kr 6 500 000 over kap. 495, post 01. VOX har utgiftsført kr 6 144 307. IMDi mindreutgift er korrigert for utgifter belastet av VOX og viser dermed en mindreutgift på kr 11 782 729

Fullmakt til å overskride driftsbevilgninger mot tilsvarende merinntekter

Merinntekter beløper seg til kr 905 797 i 2016. Disse merinntekter er ført på kap. 3495, post 01 og legges til mindreutgiften på kap. 495, post 01. IMDi mindreutgift på kap. 495, post 01 blir dermed på kr 12 688 526.

Mulig overførbart beløp

IMDi beregner grunnlaget for overføring på kap. 495, post 01 til kr 12 688 526, som er under maksimalt tillatt overføring (5% av årets tildeling). Beløpet regnes dermed i sin helhet som mulig overføring til 2017. Kap. 496, postene 21 og 45 har stikkordet "kan overføres". Mulig overførbart beløp tilsvarer derfor grunnlaget for overføring, henholdsvis kr 1 225 256 og kr 5 615 291. Beregning av mulig overføring på disse postene gjelder i forhold til IMDi andel av bevilgningen.

Oppstilling av artskontorrapportering for 2016

	Note	2016	2015
Driftsinntekter rapport til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
Salgs- og leieinnbetalinger	1	0	0
Andre innbetalinger	1	905 797	1 322 436
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		905 797	1 322 436
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	157 501 483	147 666 435
Andre utbetalinger til drift	3	130 176 078	109 226 763
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		287 677 561	256 893 198
Netto rapporterte driftsutgifter		286 771 764	255 570 762
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	4 811 841	10 324 776
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	7 521	18 946
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		4 819 362	10 343 722
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		4 819 362	10 343 722
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	11 908 578	14 409 794
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		11 908 578	14 409 794
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	12 792 673 061	9 438 333 360
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		12 792 673 061	9 438 333 360

	Note	2016	2015
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		317 490	300 658
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		18 451 744	17 399 085
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		18 353 061	17 579 475
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-416 172	-120 268
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		13 071 939 438	9 689 717 782

Oversikt over mellomværende med statskassen		2016	2015
<i>Eiendeler og gjeld</i>			
Fordringer		0	0
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-6 640 611	-5 786 462
Skyldige offentlige avgifter		-48 025	0
Annen gjeld		0	-14 746
Sum mellomværende med statskassen	8	-6 688 636	-5 801 208

Note 1: Innbetalinger fra drift

	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Byggesaksgebyrer	0	0
Tilsynsavgift elsikkerhet	0	0
Gebyrer/avgift omsetning produksjon sprengstoff første omsetningsledd	0	0
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	0
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Sum salgs- og leieinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Annen driftsrelatert inntekt	905 797	1 322 436
Sum andre innbetalinger	905 797	1 322 436
Sum innbetalinger fra drift	905 797	1 322 436

Note 2: Utbetalinger til lønn

	31.12.2016	31.12.2015
Lønn	140 769 679	132 422 025
Arbeidsgiveravgift	18 451 744	17 399 085
Pensjonsutgifter*	0	0
Sykepenger og andre refusjoner(-)	-6 724 145	-6 392 725
Andre ytelser	5 004 206	4 238 050
Sum utbetalinger til lønn	157 501 483	147 666 435

*Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK

Antall årsverk **234** **223**

Note 3: Andre utbetalinger til drift

	31.12.2016	31.12.2015
Husleie	15 748 963	13 720 762
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	115 381	202 760
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	3 526 278	3 398 285
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	0	0
Mindre utstyrsanskaffelser	527 574	778 933
Leie av maskiner, inventar og lignende	3 957 153	1 565 793
Kjøp av fremmede tjenester	81 214 075	66 455 620
Reiser og diett	9 475 744	9 196 464
Øvrige driftsutgifter	15 610 910	13 908 146
Sum andre utbetalinger til drift	130 176 078	109 226 763

Note 4: Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	7 521	18 946
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	7 521	18 946

Note 5: Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2016	31.12.2015
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	1 246 258	7 190 746
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Beredskapsanskaffelser	0	0
Infrastruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	3 565 583	3 134 031
Sum utbetalt til investeringer	4 811 841	10 324 776
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd	0	0
Obligasjoner	0	0
Investeringer til aksjer og andeler	0	0
Sum utbetalt til kjøp av aksjer	0	0

Note 6: Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2016	31.12.2015
Tilfeldige og andre inntekter (Statskonto 530929)	11 908 578	14 409 794
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	11 908 578	14 409 794

Note 7: Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2016	31.12.2015
Tilskudd til kommuner post 60-85	12 707 734 061	9 390 997 130
Tilskudd til fylkeskommuner post 60-85	5 000 000	4 900 000
Tilskudd til ikke-finansielle foretak	4 624 000	4 532 800
Tilskudd til ideelle organisasjoner post 70-85	75 315 000	37 903 430
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	12 792 673 061	9 438 333 360

Note 8: Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

Del A: Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2016	31.12.2016	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
<i>Finansielle anleggsmidler</i>			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Omløpsmidler</i>			
Kundefordringer	0	0	0
Andre fordringer	0	0	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Langsiktig gjeld</i>			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Kortsiktig gjeld</i>			
Leverandørgjeld	-30 910 500	0	-30 910 500
Skyldig skattetrekk	-6 640 611	-6 640 611	0
Skyldige offentlige avgifter	-48 025	-48 025	0
Annen kortsiktig gjeld	-993 615	0	-993 615
<i>Sum</i>	<i>-38 592 751</i>	<i>-6 688 636</i>	<i>-31 904 116</i>
Sum	-38 592 751	-6 688 636	-31 904 116
*Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8B			

Del B: Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

	Ervervs-dato	Antall	Aksjer	Eier-andel	Stemme-andel	Årets resultat i selskapet	Balansført egenkapital i selskapet	Balansført verdi i regnskap*
Aksjer								
Selskap 1								
Selskap 2								
Balansført verdi 31.12.2016								0
* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balansført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.								

Vedleggsoversikt

- Vedlegg 1: Statistikkrapportering 2016
- Vedlegg 2: Årsrapport for busetting 2016
- Vedlegg 3: FoU-prosjekter 2016
- Vedlegg 4: Status for likestilling i IMDi (kjønn, ansatte, permisjon, legemeldt sykefravær) per 31.12.2016
- Vedlegg 5: Rapport om bruk av midler på kap. 821, post 71 *Tilskudd til innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet - 2015*
- Vedlegg 6A: Tiltaksrapportering for *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016)* – per 31.12.2016
- Vedlegg 6B: Tallrapportering på enkeltsaker for minoritetsrådgivere og integreringsrådgivere – 2016
- Vedlegg 7: Kommunale utviklingsmidler. Rapport for perioden 2013-2016